

Anul VIII nr. 1/2016

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

Parteneriatul UE-China. Semnificația strategică.....	3
Napoleon POP, Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI	
Politica Franței față de Africa sub președinția lui François Hollande.....	16
Bogdan IONESCU	
Legitimitatea conducerii politice a lui Kim Jong-Un și posibile evoluții ale situației din R.P.D. Coreeană.....	26
Isabela ANCUT	
SOCTA – instrument managerial eficient de combatere a criminalității organizate transfrontaliere.....	40
Lucian IVAN	
Influențele fenomenului migraționist asupra mediului de securitate al Uniunii Europene.....	46
Daniel LEONTE	
„Statul Islamic“ versus „Al Qa’ida“ – cine va câștiga?	53
Alba Iulia Catrinel POPESCU	
Diversitatea și capcanele definirii riscului.....	62
Mircea MOCANU	
Provocări la adresa activității de intelligence în noul context de securitate.....	72
Ioan Codruț LUCINESCU	
Rolul sistemelor informaționale în procesul de luare a deciziei.....	82
Marius STRATULAT	
Subversiunea, instrument al influențării sociale.....	89
Cornel CUCU	
Conștientizarea – componentă superioară a gândirii analitice.....	94
Raluca STĂNESCU	

PARTENERIATUL UE-CHINA. SEMNIFICAȚIA STRATEGICĂ

*Dr. Napoleon POP**

*Dr. Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI***

Abstract

The emergence of China on the international stage as a global economic player involves geopolitical and geostrategic changes.

From this point of view, the comprehensive Strategic Partnership between EU and China could be one of the most important element that will redefine the economic international relations in the next decade. Relevant in this regard can be considered a series of initiatives such as “The Investment Plan for Europe“, “The Silk Road Economic Belt“ and “The Maritime Silk Road for the XXIst Century (A Belt, a Road)“.

On the other hand, we have to take into account the fact that the evolution of the Strategic Partnership between EU and China is characterized by some mutual sensitivities that can be overcome only by carefully negotiated compromises.

Keywords: *EU-China relationship, strategic partnership, global actor, New Silk Road, market economy, negotiations.*

Analiza aprofundată a parteneriatului strategic dintre UE și China¹ presupune cunoașterea temeinică a coordonatelor celor două economii (din care prima este un conglomerat de 28 de state membre, iar a doua un conglomerat de provincii și regiuni autonome speciale, reunite în formula unică „o țară, două sisteme”) și, mai ales, a obiectivelor acestora pe termen mediu și lung.

Starea Uniunii Europene, după cum o prezenta, în septembrie 2015, președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, nu era într-o formă compatibilă cu tratatele politice care o guvernează. La momentul prezentării acestei stări în fața Parlamentului European se afirma că „este timpul să vorbim **cu sinceritate** despre marile probleme cu care se confruntă UE”, întrucât, spunea tot Juncker, „Uniunea

nu are suficientă Europă în ea, după cum nu există suficientă uniune în această Uniune”. Jocul de cuvinte nu este întâmplător. Și-l permite primul președinte de Comisie ales direct prin vot de către Parlamentul European (2014), care are o cu totul altă legitimitate față de cei precedenți și, ca urmare, lasă să se întrevadă că are o altă responsabilitate față de cetățenii UE. Și-l permite un președinte de Comisie care, pentru prima dată, afirmă că vrea să conducă o **Comisie cu adevărat politică** și nu un conglomerat de tehnocrați sau birocrați care nu pot da un suflu voinței politice a statelor membre, voință prin care s-au făcut adevărate străpungeri în mentalitatea națională pentru a se progresa în integrarea europeană.

*Napoleon POP este directorul științific al Institutului de Economie Mondială.

**Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI este cercetător științific gr. II în cadrul Institutului de Economie Mondială.

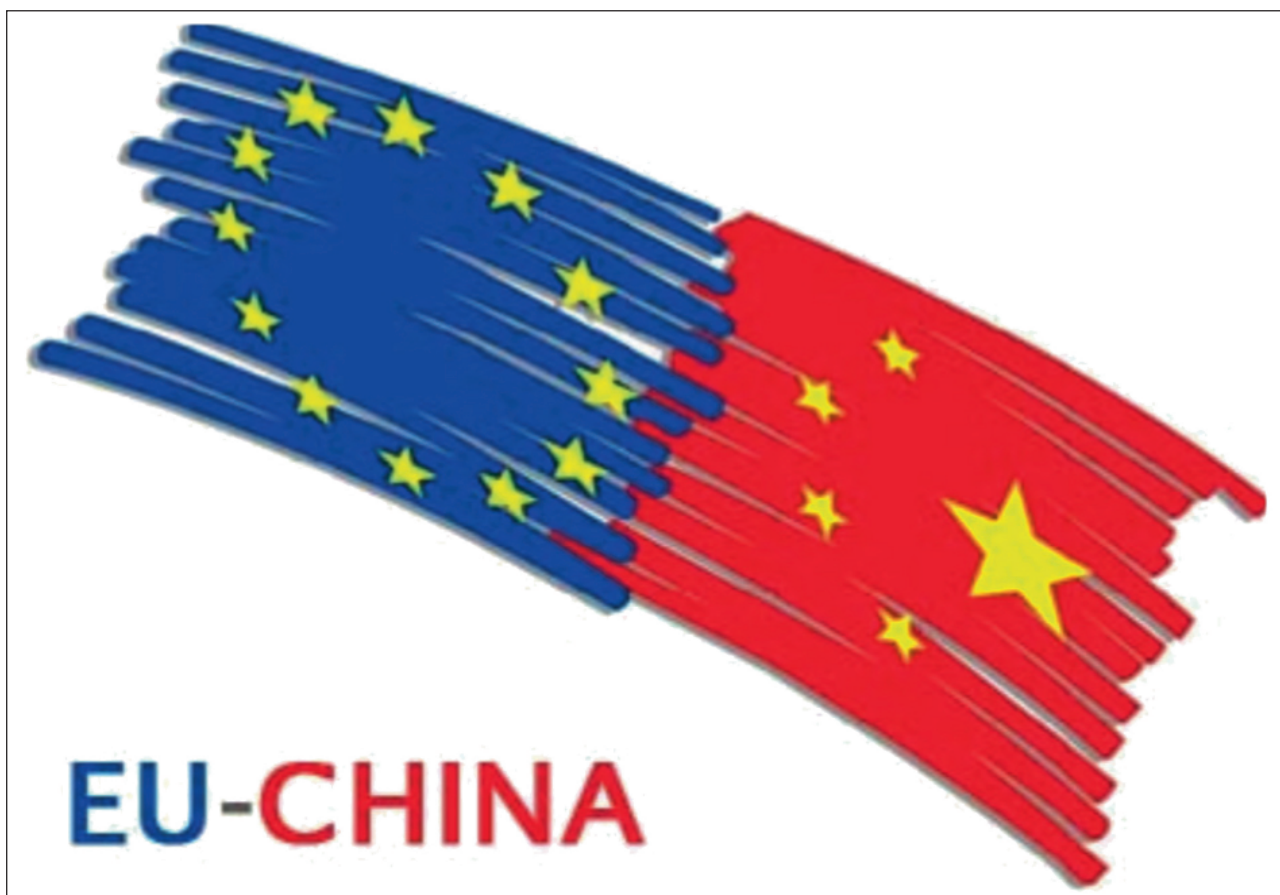
UE, trebuie să recunoaștem, a ieșit suficient de slăbită din ultima criză financiară, chiar dacă a manifestat un efort de completare a construcției sale instituționale în ideea de a găsi formule de prevenție la posibile evenimente de aceeași natură în viitor. Din păcate, așa cum arătăm și în alte prezentări cu privire la guvernanta europeană, construcția instituțională a UE nu parcurge etapele firești. Uniuni fundamentale, cum ar fi cele politică și fiscală, responsabile pentru mai mult comunitar sau mai buna funcționare a Uniunii Monetare și Economice, sunt înlocuite cu soluții de tranziție de genul Pactul Euro Plus sau Uniunea Bancară, îndepărtând, tocmai din lipsa unei viziuni politice, uniunile autentice de care are nevoie buna funcționare a UE.

În același context, dincolo de opinii de disoluție sau destrămare a UE, reținem și analizele care vorbesc de dezacordurile dintre Paris și Berlin, tandem presupus motor al integrării, sau de sfârșitul hegemoniei Germaniei, măcar ca putere economică de prim rang în Europa ori exemplu de disciplină macroeconomică, fiscală și bugetară, cu putere de tracțiune pentru celelalte state membre.

Aceasta este scurta caracterizare a UE, ca „exemplu” de unitate și solidaritate în fața Chinei, un actor global în ascensiune, atent urmărit de analiștii care îi caută locul în ordinea globală actuală sau viitoare.

În Declarația comună menită să sintetizeze concluziile unuia dintre summit-urile anterioare (din februarie 2012) se sublinia că cei doi parteneri mai au **„o cale lungă de parcurs”** înainte de a constitui un bun exemplu în sfera cooperării internaționale în secolul actual (Pan, 2012). Fiind observate mai bine oportunitățile în viteza modificărilor în evoluția unor centre de putere, inițiativele recente despre care se vorbește în Declarația comună a summit-ului – din 29 iunie 2015 – relevă o viitoare creștere a potențialului cooperării bilaterale.

Limbajul Declarației comune respectă foarte bine modul de exprimare filozofic și subtil al Chinei, venit dintr-o tradiție care transcende ideologiile, dar plin de semnificații profunde. „Termenul lung” – pentru China, clar evocat de sintagma „calea lungă de parcurs” pentru cei doi

parteneri, ne dă semnificația că lucrurile se vor întâmpla în cadrul unei planificări strategice deja făcute de China. Salturile Chinei în clasamentele internaționale ne-au dovedit măcar realismul acestei planificări strategice (negate în anii '80 când s-a lansat cel mai puțin realizabil scenariu prin care China se presupunea că va deveni a doua putere economică a lumii), chiar dacă pozițiile de vârf fie nu sunt consolidate de structuri interne ferme, fie au efecte colaterale perturbatoare în reforma modelului economic chinez.

Dar, ceea ce este de reținut este faptul că aceste noi poziții ale Chinei în clasamentul internațional sunt deja conștientizate politic, iar consolidarea lor înseamnă implicarea Chinei cu mai multă tărie în evoluția contextului global, recunoașterea ei ca partener cu greutate în chiar configurarea noii ordini economice internaționale. Tocmai această implicare o va ajuta să depășească elementele încă nefiabile în modelul ei de dezvoltare economică. Transformarea consumului intern în elementul central al procesului actual de reechilibrare a economiei chineze susține pe deplin această aserțiune. Iar alături de consumul intern, forțe de propulsie deja existente, precum exporturile și investițiile străine directe, dar și altele noi, cum ar fi industriile strategice și sectorul serviciilor, generează o rezultantă ce poate conferi Chinei în câteva decenii poziția de lider mondial.

Expunerile noi spre internaționalizare prin comerțul internațional, ardoarea de a fi lider în unele instituții regionale sau în construcția parteneriatului asiatic, a celui cu Europa și a celui cu SUA prin ultimele vizite la cel mai înalt nivel, liberalizarea fluxurilor de capital și a cursului monedei naționale nu sunt altceva decât „oferte” Chinei pentru propriul ei drum spre beneficiile viitoare ale unei puteri economice și politice. Ca urmare, punctele Declarației comune trebuie citite integrat și nu separat, ele constituind tabloul unui demers amplu planificat, pe un parcurs poate îndelungat, dar care urmărește implicări la scară globală în problemele economice, financiare și de securitate globală.

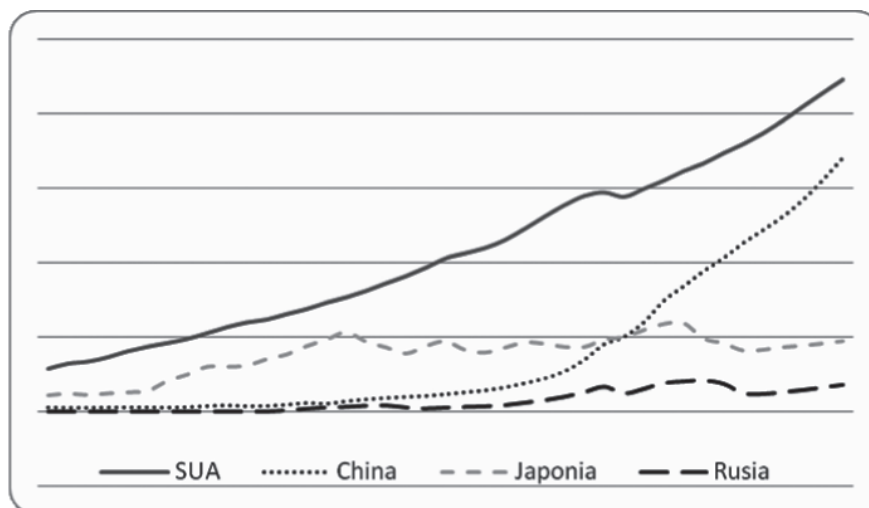
Credem că România, ca stat membru al UE, trebuie să deceleze, în cadrul politicii unionale de dezvoltare a relațiilor cu China în perioada post-criză, semnificațiile mai profunde ale unui viitor parteneriat bine structurat între cele două „puteri” economice regionale. Acestea trebuie privite inclusiv din perspectiva unui ascendent al relațiilor sale bilaterale, întărite cu calificativul „de prietenie” în sensul conducerii politice a Chinei, practic tot într-un moment de criză, protagoniștii fiind, la vremea respectivă, URSS și China (1963-1964) aflate în același bloc ideologic. România, fiind confruntată cu „Planul Valev”, a optat pentru susținerea poziției Chinei privind principiile independenței și suveranității, pe care își clădea întreaga politică externă.

Rememorarea ascendentului este făcută nu numai prin prisma potențialului participativ al României la dezvoltarea relațiilor UE – China, ci și prin necesitatea fructificării unor beneficii care au legătură cu noua ordine economică internațională și de securitate, intrarea într-o etapă pragmatică a găsirii de soluții la agenda globală, problema schimbărilor climaterice fiind o prioritate, și configurarea a noi fluxuri financiare destinate unei creșteri economice globale sustenabile. Din păcate, dincolo de dialogul politic și economic, acțiunile concrete bilaterale sunt încă așteptate. Credem că este necesar, chiar în spiritul convergenței economice promovate de către UE, ca România să poată urgenta acest proces și prin resurse extra-comunitare, o țară membră mai dezvoltată contribuind la dezvoltarea însăși a Uniunii. La anvergura proiectelor asumate în cadrul parteneriatului (atenție!) strategic UE-China, România își poate găsi un loc, ca să nu mai evocăm și faptul că pragmatismul acestui parteneriat, atât timp cât suntem departe de o Uniune Politică a UE, nu poate fi realizat decât prin consorții de state membre sau stat membru individual, cu condiția achiesării cât mai din timp la proiecte concrete deja avansate.

China este importantă prin ea însăși ca actor economic global, dincolo de poziția ei geografică în emisfera Pacificului unde se întrevide o nouă reechilibrare a balanței puterii din perspectiva

SUA, Japoniei, Rusiei și a Chinei. Ritmul mediu anual de creștere a PIB-ului chinez a fost de circa 10% în perioada 1980-2015, nivelul acestui indicator exprimat în dolari, în prețuri curente, fiind în prezent de aproximativ 40 de ori mai mare decât în 1980. Acest salt s-a reflectat în nivelul de trai al populației, accesul la educație și reforme profunde ale sistemului de asigurări sociale; în schimb, „atacarea” problemei acute a dezvoltării durabile este de dată recentă.

cincilea în clasamentul mondial al celor mai activi exportatori de servicii (după SUA, Marea Britanie, Germania și Franța). În 2010, a surclasat Japonia, ocupând locul al doilea în ierarhia țărilor lumii ținând cont de PIB exprimat în dolari, în prețuri curente, după SUA. Tot în 2010, China a redevenit principalul producător de bunuri la nivel mondial, punând capăt ciclului „supremației” SUA de aproximativ 115 ani. În termeni de PIB calculat la paritatea puterii de cumpărare, China

Graficul 1: Evoluția PIB-ului SUA, Chinei, Japoniei și Rusiei în perioada 1980-2020 (exprimat în prețuri curente, în miliarde dolari)

Note: Estimări pentru 2015, prognoze pentru 2016-2020.

Datele privind PIB-ul Rusiei sunt disponibile din 1992.

Sursa: Grafic elaborat de autori pe baza datelor Fondului Monetar Internațional, IMF (2015)

Treptat, odată cu implementarea reformelor inițiate de Deng Xiaoping în 1978, deschiderea către lume și integrarea în economia mondială, dar mai ales odată cu îndeplinirea condițiilor pentru aderarea la Organizația Mondială a Comerțului (OMC), în decembrie 2001, China a marcat succese notabile, dintre care menționăm doar câteva.

În clasamentul mondial al țărilor lumii, China a devansat în 2009 Germania, ocupând astfel primul loc în ierarhia principalilor exportatori de bunuri – poziție pe care și-o adjudecă în continuare. În 2013, potrivit datelor statistice ale OMC, a devenit principala putere comercială a lumii, fiind urmată de SUA, Germania și Japonia. China este principalul exportator de servicii în rândul țărilor emergente, ocupând locul al

a depășit în 2014 SUA. În același an, China a fost prima destinație a investițiilor străine directe (ISD) la nivel mondial și a treia sursă de ISD, după SUA și Hong Kong - China. China este un actor activ în organizațiile internaționale, participă la gruparea BRICS, a inițiat Banca Asiatică pentru Investiții în Infrastructură, a lansat proiectul ambițios al reactivării Drumului Mătăsii, iar calea internaționalizării monedei sale naționale (renminbi, RMB sau yuan) a fost larg deschisă odată cu acceptarea sa de către Fondul Monetar Internațional (FMI) în coșul drepturilor speciale de tragere, alături de dolar, euro, yenul japonez și lira sterlină, de la 1 octombrie 2016. Astfel de exemple, care atestă un nou rol al Chinei în noua ordine economică internațională pot continua (Oehler-Șincai, 2015).

Succintă caracterizare a Parteneriatului strategic UE-China

Anul 1998 a marcat intrarea într-o nouă etapă a relațiilor bilaterale (Oehler-Șincai, 2012), cu un conținut în continuu progres. Astfel, Comunicarea Comisiei care viza *Construirea unui parteneriat cuprinzător cu China* (25 martie 1998), organizarea primului summit UE-China (2 aprilie 1998) și semnarea Acordului pentru cooperare științifică și tehnologică (22 decembrie 1998) au însemnat pași importanți în clădirea unui nou parteneriat, care a dobândit peste timp o conotație strategică. Au urmat: Comunicarea privind *Strategia UE în relația cu China: implementarea Comunicării din 1998 și pașii de urmat către o politică mai eficientă a Uniunii* (15 mai 2001), susținerea Chinei în procesul de aderare la OMC, adoptarea Documentului strategic de țară 2002-2006, Comunicarea referitoare la *Un parteneriat pe cale de maturizare: interese comune și provocări ale relației UE-China* (10 septembrie 2003).

De-abia începând cu anul 2003 se poate aprecia **conotația strategică** a parteneriatului UE-China, an în care guvernul chinez a lansat *Documentul de politică a Chinei în relațiile cu UE*. Din 2004, UE este principalul partener comercial al Chinei. În octombrie 2006, Comisia a publicat o nouă Comunicare, *UE-China, parteneri mai apropiați, responsabilități în creștere*, urmat de Documentul strategic de țară 2007-2013 pentru China.

Din 1998, summit-ul bilateral a avut loc cel puțin o dată în fiecare an, cu trei excepții, în 2008, 2011 și 2014, cauzele fiind sensibilitățile tradiționale ale Chinei și așteptările unor soluții la problemele cu care se confrunta UE. În 2008, summit-ul a fost anulat de China în urma anunțului președintelui de atunci, Nicolas Sarkozy (a cărui țară deținea președinția Consiliului UE), de a se întâlni cu Dalai Lama după reuniune. În 2011 și 2014, UE a fost cea care a amânat întâlnirile la nivel înalt, mai întâi pe fondul crizei datoriei externe a țărilor din Zona Euro, apoi datorită priorității acordate procesului de reînnoire a principalelor instituții comunitare (Oehler-Șincai, 2015).

În aprilie 2014, China a publicat al doilea document relevant în relațiile cu UE, incluzând obiectivele și principalele direcții de acțiune ale parteneriatului strategic, din perspectiva proprie (Oehler-Șincai, 2015).

Parcursul descris, din punct de vedere al abordării de tip european și mai ales pragmatic, dar păstrând și semnificația cuvintelor din punct de vedere al dinamicii relațiilor din partea chineză, ne arată că evoluția spre parteneriatul strategic dintre cei doi parteneri nu a fost lipsită și de eșecuri, dar cauzele acestora trebuie puse, în opinia noastră, mai mult pe puterea de negociere a părților, ca rezultat al pregătirii acestora pentru respectivele negocieri, și, evident, pe calmarea unor sensibilități reciproce, nu de multe ori finalizate prin compromisuri de aliniere a așteptărilor. Dintre elementele care atestă meandrele drumului parteneriatului UE – China sunt de amintit următoarele.

Perioada iunie 1989-octombrie 1990 a fost marcată de înghețarea relațiilor bilaterale și impunerea unor sancțiuni dure în urma incidentelor din Piața Tiananmen, acestea revenind la normal pe parcursul a câțiva ani. Dintre sancțiunile impuse în 1989, **embargoul asupra exporturilor de armament către China** se menține și în prezent. China a fost acuzată în repetate rânduri de țările dezvoltate de nerespectarea drepturilor omului, însă aceste acuzații s-au temperat treptat, odată cu dezvoltarea sa economică fără precedent (Oehler-Șincai, 2015).

UE i-a refuzat Chinei, până în prezent, **statutul de economie de piață**, pe motivul că nu sunt îndeplinite cele cinci criterii tehnice prevăzute în Regulamentul 1225/30 noiembrie 2009, iar producătorii din China nu operează în condițiile specifice economiei de piață. Aceasta în pofida faptului că numeroase companii transnaționale comunitare produc în China și sunt afectate de marjele de dumping ridicate, aferente exporturilor pe Piața internă.

Nici alte țări, precum SUA, Canada, Mexic, Turcia, India și Japonia nu i-au acordat Chinei acest statut, iar altele, precum Brazilia și Argentina, i l-au acordat doar politic, fără a genera efecte în plan economic (Barone, 2015, p. 16).

Este evident că acest lucru îi umbrește Chinei prestigiul unui complex de reforme implementate cu eforturi și, totodată, determină ca prin metodologia „țării corespondente”, marjele actuale de dumping aplicate de Uniune să fie mai ridicate decât dacă s-ar recurge la prețurile de pe piața chineză. UE nu consideră acest tratament drept inechitabil, de vreme ce prețurile de pe piața chineză nu sunt lăsate să urmeze jocul cererii și al ofertei, ci sunt influențate de stat, în concordanță cu obiectivele de politică economică.

Opiniile experților internaționali cu privire la acordarea acestui statut Chinei sunt împărțite, unii apreciind că R. P. Chineză îl va dobândi în mod automat în decembrie 2016 (la 15 ani de la aderarea la OMC), în baza Protocolului de aderare, alții, printre care și comisarul european pentru comerț, Cecilia Malmström, considerând că, atâta vreme cât China nu îndeplinește anumite criterii, aceasta nu poate dobândi statutul de economie de piață (The Wall Street Journal, 2014a). Mai mult decât atât, nici statele membre ale UE nu au o poziție comună, interesele acestora fiind diferite.

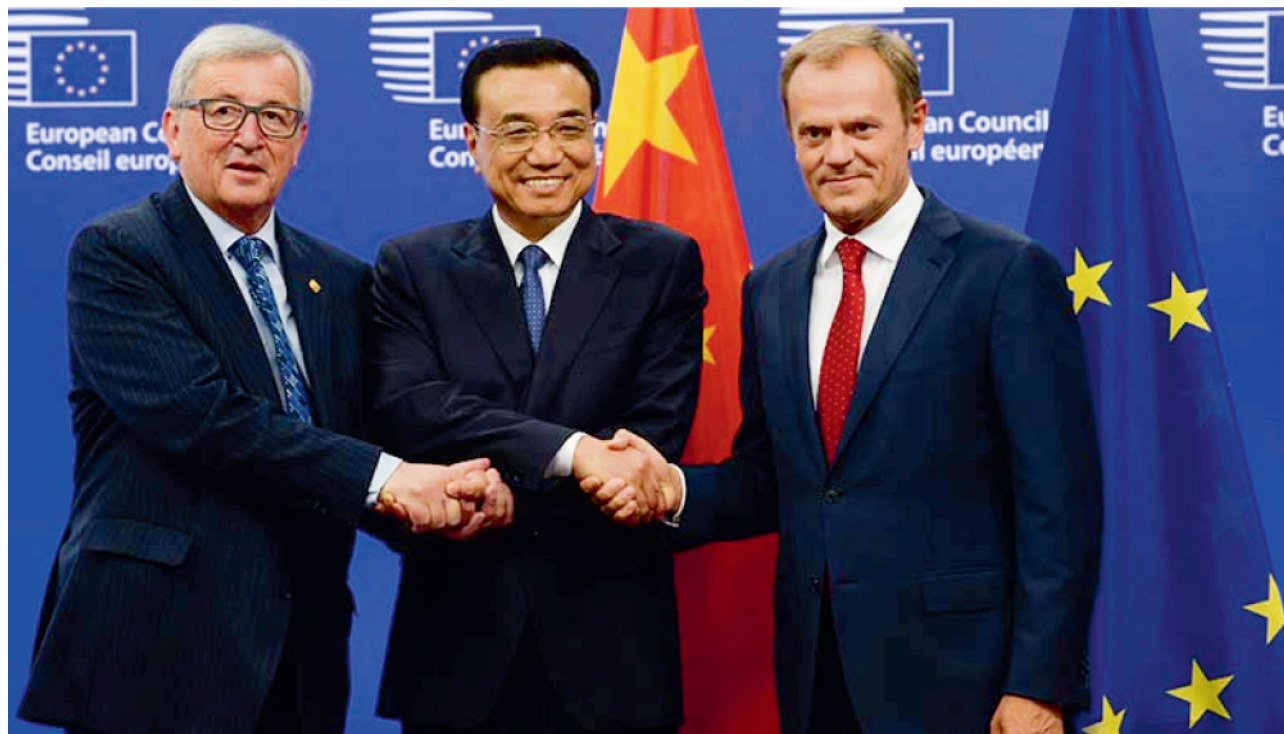
Așadar, testul la care este supusă Uniunea în „dosarul” acordării statutului de economie de piață Chinei este extrem de important, de vreme ce țările membre ale UE, Comisia și Parlamentul European trebuie să fie la unison. Or, la o poziție

comună este aproape imposibil de ajuns, atâta vreme cât efectul net al acordării acestui statut rămâne incert. Mai mult decât atât, industria siderurgică ar fi cea mai afectată, însă aceasta este legată prin canale multiple de industrii din amonte și din aval (Barone, 2015, p. 17).

Instituțiile comunitare au criticat adeseori încălcarea intereselor industriei europene pe piața chineză sau în schimburile bilaterale, fiind aduse în prim-plan exemple precum protecția insuficientă a drepturilor de proprietate intelectuală și restricțiile impuse de China la exportul de pământuri rare. Totodată, deficitul balanței comerciale cu bunuri a UE în relație cu China este un alt laitmotiv pe agenda bilaterală (Oehler-Șincai, 2015).

Ținând cont de cele amintite anterior, se remarcă, în primul rând, exploatarea insuficientă până în prezent a Dialogurilor la nivel înalt (economic și comercial, strategic, cultural) și a celor sectoriale, ca mijloc de a rezolva probleme precum cele legate de accesul pe piețe și respectarea drepturilor de proprietate intelectuală. În al doilea rând, cea mai mare slăbiciune a Uniunii rezidă în **lipsa unei voci europene comune** în relația cu China.

Dincolo de aceste puncte slabe, anul 2015 a marcat și unele realizări, Declarația comună a summit-ului din iunie (2015) deschizând noi perspective ale cooperării bilaterale.

Relevanța conținutului Declarației comune a summit-ului din 29 iunie 2015

Cea de-a 17-a reuniune la nivel înalt UE-China (de la Bruxelles), marcând și aniversarea a 40 de ani de relații diplomatice bilaterale a consemnat, într-un limbaj bine-cunoscut, în prezența Președintelui Consiliului European, Președintelui Comisiei Europene și Premierului Chinei, „*progresele înregistrate în sfera cooperării bilaterale, deopotrivă în plan politic, economic, social și cultural*”, fiind subliniat rolul **Parteneriatului strategic cuprinzător UE-China** în „*promovarea păcii, prosperității și dezvoltării durabile în beneficiul tuturor*”. Angajamentul pentru adâncirea parteneriatului se bazează pe implementarea *Agendei strategice pentru cooperare la orizontul anilor 2020*, adoptate cu ocazia summit-ului precedent, din 21 noiembrie 2013, de la Beijing (Oehler-Șincai, 2015).

Textul politic al Declarației comune lasă loc identificării unor pârghii tehnice de acțiune și de evaluare a unui set de priorități pentru consolidarea cooperării UE-China și **sporirea dimensiunii globale** a acestui parteneriat strategic (punctul 4), precum și determinarea, în cadrul dialogului economic și comercial la nivel înalt, a căilor concrete de participare la inițiativele recente, cum sunt **Planul de investiții pentru Europa**, pe de o parte, și **Centura Economică a Drumului Mătăsii și Drumul Maritim al Mătăsii pentru secolul XXI (O centură, un drum)**, pe de altă parte, fiind prevăzute resurse financiare prin crearea unui fond de investiții (punctul 5).

Legarea rețelelor transfrontaliere de infrastructură din țări și regiuni situate între UE și China se va face prin realizarea unei Platforme pentru conectivitate (punctul 6), cooperarea bilaterală în cadrul Băncii Asiatice de Investiții în Infrastructură (AIIB) (punctul 7) venind în mod evident cu susținerea de resurse adecvate pentru proiectele de anvergură deja enumerate. Capacitatea financiară care urmează să fie mobilizată este impresionantă pentru momentul de început. Capitalul inițial al AIIB este de 100 miliarde de dolari (numărul de țări participante la capital se ridică la 57, dintre care 14 sunt din UE²), iar cel al Fondului pentru Drumul Mătăsii este de 40 miliarde dolari.

Ideea lansării proiectului Drumului Mătăsii datează din 2013, cu ocazia vizitei președintelui Chinei, Xi Jinping, în Kazakhstan (septembrie 2013). După cum indică Planul de acțiune din 28 martie 2015³, prin **Noul Drum al Mătăsii** se au în vedere promovarea legăturilor economice și culturale cu țările vecine, și consolidarea punților de legătură cu Asia-Pacific, Europa și Africa. Ca parte integrantă a acestui proiect amplu, vor fi construirea și modernizarea de căi ferate, șosele, autostrăzi, conducte de țiței și gaz, rețele de energie electrică, rețele de Internet și dezvoltarea infrastructurii maritime. Potrivit unei declarații recente a ministrului chinez al comerțului, Gao Hucheng, peste 50 de țări și-au exprimat interesul să participe la Noul Drum al Mătăsii.

Ungaria a fost prima țară din UE care a intrat pe Drumul Mătăsii, prin semnarea în data de 6 iunie 2015 a unui Memorandum de înțelegere cu R.P. Chineză. Ministrul chinez de externe, Wang Yi, a declarat că țara sa va sprijini Ungaria să își modernizeze infrastructura, aceasta fiind activă, deopotrivă în cadrul mecanismului de cooperare la care participă 16 țări europene⁴ și China (CEE 16+1) și în relațiile comerciale și investiționale bilaterale. Autoritățile de la Bruxelles, pentru moment, nu sunt în favoarea acestui mecanism, fiind apreciat ca un adevărat *cal troian* în UE, de natură să submineze încrederea între vechile și noile state membre (Turcsányi, 2014).

În opinia experților internaționali (Okano-Heijmans, Lanting, 2015), prin inițierea Platformei pentru conectivitate este temperată concurența dintre țările membre ale UE de a câștiga teren una în fața celeilalte în raport cu China și, mai mult decât atât, UE poate să își *exporte* propriile standarde în materie de investiții.

Ieșind din logica numerotării direcțiilor de acțiune, identificăm interesul Chinei de a fi recunoscută ca o economie de piață autentică, fiind acceptate cooperări care să demonstreze mai bine orientarea modelului ei economic spre noi conexiuni internaționale, cu impact reciproc, în materie de fluxuri financiare, inovație și tehnologie avansată. În această ordine de idei sunt de relevat: (i) angajamentul față de o economie mondială deschisă, un mediu comercial și investițional corect, transparent și bazat pe reguli, opus protecționismului, cu recurgerea la mecanismele

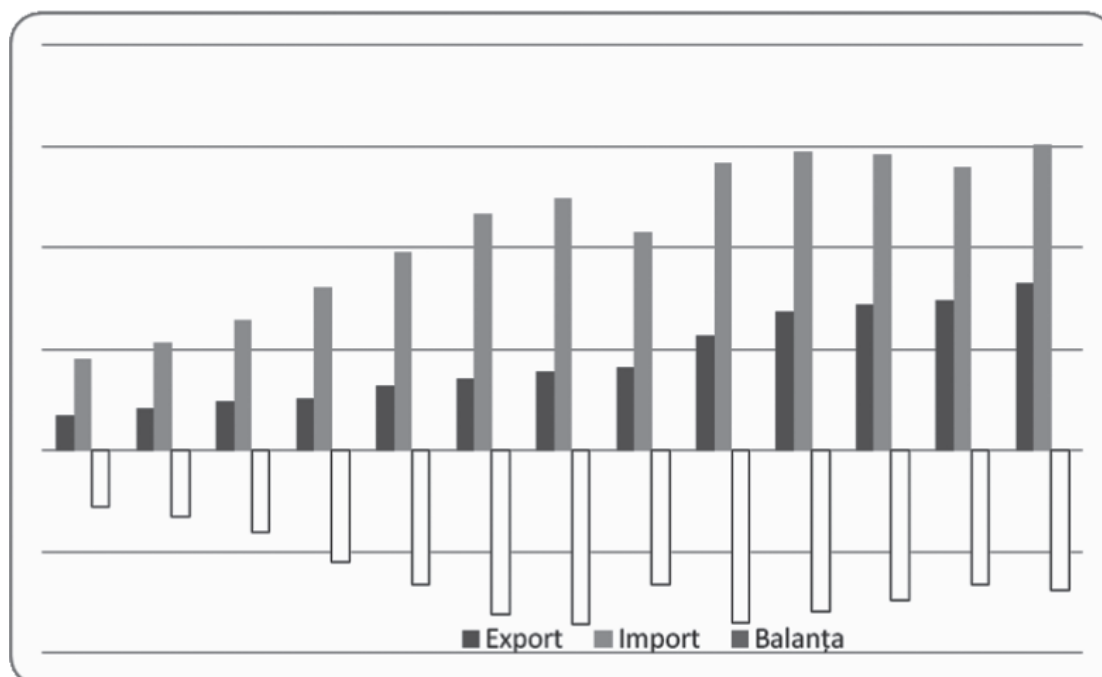
bilaterale existente pentru a spori comunicarea și a rezolva disputele comerciale (punctul 11); (ii) cooperarea intensă în domeniile economic, monetar și financiar, prin grupul de lucru deja creat cu reprezentanți ai Băncii Centrale a Chinei și Băncii Centrale Europene (punctul 8); (iii) intensificarea eforturilor de avansare a negocierilor pentru încheierea Acordului bilateral de investiții (punctul 10), tratativele inițiate în 2013 făcând referire la includerea de clauze legate de protecția investițiilor, accesul la piețe, facilitarea fluxurilor investiționale dintre cele două părți; (iv) cooperarea din domeniul vamal, în vederea facilitării și accelerării schimburilor comerciale și a combaterii comerțului ilicit; (v) reafirmarea G20 ca forum principal pentru cooperarea economică internațională și a OMC ca organizație care reglementează sistemul comercial multilateral (punctul 15); (vi) susținerea cooperării în sfera cercetării și inovării, cu constituirea unui nou mecanism de cofinanțare a proiectelor de cercetare și inovare de interes reciproc, prin programul UE Orizont 2020 și programele de finanțare a cercetării și inovării din China (punctul 16); (vii) sporirea cooperării în sfera economiei digitale

și tehnologiei informației și comunicațiilor (punctul 9); (viii) consolidarea cooperării din domeniul drepturilor de proprietate intelectuală și combaterii contrafacerii și pirateriei (punctele 10-12).

Conform opiniei ambasadorului Chinei la UE, doamna Yang Yanyi, schimburile comerciale bilaterale constituie, deocamdată, motorul dezvoltării relațiilor bilaterale. UE este cel mai important partener comercial al Chinei începând din 2004, în timp ce China este al doilea mare partener comercial al UE, aproape la egalitate cu SUA. Volumul total al comerțului dintre China și UE a ajuns în 2014 la 467 miliarde euro, ceea ce reprezintă schimburi comerciale bilaterale în valoare de 1,3 miliarde euro pe zi (a se vedea graficele 2, 3 și 4).

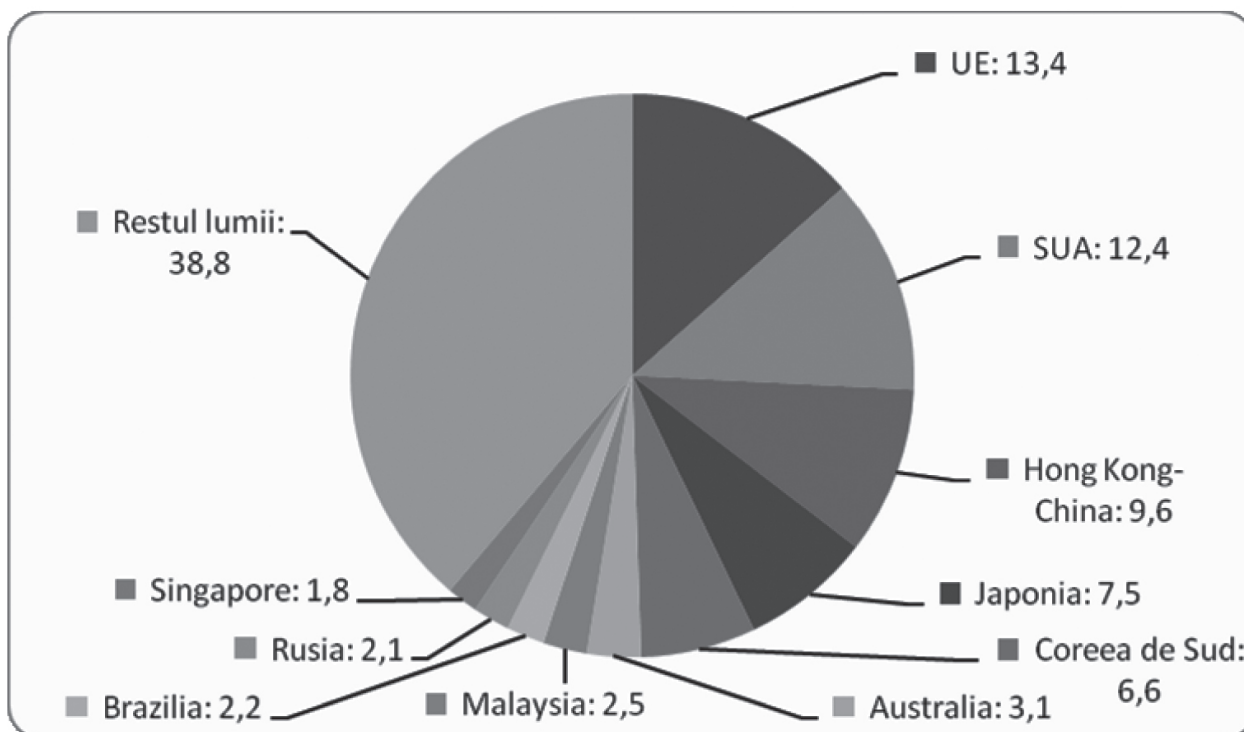
Sporirea ponderii Chinei în comerțul internațional și intensificarea schimburilor comerciale bilaterale a fost însoțită de o serie de dispute comerciale (spre exemplu, cele legate de exportul de panouri fotovoltaice, polisiliciu, echipamente de telecomunicații, vinuri, pământuri rare, oțel inoxidabil), soluționate însă sub egida OMC pe cale amiabilă, prin dialog și consultări sau negocieri⁵.

Graficul 2: Evoluția schimburilor comerciale UE-China în perioada 2002-2014 (în milioane euro)

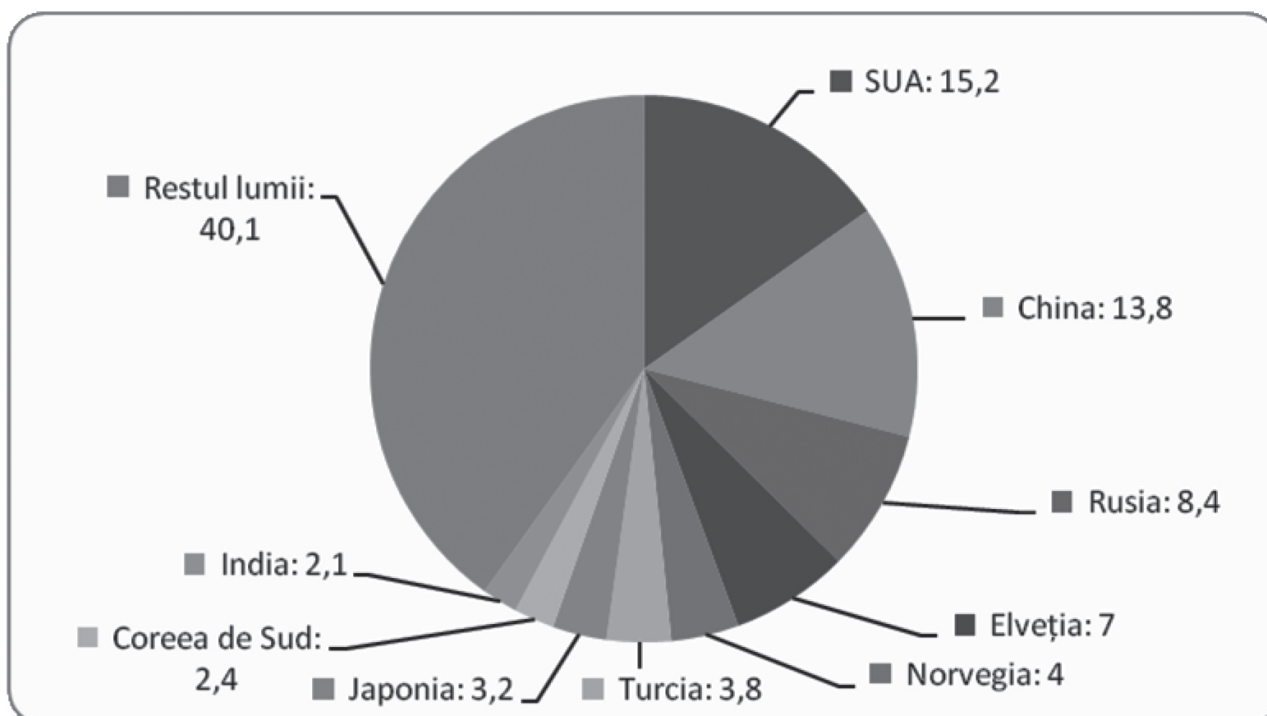
Sursa: Oehler-Șincai (2015), pe baza datelor Eurostat

Graficul 3: Principalii parteneri comerciali ai Chinei în 2014
(în % din totalul schimburilor comerciale)

Sursa: Oehler-Şincai (2015), pe baza datelor Comisiei Europene

Graficul 4: Principalii parteneri comerciali ai UE în 2014
(în % din totalul schimburilor comerciale extracomunitare)

Sursa: Oehler-Şincai (2015), pe baza datelor Comisiei Europene

Pare evidentă asumarea unei preocupări a Chinei pentru dezvoltarea durabilă în cadrul parteneriatului ei strategic cu UE, ea însăși fiind confruntată tot mai mult cu efectele de mediu ale unei supraindustrializări în sectoarele de bază (metalurgie și siderurgie). Referirile la adâncirea Parteneriatului pentru urbanizare, sporirea cooperării în vederea rezolvării problemelor de mediu, managementul resurselor de apă, cooperarea în domeniul energiei (punctele 17-20) denotă o clară deschidere spre agenda globală, cuprinzând teme cheie imposibil de soluționat fără o cooperare la nivel global. China a devenit interesată în *Protocolul de la Paris – un plan de acțiune pentru combaterea schimbărilor climatice după 2020*, achiesând la demersurile Organizației Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice (CCONUSC) și la obiectivele de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră ale Uniunii (cu cel puțin 40% până în 2030) și atingerea unui prag de cel puțin 27% pentru energia din surse regenerabile.

China, după Conferința de la Copenhaga (2014), a prezentat deja propriile obiective de mediu pentru 2030, vizând: atingerea vârfului de emisii de gaze cu efect de seră în jurul anului 2030, urmată de scăderea emisiilor de dioxid de carbon pe unitate de PIB cu 60-65% față de nivelul

din 2005; sporirea ponderii energiei din surse regenerabile în consumul total de energie primară la circa 20% (comparativ cu 11,2% în prezent); majorarea fondului forestier cu aproximativ 4,5 miliarde metri cubi comparativ cu nivelul din 2005 (NDRC, 2015, The Washington Post, 2015).

În aceeași dimensiune a agendei globale, cu luarea în considerare a dimensiunii de factor și tampon al Chinei, se semnalează intensificarea cooperării în domeniile: cultură, educație (învățământ superior), tineret, multilingvism, turism, migrație, mobilitate, sistem juridic, crimă organizată, antiterorism, securitate, apărare, reglementare pe cale pașnică a diferendelor sub cupola ONU, drepturile omului, Agenda de dezvoltare post-2015 (punctele 21-30) (Oehler-Șincai, 2015).

Agenda bogată a summit-ului UE-China evidențiază și pregătirea minuțioasă a acestei reuniuni, cu ocazia ei având loc și alte sub-summit-uri, confirmând deja pașii concreți făcuți pentru proiectele menționate în sinteza Declarației comune: cel de-al zecelea summit de afaceri China - UE, Forumul parteneriatului pentru urbanizare, cel de-al doilea Dialog China-UE pentru cooperare în domeniul inovării, cel de-al șaselea Dialog China - UE pentru tehnologia informației și cea de-a zecea rundă a Dialogului

pentru drepturi de proprietate intelectuală. Prin documentele adoptate, cei doi parteneri strategici și-au propus continuarea și extinderea cooperării în domeniile drepturilor de proprietate intelectuală, politicii regionale, facilitării comerțului și standardizării, atribute care exprimă interesul Chinei în accelerarea percepției ei ca partener real în domeniile pentru care, până nu demult, a fost criticată pentru neconformare la standardele internaționale.

Cel mai relevant rezultat al summit-ului îl constituie lansarea **Platformei pentru conectivitate**, asupra căreia suntem nevoiți să revenim din motivul că aceasta reprezintă, de fapt, elementul de legătură dintre proiectele mai vechi și noi ale Chinei și ale UE în parteneriatul analizat. Din această perspectivă, Planul de investiții pentru Europa, la nivelul UE, și amplul proiect de reactivare a Drumului Mătăsii, cunoscut sub denumirea de *O centură, un drum*, de cealaltă parte, trebuie privite ca proiecte complementare și nu antagonice, iar Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură reprezintă doar un instrument pentru atingerea obiectivelor Chinei din acest domeniu, în beneficiul tuturor, inclusiv al UE. Mai mult decât atât, inițiativele individuale ale statelor membre ale UE de a coopera cu China, inclusiv în cadrul mai larg CEE 16+1 vor intra sub incidența noii Platforme, contribuind la temperarea competiției neoficiale dintre țările membre ale UE pentru a câștiga teren una în fața celeilalte în relația cu China (Oehler-Șincai, 2015).

Problematica unei cooperări largi, prin reactivarea proiectului Drumului Mătăsii, preocupă China și pe linie academică, seminariile bilaterale sau internaționale pe tema modelului ei de dezvoltare și a efectelor acestuia în plan global devenind extrem de pragmatice. Insistențele pe proiectele de anvergură cu conotație de parteneriate multiple sunt un mod de a vedea inserția Chinei la scara globală de o manieră, credem noi, neantagonică, dar cu asumarea unui activism alături de ea.

Un eveniment recent, organizat de Biroul Central pentru Compilații și Traduceri (CCTB), sub egida Ministerului Afacerilor Externe al R.P.

Chineze, cu atribuții pe multiple planuri – politic, economic, social, cultural – a reunit participanți din Europa Centrală și de Est (14 state din cele 16 țări participante la platforma „16+1”, cu excepția Albaniei și Republicii Muntenegru). Principalul obiectiv al seminarului a fost acela al extinderii rețelei de cooperare în cadrul proiectului de reactivare a Drumului Mătăsii, „*O Centură, Un Drum*” în formula „16+1”, la care să participe deopotrivă politicieni, specialiști, profesori și cercetători de elită din CEE-16 și China.

Un prim rezultat concret al reuniunii îl reprezintă constituirea Forumului „16+1” al cercetătorilor de elită, cu certa menire de a reconfigura în termeni științifici probleme ardente în raport cu realitățile actuale privind manifestările Chinei ca putere globală. Unele repere indică începuturi mult sub potențial. Valoarea cumulativă a investițiilor străine directe (ISD) din China în CEE-16 este similară cu valoarea ISD chineze în Suedia, iar schimburile comerciale China-CEE sunt comparabile cu cele din relația China-Franța. Potențialul decelat, dincolo de reperele slabe, a dus la sublinierea importanței cooperării Chinei în plan local și a punerii accentului pe avantajele unice ale fiecărei regiuni din țările CEE, ceea ce le face compatibile cu participări la proiecte bilaterale, eliberate de anumite inhibiții istorice sau ideologice, depășite de țările avansate.

Exemplificările pozitive rezultate din participarea firmelor din CEE la prima ediție a Expoziției pentru comerț și investiții China - CEE de la Ningbo (provincia Zhejiang), din perioada 8-12 iunie 2015, sunt un catalizator pentru aceeași cooperare și dezvoltare în cadrul proiectului „*O Centură, Un Drum*”, fiind observată persuasiunea cu care China dorește internaționalizarea acestui proiect spre beneficiul tuturor participanților.

Nu putem trece cu vederea faptul că analize elaborate la Institutul de Economie Mondială (din cadrul Academiei Române), scoțând în evidență caracteristicile principale ale grupării CEE-16 din punct de vedere economic și geostrategic, situația economică a acestor țări și fluxurile comerciale și investiționale generate în relația cu China, evidențiază **importanța platformei**

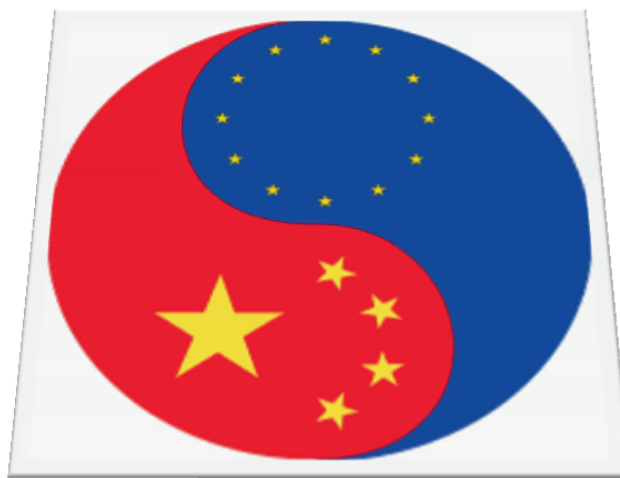
„16+1” în planul politicii externe chineze, în contextul în care China are, în prezent, peste 50 de parteneriate strategice cu alte state și grupuri de state. Dar, chiar în urma a patru reuniuni la nivel înalt (Varșovia-2012, București-2013, Belgrad-2014 și Suzhou-2015), dezbaterea din mediul academic legată de asocierea platformei „16+1” cu o fereastră de oportunitate sau cu o oportunitate strategică *„continuă să fie deschisă”*, expresie care trebuie interpretată în sensul că oportunitățile nu par să fie sesizate la valoarea lor strategică și pe termen lung într-o lume în schimbare.

Din perspectiva Chinei, unele țări din CEE, inclusiv România, au adoptat o poziție de expectativă în relația cu China, concentrându-se preponderent asupra integrării lor în structurile euroatlantice. În temeiul neidentificării partenerului politic decident unic la nivel de UE putem vorbi de o cooperare pragmatică cu China numai la nivel de state. Acest aspect poate necesita noi dezbateri, care în mod sigur ar fi dus la semnarea Memorandum-ului de înțelegere pentru participarea la Noul Drum al Mătăsii de mai multe state CEE sau un interes mai larg al acestora în participarea la noua Bancă Asiatică de Investiții în Infrastructură. Se subliniază că relațiile cu China pot fi integrate în tendințe evidente de largire a sferei relațiilor internaționale ale țărilor CEE, de diversificare a piețelor și penetrare a acestora cu produse cu valoare adăugată ridicată.

China, cea mai mare economie asiatică, este pregătită să intensifice cooperarea bilaterală, state membre ale UE precum Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia și chiar Bulgaria, la care se adaugă și țările candidate la aderare (în special Serbia, Macedonia și Bosnia-Herțegovina), manifestând interes și un activism care merită studiat.

Concluzii

Vorbind despre modelul economic al Chinei și reorientarea sa către dezvoltarea consumului intern, etapă dificilă ținând cont de conjunctura economiei mondiale și de situația geopolitică tensionată în numeroase regiuni ale lumii, trebuie să afirmăm că transformarea Chinei într-o veritabilă putere economică se datorează și acestui concept de dezvoltare.

Privind la realitățile în evoluție, dincolo de problemele ridicate de ciclurile economice inerente, este momentul să ne întrebăm care va fi rolul Chinei în următorii 10 sau 15 ani. Analistii de la Stratfor sintetizează două idei care nu pot fi trecute cu vederea. Perspectiva Chinei la orizontul anilor menționați este una dintre problemele-cheie legate de modul în care relațiile internaționale actuale pot să evolueze. Indiferent de răspunsul cu privire la puterea Chinei în viitor, *„că va crește sau se va diminua”*, se creează așteptări legate atât de China, ca stat și societate, cât și de ceea ce se va întâmpla cu viitorul sistemelor internaționale politice, economice și instituționale.

Pentru viitorul apropiat, considerând consolidarea Chinei ca putere în sens larg, susținută și de noi instituții în formare în care China deține leadership-ul și de faptul că yuanul chinezesc va deveni, în octombrie 2016, *de jure și de facto*, monedă de rezervă în coșul Fondului Monetar Internațional, al drepturilor speciale de tragere, statul chinez va trebui să continue reformele prin care va achiesa la normele actualei ordini internaționale, această țară fiind *„unul din puținele state credibile care ar putea fi o provocare pentru supremația politică, economică și militară a SUA”*. Provocarea este și la adresa actualei ordini economice internaționale, în sensul existenței ei în viitorul apropiat, funcție de forța ei de influență emanată din interiorul ei și/sau de evenimente exogene ei care pot fi valorificate cu beneficii pentru ea. Orice evoluție a Chinei nu poate fi disociată de ceea ce numim un raport de

forțe în dinamică și instrumentele de rebalansare a acestora, ceea ce implică mutații geopolitice și geostrategice cu conotații de securitate.

Urmărirea parteneriatului strategic între UE și China interesează România nu numai ca stat membru, ci și ca parte a acestui parteneriat, cu condiția unui discernământ corect între ceea ce trebuie făcut în nota comunitară a Uniunii și cum trebuie valorificată o relație bilaterală, care nu poate fi decât contributivă la tăria Uniunii prin însuși dezvoltarea României, ca efect al diversificării cooperărilor ei internaționale, inclusiv cu China devenită un actor global.

Bibliografie:

1. BARONE, B. (2015), *In-depth analysis – one year to go: The debate over China's market economy status heats up*, European Parliament, Directorate-General for External Policies, Policy Department.
2. *China Daily* (2014), "China, EU reach agreement in wine dispute", March 24.
3. Comisia Europeană (2015), *Fișă informativă – Întrebări și răspunsuri referitoare la Comunicarea Comisiei Europene: Protocolul de la Paris – un plan de acțiune pentru combaterea schimbărilor climatice după 2020*, Bruxelles, 25 februarie.
4. EURObiz (2014), *EU-China trade disputes: talking it over*, May 30.
5. European Commission (2015a), *State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity*, Strasbourg, September 9 2015.
6. European Commission (2015b), *EU Trade in Goods with China*, disponibil la adresa http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf.
7. European External Action Service (EEAS) (2014), *EU-China Relations: Chronology*, disponibil la: http://eeas.europa.eu/china/docs/chronology__2014_en.pdf.
8. Eurostat (2015), *Share of EU in the world trade and Extra-EU trade by partner*, baze de date disponibile la: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
9. Holdridge, J. H. (1997), *Crossing the Divide, An Insider's Account of the Normalization of the US-China Relation*, Rowman and Littlefield Publishers, Inc., Oxford, UK.
10. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2014), *China's Policy Paper on the EU: Deepen the China-EU Comprehensive Strategic Partnership for Mutual Benefit and Win-win Cooperation*, April 2.
11. National Development and Reform Commission (NDRC) (2015), *Enhanced Action on Climate Change*, June 30.
12. OEHLER-ȘINCAI, I. M. (2012), *Comerțul cu partenerii strategici ai UE – experiența comunitară și românească*, Editura Tribuna Economică, București.
13. OEHLER-ȘINCAI, I. M. (2015), *Poziționarea UE în realitatea economică și geopolitică. Antologie de reflecții și studii de caz privind Noua Ordine Economică Mondială*, Editura Universității din București, decembrie.
14. OKANO-HEIJMANS, M., Lanting, D. (2015), *Europe's China Policy Coming of Age?*, The Hague, EUObserver.
15. TURCSÁNYI, R. (2014), *Central and Eastern Europe's Courtship with China: Trojan Horse within the EU?*, European Institute for Asian Studies, EU-Asia at a Glance, January.
16. The Wall Street Journal (2014a), *Malmstrom: No Automatic Market Economy Status for China*, December 11.
17. The Wall Street Journal (2014b), *EU, China Complete Deal on Telecoms Equipment*, October 20.
18. The Washington Post (2015), *China's New Climate Change Plan in Four Graphs*, June 30.
19. World Trade Organization (WTO) (2015), *Statistics – Trade and Tariff Data*, bază de date disponibilă la: <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDStatProgramHome.aspx?Language=E>.
- 20.

¹ În prezent, zece țări sunt incluse în categoria de „parteneri strategici” ai Uniunii Europene: SUA, Japonia, Canada, China, Rusia, India, Republica Africa de Sud, Brazilia, Mexic și Coreea de Sud.

² România nu s-a alăturat Băncii.

³ Elaborat de Comisia Națională pentru Dezvoltare și Reformă, Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Comerțului din China.

⁴ Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Slovenia, Croația, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Albania și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

⁵ A se consulta EURObiz (2014), *China Daily* (2014), *The Wall Street Journal* (2014b).

POLITICA FRANȚEI FAȚĂ DE AFRICA SUB PREȘEDINȚIA LUI FRANÇOIS HOLLANDE

Bogdan IONESCU*

Abstract

*The beginning of the relations between France of François Hollande with Africa is defined by an abnegation of *Françafrique* and by a willingness of relationship normalization, the opposite of Nicholas Sarkozy's previous policy.*

Three periods follows the elections from 2012 and mark out the African policy of France. The so called period „Hollande 1” is defined by the effort towards relationship normalization, „Hollande 2” by the military interventions in Mali and Centrafrican Republic and ”Hollande 3” by an increase of economic diplomacy – as a result of the foreign trade integration into the Ministry of Foreign Affairs – and a more assertive promotion of the Francophonie in Africa.

The African policy of France allows the highlighting of four main tendencies: the centralism of tackling crises especially by military means, efforts towards acceptance of French policy by the Africans, economic diplomacy and promotion of the Francophonie.

Keywords: *Hollande, France, Africa, policy, military, diplomacies, economic, Francophonie, leaders.*

Relația franco-africană s-a aflat în atenția decidenților francezi de peste 30 ani, pendulând între normalizare, retragere și reangajare. În final, partizanii normalizării relațiilor cu continentul african au reușit să se impună. Normalizarea s-a tradus prin *sfârșitul Françafrique*¹. În tot acest timp, începând cu François Mitterrand, toți președinții au promis o rupere de *Françafrique*, pentru ca, în practică, să o reia, apelând la metode pe care anterior le criticau. Lupta contra *Françafrique* nu a reprezentat o politică în sine, mai ales că *Françafrique* aparține trecutului. Mai curând, este vorba de a vedea dacă și cu ce a fost înlocuită *Françafrique* sub președinția lui François Hollande².

Mai multe elemente permit aprofundarea impactului strategic al Franței în Africa. Pe de o parte, acțiuni izolate care, odată coroborate, dezvăluie întregul (de exemplu, intervențiile

militare în Mali și Republica Centrafricană – RCA). Pe de altă parte, *summit*-ul pentru pace și securitate în Africa (decembrie 2013, Palatul Élysée) a permis administrațiilor franceze să-și structureze concepția și discursul în jurul a trei teme: **gestionarea crizelor**, **„Africa aparține africanilor”** și **diplomația economică**.

Președinția lui F.Hollande pare să ezie, în continuare, în adoptarea unei poziții de retragere, normalizare sau reangajare. Aceasta se poate traduce prin dorința de a câștiga o mai mare flexibilitate în relații prin resetarea lor și așezarea pe alte baze fără a pierde din influență, lucru aproape imposibil. În fapt, acțiunea franceză este deseori constrânsă de „*dependența de traseu*” sau „*path dependancy*”³. Mai mult, chiar dacă Franța dorește dezangajarea din Africa, o serie de state africane se opun acestui lucru. În final, trebuie reamintite discursurile lui François Hollande de la

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Bamako (septembrie 2013) și Dakar (octombrie 2013) în care se insistă asupra prieteniei și respectului reciproc, principii care trebuie să guverneze relațiile franco-africane.

Trei perioade se succed și marchează evoluția politicii africane a Franței după alegerile din 2012. Perioada denumită generic „*Hollande 1*” se distinge printr-un efort de normalizare a relațiilor. „*Hollande 2*” este perioada caracterizată de intervențiile militare în Mali și R. Centrafricană, iar „*Hollande 3*” apare ca o intensificare a activității diplomației economice, ca urmare a integrării comerțului exterior în Ministerul Afacerilor Externe și cu o promovare mai fermă a francofoniei în Africa⁴.

Intervențiile franceze în Africa, desfășurate sub președinția lui François Hollande, reprezintă o continuare a tradiției intervenționiste a președinților care l-au precedat. În același timp, Françafrique nu a dispărut, ea evoluează prin schimbarea unor practici care trebuie căutate în convingerile personale ale actorilor desemnați să implementeze noua politică a relațiilor franco-africane. Cu ocazia discursului ținut la Dakar, pe 12.10.2012, François Hollande a anunțat o nouă abordare a relațiilor cu continentul african: „*Vremea Françafrique a trecut. Există Franța, există Africa, există parteneriatul dintre Franța și Africa cu relații bazate pe respect, claritate și solidaritate*”⁵.

Începuturile relațiilor lui François Hollande cu Africa sunt caracterizate de o distanțare netă de *Françafrique* și de dorința de normalizare a relațiilor, în contradicție clară cu practicile anterioare ale lui Nicholas Sarkozy. Această contradicție este evidentă în discursul de la Dakar al lui Hollande. Discursul dezvoltă idei noi, în special cu privire la o Africă parteneră și la necesitatea unor relații bazate pe sinceritate. Totuși, după cum afirma un diplomat al MAE francez, fără măsuri concrete de susținere, ideile desprinse din discursul de la Dakar nu pot ține loc de strategie.

Dorința de *a nu face ca Sarkozy* pare a fi fost un motor pentru relația cu Africa și i-a permis lui François Hollande afirmarea unei poziții clare, care se concretizează în două elemente. Primul ar fi o schimbare de stil în relația între președinți, deoarece François Hollande este foarte atent în a-și demonstra respectul și amicitia față de partenerii africani, acordându-le timp să-și expună părerile înainte de a lua o decizie. Al doilea este descentralizarea puterii de decizie a gestionării relațiilor cu Africa. Dacă, pe timpul Administrației Sarkozy, MAE francez a fost puternic marginalizat în problemele care țineau de Africa de către consilierul prezidențial pe probleme africane, Administrația Hollande a repus instituția la locul cuvenit în ecuația gestionării relațiilor Franța-Africa.

Perioada Hollande 1 – o nouă relație cu decidenții africani

În urma alegerii sale în funcția de președinte, François Hollande și echipa sa au încercat să stabilească un nou tip de relații cu decidenții africani, valorizând liderii aleși în mod democratic și buna guvernare, concomitent cu încercarea de marginalizare, cel puțin parțial, a celorlalți. Dincolo de această practică, considerată a avea un ușor iz neocolonial, s-a urmărit implementarea unei relații de parteneriat de la egal la egal, bazată pe respect și încredere. Președintele Hollande propunea, în discursul său de la Dakar, un nou tip de relații cu partenerii săi africani: „*Trebuie să ne spunem totul, fără ingerințe, dar cu exigență*”⁶.

Ca urmare a acestei abordări, Hexagonul favorizează liderii africani democrați, adoptând, în același timp, o poziție distantă față de decidenții africani aleși nedemocratic, chiar dacă François Hollande i-a primit la Paris pe președinții Ciadului (Idriss Déby), Gabonului (Ali Bongo) și Togo (Faure Essozimna Gnassingbé). Afirmatia de la Elysee a președintelui francez, conform căreia „*linia noastră nu este să rupem relațiile cu ei, dar nici nu le vom întinde covorul roșu*” semnifică faptul că acesta se va întâlni cu toată lumea.

O precizare importantă vine ulterior: „*mai puțin cu cei urmăriți în justiție, în particular de Curtea Penală Internațională*”.

Poziția adoptată de administrația de la Paris față de relațiile cu Africa a fost confirmată în discursul președintelui cu ocazia celei de-a 20-a conferințe a ambasadurilor⁷, în care se insista asupra a trei axe: (1) transparența relațiilor economice și comerciale, (2) vigilența în aplicarea regulilor democratice și respectarea suveranității și (3) relațiile de egalitate și încetarea discursului negativ la adresa continentului african.

Perioada „Hollande 2” – adaptarea la noi situații

Odată cu criza din Mali (2013), politica Franței se schimbă și începe epoca dependenței reciproce. Această nouă etapă nu a fost premeditată, ci dictată de conjuncturi. François Hollande se confrunta cu criza maliană, iar politica sa era dictată de evenimentele în derulare, și nu de o viziune strategică clar definită. Acest aspect era de înțeles, având în vedere că se referea, în esență, la gestionarea unei crize, cel puțin în faza inițială.

Tematica bunei guvernări dispare aproape complet din retorica administrației franceze și se observă o revenire la viziunea mitterrandistă

asupra Africii, urmărirea intereselor prevalând în fața menținerii principiilor. Totuși, perioada "Hollande 2" se distinge de epoca mitterrandistă prin rolul principal pe care îl joacă africanii în politica africană a Franței. Regăsim un discurs deja prezent încă din anii '90, „*Africa aparține africanilor*”, care are drept consecință întărirea capacității africane de menținere a păcii. Cooperarea militară franco-africană trebuie să permită africanilor și organizațiilor regionale africane să-și gestioneze mai bine crizele. Astfel, influența, puterea de decizie și implicarea franceză coboară în planul doi, cantonată în poziția de susținător al deciziilor africanilor și nu în cea de decident.

În final, scopul este acela de a transfera actorilor locali și regionali gestionarea unor situații care au necesitat intervenția franceză, pentru a le oferi legitimitate și pentru a compensa limitările franceze, în condițiile în care Franța nu este în măsură să stabilizeze singură un stat, indiferent care ar fi acesta, Mali sau RCA.

Pentru Franța participarea forțelor africane în Coasta de Fildeș, Mali și RCA este esențială nu numai din punct de vedere militar (de exemplu, forțele ciadiene în Mali, care joacă un rol crucial în războiul contra grupărilor jihadiste din nord), ci și din punct de vedere politic. Parisul insistă asupra faptului că actorii africani au fost îndelung

În orice caz, asumarea de către decidenții africani a unei politici – indiferent cine este originatorul acesteia, organizații internaționale sau chiar Franța – este ambivalentă, deoarece cadrul relației este stabilit de finanțator și nu de beneficiarul proiectelor de investiții (chiar dacă atenuate, efectele dominației persistă).

consultați înaintea intervențiilor în Mali și RCA, poziția și acțiunile Parisului fiind în concordanță cu pozițiile adoptate de partenerii săi africani.

Poziția Franței poate fi explicată atât ca o consecință a constrângerilor bugetare, cât și ca urmare a unei noi viziuni politice care încearcă să se distanțeze de angajamentele militare unilaterale

caracteristice *Françafrique*. Ea se înscrie într-o continuitate cu efortul de multilateralizare a politicii africane a Franței, care are nevoie de relații politice și militare, capabile să-i ofere o validare internațională, un „*certificat de cauză legitimă*”, înainte de a acționa.

Intervențiile din Mali (ianuarie 2013) și RCA (decembrie 2013) marchează o serie de evoluții ale politicii africane a Franței. În primul rând, eșecul politicii „*Africa aparține africanilor*”, deoarece aceștia din urmă nu reușesc să intervină singuri, într-o manieră eficace, în țările în care Franța trebuie să intervină în mod implicit. Totuși, implicarea africană este indispensabilă pentru că Franța nu poate interveni singură fără sprijinul politic și militar al aliaților săi africani.

de consecințele unei non-intervenții și de faptul că se simte obligată să procedeze în consecință. La fel a fost și în cazul RCA, când decizia de intervenție a fost luată în mod progresiv, din cauza convingerii că nu poate fi întors spatele unei țări prietene față de care există un sentiment de responsabilitate și în care este menținută o prezență, oricât de modestă.

Asumându-și interesele – ceea ce presupune definirea lor clară și etalarea lor în mod public – ar putea întări legitimitatea politicii africane a Franței. Un astfel de efort, de redefinire a politicii ar contribui la ieșirea treptată din ambiguitate și non-interferență. În această idee, operația „Barkhane”, care înlocuiește și extinde operația „Serval” din Mali, are avantajul de a clarifica poziția și interesele Franței în lupta contra terorismului și asigurarea stabilității Sahelului.

În al doilea rând, politica africană a Franței este o politică supusă unor presiuni, prizonieră a moștenirilor trecutului și situațiilor de criză. Acolo unde apar goluri, unde nimeni nu vrea să se implice, Franța ocupă aceste goluri și tinde să le umple. Ea acționează în acest fel, conștientă fiind

Franța recurge mult mai ușor la pârgăhia militară pentru a rezolva conflictele, pentru că pare mai eficientă și mai vizibilă decât cea diplomatică. Totuși, nu se poate concluziona că Franța gestionează crizele africane numai folosind forța armată. Aceasta încearcă punerea în practică

a abordării globale a unei crize, mobilizând în același timp componentele de apărare, diplomatie și dezvoltare. De multe ori, când se vorbește de gestionarea unei crize, se face referire doar la aspectul militar. Constatarea deficienței de abordare globală a fost făcută de un parlamentar francez: *„Deficitul în abordarea globală este frecvent cauza eșecului acțiunilor noastre. Dacă nu reușim să transformăm succesul militar în succes politic și economic, este din cauza lipsei de mobilizare coordonată a diferiților actori și operatori civili”*⁸.

De la apariția Cartei Albe a Apărării și Securității Naționale, din 2008, MAE francez este coordonatorul în gestionarea crizelor externe. Unii militari reproșează MAE lipsa personalului specializat în planificare, activitate esențială în asigurarea faptului că aspectele civile ale procesului de gestionare a unei crize sunt bine anticipate și luate în calcul. Totuși, diplomația franceză joacă rolul esențial în această gestionare civilă a crizelor, în special prin susținerea negocierilor diplomatice care vizează rezolvarea aspectelor politice și non-militare ale crizei.

Astfel, crizele din Mali și RCA joacă un rol important în actuala politică africană a Franței. Ca urmare, gestionarea crizelor africane mobilizează o parte importantă a resurselor disponibile ale Franței pentru politica africană. Diplomația europeană și în cadrul ONU a Franței tinde să devină o diplomatie centrată pe conflictele în care aceasta este implicată. Insistența asupra gestionării crizelor antrenează un abandon al politicilor de prevenire, existând riscul ca în viitor să apară alte crize, mult mai dificil de gestionat.

În pofida unei capacități de a sesiza semnalele apariției unei potențiale crize și o acțiune politică palpabilă în anumite dosare, majoritatea decidenților francezi afișează o rezervă în privința capacității și rolului pe care trebuie să-l joace Franța înaintea declanșării unei crize. În acest caz, partenerii africani sunt cei care trebuie să aibă un rol central în prevenție, rol pe care Franța nu îl mai poate juca, cu riscul adâncirii dependenței sale de aceștia.

Perioada „Hollande 3” – diplomația economică și susținerea francofoniei

Diplomația franceză se află într-o situație paradoxală, deoarece acțiunile sale cele mai vizibile, acțiunile militare, nu reprezintă nici fondul strategiei diplomatice, nici esența acțiunilor acesteia. Dezvoltarea „relațiilor Franței cu țările de la sud de Mediterană, pe baza unui proiect economic, democratic și cultural”, a fost al 58-lea angajament al candidatului Hollande. Angajamentul venea la pachet cu sfârșitul *Françafrique* – aspect deja amintit – și cu susținerea francofoniei. Chiar dacă angajamentul era o contrapondere la Uniunea pentru Mediterana – inițiativa lui Nicholas Sarkozy, țările africane l-au perceput ca baza proiectului diplomatic al lui François Hollande. Acțiunile militare franceze, care dau imaginea unei Franțe puternice și prezente pe continent, umbresc prioritatea revendicată de acest proiect economic, democratic și cultural.

Dimensiunea economică a diplomației nu este un concept nou, dar Laurent Fabius a făcut din aceasta un element central al politicii sale după remanierea guvernamentală din aprilie 2014, când a integrat secțiunea de comerț exterior în MAE.

Continental african a devenit în câțiva ani o oportunitate pentru investitorii străini. Creșterea economică medie în Africa este de 5% în ultimii zece ani. Comerțul cu Africa nu reprezintă decât 2% din comerțul mondial, dar, în perioada 2000-2011, creșterea importurilor țărilor sub-sahariene a fost în medie de 16% anual. În acest nou „*eldorado*” pentru investitorii internaționali, unde piețele devin din ce în ce mai concurențiale, analiștii economici constată un recul al poziției Franței.

Concurența vine, în principal, din partea Chinei, ale cărei segmente de piață au crescut de la sub 2% în 1990 la 11% în 2011. Alte țări, precum Malaezia, Brazilia, Qatar, Turcia și Iran, s-au poziționat pe continent, amplificând concurența. În fața atâtor competitori, segmentul de piață al Franței în spațiul sub-saharian a scăzut de la 10,1% la 4,7%, chiar dacă în valoare absolută, ca urmare a creșterii economice rapide a statelor africane, exporturile franceze s-au dublat.

Reculul francez nu este deloc pe placul actorilor francezi, dar reprezintă un element pozitiv pentru reînnoirea relațiilor dintre Franța și Africa, pentru că are ca efect ameliorarea ofertei de parteneriate și diminuarea puterii discreționare a unor state africane. Odată ce segmentul de piață i-a scăzut, Franța trece de la statutul de partener special – poziție moștenită de pe vremea colonialismului – la cel de partener obișnuit, la fel ca ceilalți. Franța își menține poziția în relația cu cele 14 țări care utilizează francul CFA⁹, cu un segment de piață de 17,7%, față de 17,2% segmentul de piață al Chinei.

Începe astfel să se coaguleze o relație de egalitate, bazată foarte mult pe schimburile economice și mai puțin pe APD¹⁰ sau pe paternalismul asupra *Françafrique*. Relațiile comerciale cu țările africane tind să devină din ce în ce mai complexe. Această stare de fapt – valabilă deocamdată numai pentru țările africane cele mai dinamice din punct de vedere al creșterii economice – permite afișarea dorinței Franței de stabilire a legăturilor de egalitate, într-un parteneriat real cu continentul african.

Acest fel de discurs poate fi interpretat nu numai ca expresie a unei disponibilități franceze, ci și ca o manieră de a lua act de noua realitate căreia Franța trebuie să-i facă față cu riscul de a fi scoasă din joc – creșterea africană.

La scurt timp după instalarea administrației Hollande, ministrul economiei și finanțelor, Pierre Moscovici, a solicitat unei comisii conduse de un fost ministru de externe, Hubert Védrine, întocmirea unui raport despre oportunitățile economice pe care le oferă Franței continentul african. Moscovici a considerat că Franța s-a deconectat de la realitatea economică africană, tocmai când aceasta a început să ia avânt. Raportul Védrine (decembrie 2013) prezenta „un parteneriat pentru viitor: 15 propuneri pentru o nouă dinamică economică între Africa și Franța”, propunând revitalizarea relațiilor cu inițiative noi. Propunerile prezentate în raport prevedeau următoarele¹¹:

1. Continuarea măsurilor de revizuire a politicii franceze privind vizele economice pentru a înlesni circulația actorilor economici între Franța și Africa;

2. Relansarea formării capitalului uman, cooperării universitare, schimburilor intelectuale și orientarea acestora spre dezvoltare;
3. Sprijinirea finanțării infrastructurii în Africa;
4. Reducerea costurilor de mobilizare a capitalului privat și a primelor de risc aplicate Africii;
5. Contribuirea la întărirea capacităților de finanțare a economiei africane;
6. Creșterea capacităților de intervenție ale UE în favoarea Africii;
7. Încurajarea alianțelor industriale franco-africane în sectoarele cheie pentru economiile franceză și africană;
8. Promovarea responsabilității economice și angajării sociale a întreprinderilor;
9. Sprijinirea integrării regionale a Africii;
10. Creșterea influenței Franței în Africa;
11. Revitalizarea, cât mai rapidă, a prezenței economice franceze în Africa;
12. Intensificarea dialogului economic între Franța și Africa;
13. Favorizarea investițiilor întreprinderilor franceze în Africa
14. Crearea unui spațiu favorabil investițiilor financiare, industriale, comerciale și culturale africane în Franța;
15. Crearea unei fundații public-private franco-africane care să reprezinte un catalizator pentru înnoirea relațiilor economice între Franța și Africa.

Cele 15 propuneri cuprinse în acest raport se bazează pe necesitatea unei schimbări a percepției și atitudinii Franței cu privire la Africa, la africani și la franco-africani, precum și pe promovarea intereselor economice reciproce. Propunerile se pot împărți în două grupuri: primul – format din nouă propuneri – vizează stabilirea unei agende economice în sprijinul creșterii economice africane și franceze, și cel de-al doilea destinat revitalizării prezenței franceze în zona Africii sub-sahariene aflată în plină dezvoltare, utilizând ansamblul pârghiilor politice, financiare și economice de care dispune Hexagonul.

Contribuțiile cele mai semnificative conținute în primul grup de recomandări

evidențiază patru provocări majore la adresa țărilor africane: finanțarea infrastructurii, evaluarea inadecvată a riscului, accesul la credit al operatorilor, precum și integrarea regională, aspecte la rezolvarea cărora Franța poate contribui atât cu expertiză, cât și financiar.

Una dintre metodele prin care Franța poate să-și păstreze importanța pe continentul african este, în mod paradoxal, de a capitaliza istoria și moștenirea relațiilor speciale pe care le-a întreținut cu unele state africane. Devine evident că legătura Franței cu istoria sa colonială și, în aceeași măsură, Françafrique, nu a dispărut complet. Procesul va fi unul de durată, care va trebui tratat individual cu fiecare țară în parte, cât mai curând posibil, deoarece atât africanii, cât și francezii au nevoie de clarificare asupra politicii africane a Franței.

Altă metodă este de a conta pe influența din cadrul Organizației Internaționale a Francofoniei – OIF, unul din vectorii dezvoltați de raportul Attali¹². Astfel, utilizarea limbii franceze de către fostele colonii franceze și belgiene reprezintă un liant puternic. Asigură până în prezent menținerea unui număr ridicat – chiar dacă în scădere – de studenți africani în Franța și permite acestora și țărilor francofone din Africa să se reunească în cadrul unei organizații care are la bază comunitatea de limbă, precum OIF.

Obiectivul OIF este de a promova limba franceză și relații de cooperare între cele 57 de state membre și 20 cu statut de observator. Cu o dimensiune preponderent culturală, OIF dorește și să promoveze pacea, democrația și drepturile omului, pe lângă educație și dezvoltare durabilă. Folosirea aceleiași limbi este văzută ca un vector al păcii. Chiar dacă nu se adresează numai Africii, OIF este esențială în politica africană a Franței: 27 din cele 57 de state membre sunt sub-sahariene, iar continentul numără aproximativ 80 milioane de vorbitori de franceză, aproape la fel de mulți ca Europa. Ținând cont de creșterea demografică rapidă a țărilor africane, numărul vorbitorilor africani de franceză va crește pe măsură, estimându-se că la orizontul anului 2020 Kinshasa va fi cel mai mare oraș francfon din lume, cu aproximativ 12,7 milioane de locuitori.

Ipoteza lansată de unii analiști că Franța începe să piardă din viteză în cadrul OIF trebuie reconsiderată. În primul rând, Franța asigură peste 50% din bugetul organizației, ceea ce-i oferă o greutate de necontestat în orientarea programelor în derulare¹³, asigurând astfel și succesul diplomației culturale franceze în lume. Totodată, alegerea unei orientări cu caracter politic pentru OIF (de exemplu prevenirea conflictelor) poate fi semnificativ pentru Franța, deoarece îi permite – într-o manieră discretă – să-și legitimizeze opțiunile, în special pe cele militare.

Concluzii

Africa rămâne singurul continent unde Franța își poate etala puterea, dar rămâne și singurul spațiu care-i deoalează slăbiciunile, lipsa mijloacelor și discrepanța crescândă între obiective și capacități. Africa rămâne condiția care stă la baza menținerii statutului de mare putere al Franței celei de-a V-a Republici și rămâne la fel sub președinția lui Hollande.

Unii decidenți francezi consideră că *„retragerea din Africa ar fi echivalentă cu o înfrângere”*, motiv pentru care se impune o politică a dublei negații: *„nu se poate să nu fim prezenți*

în Africa”. Africa contează pentru că este esențial ca decidenții săi să considere Franța drept un partener important al națiunilor africane, pentru a o sprijini în cadrul forurilor internaționale, chiar dacă nu toate statele sunt fidele și ezită uneori să sprijine opțiunile diplomatice franceze, mai ales în cadrul ONU.

Dacă Franța are nevoie de continentul negru este și din cauză că Africa poate juca un rol semnificativ în relansarea economiei franceze. Însă, în condițiile constrângerilor bugetare, mijloacele puse în slujba sporirii influenței franceze în Africa sunt supuse reducerii drastice, pe motiv că sunt prea numeroase.

Din punct de vedere militar, capacitatea de intervenție franceză va fi considerabil redusă în anii următori. Având în vedere reducerea cu 34.000 de militari a efectivelor armatei franceze, prevăzută și în Cartea Albă a Apărării și Securității Naționale din 2013, Franța va fi din ce în ce mai puțin capabilă să desfășoare operații de mare anvergură în Africa, după cum au demonstrat-o și dificultățile în a disloca un număr mai mare de militari în RCA fără a depăși contractul operațional prevăzut de Carta Albă.

Din punctul de vedere al ajutorului pentru dezvoltare, constrângerile bugetare limitează drastic spațiul de manevră al statului francez în ajutorarea financiară a partenerilor săi africani. Bugetul de ajutorare pentru dezvoltare francez ar trebui să fie măcar de 0,5% din PNB – cum a fost în 2010 – chiar dacă nu poate fi atins procentul de 0,7% PNB, conform angajamentelor. Oricum, în cadrul Organizației de Cooperare și Dezvoltare Economică contribuția Franței se situează pe locul patru – după SUA, Marea Britanie și Germania. În momentul de față, 41% din ajutorul francez este destinat Africii, principalii beneficiari fiind R.D. Congo și Coasta de Fildeș.

Încă nu este clar dacă propunerile susținute și argumentate în raportul Védérine vor avea vreun efect, cu atât mai mult cu cât aplicarea lor se află

în faza inițială. În schimb, raportul are avantajul de a prezenta termenii ecuației și de a propune soluțiile posibile.

Politica africană a Franței permite evidențierea a patru tendințe esențiale: centralismul gestionării crizelor cu mijloace în special militare, efortul de a face ca politica franceză să fie acceptată de africani, diplomația economică și promovarea francofoniei. Niciuna dintre aceste axe nu este exceptată de la o serie de dificultăți și blocaje în implementare. Totuși, aceste direcții principale, mai bine gândite și adaptate – de exemplu prin întărirea componentei civile de gestionare a crizelor și componentei de prevenire – ar permite construirea unei strategii ambițioase și rezonabile, în care interesele franceze ar fi mult mai bine clarificate și apărute.

¹Termenul a fost folosit, în sens pozitiv, pentru prima dată în anul 1955 de președintele Coastei de Fildeș care pleda pentru o relație strânsă cu Franța pe drumul către independență al țărilor africane. Ulterior, termenul a căpătat un sens negativ, definind practicile neocoloniale ale Franței în relația cu fostele sale colonii.

²Aline Leboeuf, Helene Quenot-Suarez, „La politique africaine de la France sous François Hollande”, studiile IFRI, 2014.

³Conceptul aparține analistului american Paul Pierson și a apărut în „Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics”, *American Political Science Review*, vol. 94, no 2, iunie 2000, pp. 251-267. Conceptul implică faptul că deciziile de ieri determină acțiunile de azi.

⁴Aline Leboeuf, Helene Quenot-Suarez, op.cit.

⁵„Le temps de la Françafrique est révolu”, *Le Monde*, 12 octombrie 2012.

⁶François Hollande, discurs la Dakar în fața Adunării Naționale senegaleze, 12 octombrie 2012, disponibil la www.elysee.fr/declarations/article/discours-de-m-le-president-de-la-republique-devant-l-assemblee-nationale-dela-republique-du-senegal/. 27.08.2012.

⁸Sénat, „Sahel: Pour une approche globale”, Raport de informare nr. 720 (2012-2013), întocmit de Jean-Pierre Chevènement și Gérard Larcher, în numele Comisiei de politică externă, apărare și forțe armate, depus pe 3 iulie 2013, disponibil la www.senat.fr/rap/r12-720/r12-72012.html.

⁹Francul Coloniilor Franceze din Africa, monedă garantată de Trezoreria franceză, folosită în 14 țări din Africa.

¹⁰Aide pour développement – ajutor pentru dezvoltare.

¹¹Hubert Védérine, Lionel Zinsou, Hakim El-Karoui, Jean-Michel Severino și Tidjane Thiam, „Un partenariat pour l’avenir: 15 propositions pour une nouvelle dynamique économique entre l’Afrique et la France”, *Jeune Afrique*, 04 decembrie 2013, disponibil la adresa www.jeuneafrique.com/1425/economie/rapport-v-drine-zinsou-la-guerre-conomique-a-commenc/.

¹²Jacques Attali (dir.), *La francophonie et la francophilie, moteurs de croissance durable*, raport către Fr. Hollande, august 2014, disponibil la www.elysee.fr/assets/Uploads/Rapport-Jacques-Attali-la-francophonieeconomique.pdf.

¹³Hélène Quénnot-Suarez și Mélanie Vion, „La francophonie: le meilleur atout économique de la France?”, *Afrique décryptages*, 16 octombrie 2014, disponibilă la <https://afriquedecryptages.wordpress.com/2014/10/16/la-francophonie-le-meilleur-atout-economique-de-la-france-12/>.

LEGITIMITATEA CONDUCERII POLITICE A LUI KIM JONG-UN ȘI POSIBILE EVOLUȚII ALE SITUAȚIEI DIN R.P.D. COREEANĂ

*Dipl. ing. dr. Isabela ANCUȚ**

Abstract

The characteristic of the North Korean political system is given by the measure in which the power and legitimacy are centralised within the Kim family, beginning with the dynasty founder – Kim Il-Sung – till his nephew, Kim Jong-Un. The illness of North Korean leader from the end of 2014 relieved, once again, the opacity of the succession to the state leadership issue, currently being no identified and credible successor, from Kim family, of the current leader. If Kim Jong-Un will die or leave the leadership, it is unlikely to find a veritable successor of family, the most probable scenarios are those of transition under the leadership of current elite or the state collapse. If Kim Jong-Un remains on power it is possible to increase the „democratisation” level of his leadership and to continue the power diffusion within the new elite, till will be born a male heir of the current leader. Paradoxical, in region and in peninsula, the North Korean regime is the most stable political and governmental entity from the last 40 years, despite the external image and its domestic economic issues.

Keywords: North Korea, South Korea, Kim Jong-Un, Kim family, Korean Peninsula, crisis, North-Korean Nuclear Programme, Asia Pacific.

Istoric

Pentru a înțelege ideologia nord-coreeană și de ce stă aceasta la baza fondării statului, respectiv a instaurării dinastiei familiei lui Kim Il-Sung la conducerea Republicii Populare Democrate Coreene, trebuie avute în vedere consecințele ocupației nipone¹ asupra Peninsulei Coreea (dusă până la exterminarea populației coreene). În timpul ocupației nipone s-a produs divizarea societății coreene între clasa de mijloc și cea superioară, care era favorabilă japonezilor, precum și între clasa de jos și anumite grupări de intelectuali ale clasei de mijloc care doreau independența peninsulei, rivalități care au degenerat în conflict armat deschis, în 1950. În perioada 1945-1947 a început cristalizarea clasei politice în ambele state. În această perioadă, pe scena politică nord-coreeană și-a făcut apariția Kim Il-Sung, la 18.12.1947, acesta devenind președintele nou-înființatului Partid Comunist al Coreei de Nord.

În Nord, pe timpul Congresului celor 5 Comisii ale Poporului² (1947) s-a format un guvern național legitim, iar la sfârșitul anului (septembrie 1947) a sosit din Rusia Kim Il-Sung, alături de alți ofițeri coreeni din Armata Roșie, în Wonsan. Mai târziu (octombrie), o serie de lideri comuniști locali (Hyon Chun Hyok) sau luptători carismatici pentru independență (Cho Man Sik³) au dispărut sau au fost asasinați.

Instaurarea contestată⁴ la conducerea Sudului a președintelui Syngman Rhee și proclamarea Republicii Coreea ca stat suveran (15 august 1948) a determinat Nordul să promulge, aproape imediat, propria Constituție și să declare Republica Populară Democrată Coreea ca stat suveran⁵.

În această perioadă, Nordul prezenta o mai mare coeziune politică (chiar dacă mai existau unele facțiuni în interiorul PMC) în comparație cu Sudul, unde au continuat rebeliunile, în special

* Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

în provinciile de sud-vest unde coexistau puternice forțe naționaliste de stânga. În plus, succesul economic al regimului din Nord a contribuit la stabilitatea sa politică. Tulburările politice și abuzurile regimului corupt al lui Syngman Rhee (1948-1960) au fost invocate de Kim Il-Sung atunci când a declarat război (1950) Sudului, considerând că astfel vor înceta persecuțiile și revoltele (mobilizarea și motivarea populației nord-coreene s-a realizat în mod facil). Războiul inter-coreean a durat 3 ani și s-a încheiat numai după intervenția SUA, Chinei și Rusiei, printr-un acord de armistițiu semnat de Nord, dar nu și de Sud, care considera că, astfel, recunoaște Nordul ca entitate statală suverană și independentă.

Legitimitatea regimului lui Kim Il-Sung în anii '50 nu a fost acceptată în totalitate, motiv pentru care acesta a „valsat” diplomatic între Moscova și Beijing și, concomitent cu numeroase epurări politice, și-a asigurat instaurarea dictaturii personale.

Principalii rivali ai lui Kim Il-Sung proveneau din facțiunea Yenan (pro-chineză, condusă de Kim Tu-Bong) și facțiunea pro-sovietică (nucleul puternic pro-stalinist din grupul de gherilă din Manciuria al lui Kim Il-Sung, condus de Ho-Kai⁶), eliminarea acestora producându-se treptat în perioada 1954-1965, când s-a realizat și desprinderea politică și ideologică a RPDC de URSS și China.

Începând cu anul 1955 (și până în 1965), Kim Il-Sung a promovat ideea aplicării principiilor marxiste cu caracteristici nord-coreene, ceea ce a însemnat tranziția către dictatura familiei sale (cultul personalității sale), izolarea țării (ruperea) de influențele ruse și chineze și aplicarea principiilor „auto-determinării” (respectiv a succesului prin forțe și mijloace proprii). Dacă până în 1965, ritmul creșterii economice era în favoarea Nordului, după acest an lucrurile s-au inversat. Tratatul de pace încheiat de Coreea de Sud cu Japonia în 1965 a însemnat, pentru Nord, schimbarea percepției în ceea ce privește securitatea națională, regională și internațională, respectiv militarizarea fără precedent a țării.

În perioada anilor '70 – '80 toate resursele statului nord-coreean s-au canalizat pentru îndeplinirea acestui deziderat, scăderea nivelului

de trai al populației și inițierea procesului de tranziție a conducerii monolitice a lui Kim Il-Sung către o conducere colectivă care să asigure succesiunea la conducerea statului a fiului său, Kim Jong-Il. Declinul economic accentuat (început în 1980) al statului nord-coreean a devenit notoriu după moartea lui Kim Il-Sung (1994), fenomenelor naturale catastrofale adăugându-li-se colapsul sistemului public de distribuție a alimentelor. După dispariția imaginii carismatice a lui Kim Il-Sung, în pofida eforturilor susținute, conducerea nord-coreeană a devenit tot mai fragmentată, Kim Jong-Il nereușind să promoveze și să păstreze carisma tatălui său.

Conducerea politică

De la constituirea sa ca stat, RPDC s-a aflat sub conducerea dinastiei Kim, acesta fiind condus până în 1994 de către „Marele Conducător” Kim Il-Sung, după care puterea a fost preluată de fiul său, Kim Jong-Il - numit „Iubitul Conducător”⁷, în prezent la conducere aflându-se Kim Jong-Un. Ideologia oficială a statului se bazează pe două concepte - „Juche”⁸ și „Songun”⁹ - introduse de Kim Il-Sung. Cele mai reprezentative instituții din RPDC sunt: Adunarea Supremă a Poporului¹⁰, aleasă pe o perioadă de 5 ani, Comitetul Central al PMC (145 membri plini și 103 supleanți), condus de Biroul Politic (19 membri plini și 15 supleanți) și Prezidiul Permanent (5 membri). Secretarul general al PMC este și președintele RPDC și președintele Comitetului Popular Central. Constituția nord-coreeană definește structura de putere ca „dictatură a democrației poporului”, sub conducerea PMC care este, *de facto*, singurul partid permis legal. PMC a permis, totuși, câteva „mișcări democratice inter-partid”, existând facțiuni politice minore, dar care sunt obligate a accepta rolul conducător al PMC. În pofida acestor prevederi, în practică, până în 2011, Kim Jong-Il a exercitat controlul absolut asupra guvernului și țării.

În RPDC există: Frontul Unic Democratic - Patriotic (F.U.D.P.)¹¹, Partidul Social Democrat din Coreea de Nord¹² și Partidul Religioșilor (Chondogyo Chongu-dang)¹³. Adunarea supremă a Poporului și Adunările Poporului din provincii sunt alese prin sufragiu universal, direct și secret, garantate pentru toți cetățenii cu vârsta peste 17 ani.

Alegerile nu sunt competitive și au candidații deja nominalizați. Toți candidații aleși sunt membri ai FUDP, front dominat de PMC. Cele două partide minoritare au și ele candidați, însă cu toții sunt sub controlul PMC.

Partidul Muncitorilor Coreeni – PMC (oficial din 10.10.1945) este, formal, partidul conducător al RPDC¹⁴, guvernat, la rândul său, de Biroul Politic ales de un Comitet Central care, la rândul său, este ales de Congresul Partidului.

Delegații la acest Congres trebuiau aleși de celulele de partid, dar, la nivel practic, liderii de la vârf au avut tendința de a conduce extrem de autoritar, liderii seniori selectându-și susținătorii pentru a ocupa poziții în aceste organisme minore, la schimb acești susținători votându-i. Din acest motiv, analiștii politico-militari au denumit structura de putere drept „flux circular al puterii”.

Regimul PMC a fost inițial instalat în 1945 și controlat de sovietici pentru aproape cinci ani, după retragerea forțelor de ocupație sovietică, în ajunul războiului inter-coreean, regăsindu-se aproximativ „4.000 de consilieri ruși” în Pyongyang. Impunerea lui Kim Il-Sung s-a produs după acceptarea sa de către sovietici, însă, după perioada de tutelă sovietică, Kim a lansat cultul personalității sale, căutând să elibereze PMC de dominația sovietică și chineză, dar fără a renunța la ajutorul material al acestora. Ca urmare a succesivelor eliminări, până la Congresul al 4-lea al PMC, din septembrie 1961, Kim Il-Sung a devenit dictator absolut al RPDC. În acest proces, Kim a mizat pe cartea luptătorului naționalist pentru libertate și, convenabil, a minimalizat diversele fundamente și contribuții notabile ale altor facțiuni și lideri, chiar și pe cele ale Uniunii Sovietice și Chinei, înainte și pe timpul războiului inter-coreean. Congresele și plenaryle PMC au devenit mai puține și mai rare, iar deliberările acestora tot mai puțin substanțiale. Ultimul congres al partidului derulat pe timpul lui Kim Il-Sung a fost în 1980 când, semnificativ, s-a anunțat statutul de moștenitor al lui Kim Jong-Il la conducerea țării. După moartea lui Kim Il-Sung nu a mai avut loc niciun congres.

Kim Jong-Il a deținut controlul total al statului deși, periodic, au existat momente când puterea și influența acestuia au părut a fi erodate.

Tranziția puterii, în cazul său, a durat 22 de ani, începând cu 1972, și s-a derulat lin, acesta devenind expert în a supraviețui tensiunilor din interiorul familiei, al partidului și de la nivelul elitei conducătoare, în general.

Ideologia RPDC se fundamentează pe teama de naționalismul extrem manifestat de vecinii statului. Dura dominație niponă și faptul că, în virtutea poziționării geografice, a servit drept câmp de luptă sau drum de invazie pentru statele din jur¹⁵, obsesia umilințelor îndurate, sunt fundamente ale conducerii familiei Kim, a stabilității interne și, parțial, a motivului pentru care populația nu contestă această conducere.

Puterea dictatorială a oscilat în susținerea diverselor birocratii. În anii '70, Kim Il-Sung a condus țara cu ajutorul aparatului de stat și nu al partidului, existând momente când a preferat să ofere mai multă putere aripilor militare, în detrimentul partidului și al birocratiei de stat. Similar a procedat și Kim Jong-Il la sfârșitul anilor '90, acesta înființând Comisia de Apărare Națională, ca principal mijloc de conducere a țării, motivul constituindu-l apariția unor activități, de mică intensitate totuși, de dizidență limitată în societate (elite și mase, durii/tradiționaliștii și reformatorii)¹⁶.

În general, membrii PMC sunt dominați de elite și de un sistem dur de securitate internă care își datorează, în mod direct, slujbele, statutul și condițiile de trai perpetuării regimului, orice destabilizare a acestuia putând determina pierderea acestei facilități. Îndoctrinarea pune accent pe familia Kim ca unic clan „revoluționar” multi-generație, ale cărui patriotism și eroism datează din 1866, aparatul de propagandă comunistă al RPDC funcționând foarte bine și după decesul lui Kim Jong-Il, când a reușit construirea poziției de lider a lui Kim Jong-Un.

Legitimitatea familiei Kim la conducerea RPDC

Dacă legitimitatea conducerii lui Kim Il-Sung nu a fost niciodată pusă la îndoială de populația nord-coreeană, cea a lui Kim Jong-Il a derivat (direct) din statutul său de fiu, de cel mai mare discipol al tatălui său, și din ideologiile promovate de acesta – *Songun* și *Juche*. Regimul politic se bazează puternic pe familia Kim și

legitimătatea acesteia („*linia de sânge de pe Muntele Baekdu*”), fiind dificil de imaginat că actualul sistem ar putea supraviețui renunțării la Kim Il-Sung și Kim Jong-Il și detronării actualului lider. Dacă, la nivelul comunității internaționale, acțiunile lui Kim Jong-Il au părut a fi iraționale, raționalitatea acestuia a fost „limitată” de contextul specific al mediului nord-coreean și de propriile percepții despre condițiile din interiorul și exteriorul țării. Kim Jong-Il a reușit să controleze complet tranziția succesiunii sale la putere după moartea lui Kim Il-Sung și să rămână la putere o perioadă lungă de timp (15 ani). Pe timpul mandatului, acesta a reușit să controleze efectele foametei și ale crizei economice, să „jongleze” foarte abil relațiile țării sale cu statele vecine și marile puteri, în mod special cele cu SUA, obținând diverse forme de ajutor, inclusiv alimente și carburanți, fără a pune în practică concesiile promise a le realiza. Pe scurt, Kim Jong-Il s-a dovedit a fi un extrem de priceput jucător, foarte abil în a manipula și controla oamenii.

Ca lider suprem, Kim Jong-Il nu a fost venerat așa cum a fost tatăl său, populația fiind mai degrabă indiferentă și chiar disprețuitoare față de statutul său, legitimătatea sa fiind apreciată, în interiorul cercului de putere, ca minimă, dacă nu chiar inexistentă.

Prin credința că personifică RPDC și, prin extensie, speranțele și aspirațiile întregului popor nord-coreean, Kim Jong-Il a considerat că este firesc să fie urmat la conducere de unul dintre fii săi, Kim Jon-Nam, Kim Jong-Chui sau Kim Jong-Un. Cel mai mare fiu al lui Kim Jong-Il – Jong-Nam (frate vitreg cu actualul lider) a fost mult timp considerat un puternic competitor la succesiune. Cu toate acestea, în 2001, el a fost reținut pe aeroportul Narita/Japonia pentru încercarea frauduloasă de a intra în această țară cu un pașaport fals (dominican), motiv de jenă publică pentru tatăl său. Al doilea urmaș (ca vârstă, dar nu ca gen) – Kim Sul-Song – este foarte discret în RPDC și, ca femeie, nu a fost niciodată considerată un posibil candidat la succesiune. Următorul fiu (nu ca vârstă) – Kim Jong-Chul – nu a fost luat în considerare ca moștenitor al puterii. Transferul puterii către sora mai mică a liderului nord-coreean - Kim Yo-

Jong – ar urma logica succesiunii familiei Kim la conducerea țării, motiv pentru care aceasta a și apărut în media nord-coreeană (2014) ca director adjunct al unui departament din PMC, însă este puțin probabil ca aceasta să fie văzută, la nivel intern, ca un candidat acceptabil. În plus, este puțin probabil ca vreunul dintre frații liderului nord-coreean să aibă o rețea politică sau susținători politici de marcă viabili, așa cum a creat Kim Jong-Il pentru Kim Jong-Un înainte de tranziția puterii.

Kim Yo-Jong (n.1987) pare să aibă același rol și influență pe care le-a deținut sora fostului lider Kim Jong-Il, Kim Kyong Hui, fiind simbolul public al bazei susținerii lui Kim Jong-Un în cadrul familiei Kim. Aceasta ar putea avea și rolul de secretară a fratelui ei.

Actualul lider nord-coreean, Kim Jong-Un a avut la dispoziție puțin peste un an între numirea sa în Comitetul Central al PMC (septembrie 2010) și moartea tatălui său (17.12.2011), numirea lui Jang Sung-Taek și Kim Kyong-Hui (unchiul și mătușa sa) ca „regenți” pe perioada preluării puterii de către acesta având rolul de a elimina orice posibile contestații. În prezent, nu există date care să sugereze că actualul lider nord-coreean sau susținătorii săi ar face pregătiri similare pentru un alt membru al familiei Kim, probabil Kim Yo-Jong jucând rolul de potențială „regentă” și mai puțin pe cel de posibil și credibil succesor. De la preluarea puterii, Kim Jong-Un a apelat la o serie de metode pentru a compensa experiența limitată și lipsa carismei existente la bunicul său. În primul rând, din punct de vedere al guvernării, acesta a reinstaurat sistemul conducerii unice a PMC, marginalizat înainte de politica tatălui său - *Songun*, aducându-l la statutul original, respectiv întărind controlul partidului asupra armatei. În această etapă, Kim Jong-Un a instalat în poziții cheie (secretar de partid, șef al Biroului Politic General al Armatei Poporului Coreean - APC) birocrați profesioniști cu vârsta de 50 – 60 ani.

De la apariția sa, Kim Jong-Un a fost comparat mai mult cu bunicul său decât cu tatăl său, întâi datorită aspectului său fizic – durduliu, scund și gras, păr tăiat scurt, lăsând fruntea liberă – extrem de similar cu acela al bunicului său în tinerețe, iar în al doilea rând, datorită felului său de a fi – popular, apropiat de mase, generos

cu zâmbetele și contactele fizice¹⁷, extrem de diferit de stilul solitar al lui Kim Jong-Il. Media internațională a etichetat stilul de conducere a lui Kim Jong-Un ca fiind deschis și amabil/apropiat. În prezent, acest stil s-a diminuat, Kim Jong-Un impunându-și propriul stil.

Stabilitatea politică

La nivel instituțional, Kim Jong-Un a întărit regimul său prin restaurarea funcționării organelor PMC la un așa-numit „nivel normal”. Dacă tatăl său a condus prin intermediul Comisiei Apărării Naționale și conform doctrinei „priorității militarilor” (*Songun*), Kim Jong-Un s-a folosit de aparatul decizional oficial al partidului. Luate pe ansamblu, aceste acțiuni marchează trecerea de la sistemul de urgență impus de *Songun*, care a generat condiții de trai dure pentru populație, la un sistem de guvernământ „normal”, condus de partid.

Statistic, acțiunile sale se exprimă astfel: Congresul PMC s-a convocat o dată, Comisia Militară Centrală a PMC – de 3 ori, Biroul Politic al PMC – de 2 ori, plenarele Comitetului Central al PMC – de 2 ori. Totodată, au avut loc alegeri parlamentare și s-a decretat aplicarea a trei noi reforme economice și sociale la nivel național.

Analizii politico-militari sud-coreeni și occidentali apreciază că strategia liderului nord-coreean a fost de întărire a puterii sale și diminuare a vulnerabilităților prin prisma întăririi puterii PMC în cadrul sistemului de guvernare, diminuând puterea și influența aripii militare în favoarea celei civile. La nivel practic, acest fapt a fost evidențiat și de remanierele foarte dese, de epurările (parțiale sau totale) aplicate de Kim Jong-Un ofițerilor de rang înalt și numirea multora dintre apropiații săi în funcții de mare responsabilitate, precum cele din Biroul Politic General al armatei, chiar dacă aceștia sunt de formație civilă. În plus, în cursul anului 2015, ideologii precum cele statuate de bunicul și tatăl său au fost menționate rareori, retorica lui Kim Jong-Un canalizându-se asupra întăririi conducerii monolitice a statului.

Această aparentă difuzie a puterii la nivelul eșaloanelor superioare a conducerii crește și descrește simultan riscul generat de RPDC în cazul morții subite sau a incapacității lui Kim Jong-Un. Motivul rezidă în faptul că există

numeroși indivizi/instituții cu reală influență care ar putea evita colapsul complet al aparatului de stat la nivel central (evitarea luptei pentru putere între tot mai numeroasa elită). Pentru eliminarea oricărei forme de dizidență, influență sau slăbire a puterii sale, pentru prima dată în istoria contemporană a statului nord-coreean, liderul nord-coreean a eliminat o rudă apropiată a sa (unchiul său, Jang Song-Thaek).

În urma unui masiv proces de epurare¹⁸ a apărut o nouă elită, în cadrul căreia pare a se afla Choe Ryong-Hae (membru în Comitetul Permanent al PMC), O Il-Jong (șeful Departamentului Militar al PMC), O Kum-Chol (locțiitor al șefului SMG), Ri Su-Yong (ministru de externe), Jo Yong-Won (director al Departamentului Finanțe-Contabilitate al PMC), Ma Won Chun (director al Departamentului Proiectare în Comisia de Apărare Națională), Pang Kwan-Bok (locțiitor al șefului SMG și director al Biroului Pregătire de Luptă), Choe Tu-Yong (comandant al Marii Unități Mixte 526), Kang Sun-Nam (comandant al Marii Unități Mixte 671), Kim Jong-Chol și Yun Hui-Hwan (comisari politici în armată, Kim pentru unitatea 526, iar Yun pentru unitatea 671), Cho Yon-Jun (vice-ministru pentru probleme sociale), Hwang Pyong-So și Kim Won-Hong (ministrii securității statului). La aceștia se adaugă Kim Yo-Jong, sora mai mică a liderului. Deci, schimbarea generațiilor din elita puterii pare a fi o altă caracteristică a conducerii lui Kim Jong-Un, membrii de partid relativ tineri fiind recrutați pe scară largă, în timp ce „vechile gărzii”, precum generația a doua a revoluționarilor și militarilor care au fost la putere în era lui Kim Jong-Il au fost epurați sau concediați. Liderul nord-coreean are încă dificultăți în a „echilibra strategic”, în interesul său, potențialele competiții de interese la nivel intern (rural și urban, țărani și muncitori, provinciile din est și cele din vest etc.), concomitent cu clivajele din abilitatea sa de a coordona competiția de interese între generația a doua și a treia de elite¹⁹.

Puțini membri ai primei generații au rămas în poziții de vârf, elitele generației a doua și a treia (cu mai multă experiență internațională) dominând, în prezent, cele patru organe principale ale puterii: Comisia de Apărare Națională, Comitetul Central al PMC, Adunarea Supremă a Poporului și Cabinetul.

Alegerile desfășurate în 2015 pentru Adunarea Supremă a Poporului au consolidat poziția lui Kim Jong-Un și au întărit poziția elitei tinere-tehnocrate, prin aceasta dorindu-se implementarea programelor de reformă, chiar în formă limitată, conform viziunii acestuia. Cu toate că dezvoltarea economică este văzută ca un mijloc de stabilizare a actualei conduceri din jurul lui Kim Jong-Un, orice reformă economică poate fi sacrificată dacă devine o amenințare la adresa poziției actualei elite politice. Conștient că monopolul ocupării celor mai importante poziții în stat de către absolvenții școlilor de partid²⁰ reprezintă o sursă de nemulțumire a populației, Kim Jong-Un a decis recrutarea de noi cadre de partid competente și birocrați guvernamentali din cadrul familiilor obișnuite.

Schimbările frecvente de personal ar putea slăbi structura de comandă, din cauza încadrării nivelelor medii ale conducerii cu persoane fără suficientă experiență, fapt care ar genera o lipsă de încredere a lui Kim față de noua conducere militară. La rândul lor, noii lideri militari ar putea manifesta reticență în luarea deciziilor din cauza temerilor generate de schimbarea imprevizibilă a predecesorilor lor, având la bază motive surprinzătoare.

La nivelul anului 2015, pe palier intern, RPDC pare a fi fost stabilă, economia dând semne de recuperare, iar politica de reformă agrară promovată de Kim Jong-Un începând să-și producă efectele pozitive. Astfel, a crescut numărul piețelor neoficiale, care au facilitat distribuirea bunurilor de consum necesare și au atenuat semnificativ consecințele negative ale severei secete, inundațiilor și recoltelor slabe. Totodată, au apărut noi entități, agenții care acumulează capital, fiind și surse de valută forte. Se pare că activitatea acestui sector neoficial/informal a depășit-o pe cea a pieței oficiale, unii experți asiatici grăbindu-se a compara prezenta economie nord-coreeană cu cea chineză din timpul reformelor și liberei inițiative ale lui Deng Xiaoping.

În mod paradoxal, aceste activități slăbesc eficacitatea sancțiunilor internaționale, însă grăbesc trecerea la o economie de piață, situație în care economia de stat tinde să devină tot mai flexibilă, statul pierzând comanda acesteia, și

putând vulnerabiliza, într-o anumită măsură, regimul dictatorial nord-coreean.

În același timp, Kim Jong-Un a început să promoveze și alte schimbări, subtile și potențial semnificative, în politicile sociale și economice nord-coreene, apărând sugestii („ordine”) în ceea ce privește protecția mediului înconjurător, obținerea de recolte ecologice și scăderea dependenței de fertilizatori (din China și Coreea de Sud). Astfel, se are în vedere asumarea responsabilității managementului activității depuse din domeniul agricol, atât la nivel de lucrător individual, cât și la cel de echipă. În plus, la activitățile depuse la nivel familial, în funcție de rezultate, a apărut posibilitatea acordării, pe termen lung, a dreptului de exploatare a terenului cultivat, pe termen scurt prevăzându-se cedarea unei cote-părți din beneficiile materiale obținute în urma muncii depuse de către lucrători. A început înregistrarea oficială a diferenței între cantitate și calitate, cu accent pe calitate, astfel, implementându-se germenii dezvoltării unei societăți capitaliste.

Stabilitatea economică și socială

Stabilitatea socială și cea economică sunt puternic conectate în RPDC, unde producția alimentară rămâne cu mult sub necesarul de consum al statului. Slaba performanță a economiei nord-coreene este principalul indicator pentru toate celelalte rate de stabilitate, declinul semnificativ al acestui domeniu generând declinuri similare în ratele de stabilitate politică și socială. În cursul anului 2015 au apărut semnale că economia nord-coreeană a înregistrat o ușoară revigorare, concretizată în creșterea PIB-ului și a producției agricole, cu efecte asupra diminuării nivelului malnutriției populației.

Analistii occidentali prevăd o creștere (mică, dar constantă) a PIB-ului nord-coreean, de la 1,1% în 2014 la 1,2% pentru perioada 2015 – 2017, și o nouă creștere de 1,3% pentru 2018. Rezervele de hrană rămân insuficiente. În martie 2015, liderul nord-coreean a anunțat instaurarea unui sistem de stimulente pentru firme și sectorul agricol²¹, precum și extinderea/promovarea de noi zone economice speciale/ZES(14), reiterând orientarea sa spre reformă economică și socială. Noile legi fiscale prevăd permiterea utilizării

valutelor pe teritoriul nord-coreean (nu numai în ZES), cu impact asupra limitării activității pieței negre valutare și creșterea perspectivei de atragere de investiții străine în acest stat. Creșterea PIB-ului poate fi și un semnal al evitării/lipsei, pe moment, a competiției privind controlul resurselor strategice între membrii elitei (noi și vechi).

La *nivel macro-economic*, o scădere a activității economice și a producției ar putea pune presiune asupra producției și distribuției de alimente, putând genera apariția de frământări sociale și scăderea abilității guvernului de a plăti importurile de alimente și carburanți din Rusia și China. La *nivel micro-economic*, o scădere a activității economice poate genera creșterea concurenței în interiorul elitei (centrale, provinciale, regionale) pentru controlul întreprinderilor individuale generatoare de valută, cu precădere cele din domeniul resurselor. Alte provocări la adresa controlului statului asupra societății nord-coreene ar putea apărea din cauza fenomenului criminalității și abilității sale de proiecție a puterii asupra provinciilor izolate (provincia Hamgyong de Sud, inclusiv capitala sa, Hamhyung, este cunoscută drept centrul activităților bandelor criminale, în special conexe producției și distribuției de metamfetamine, care este o problemă socială foarte mare în orașele nord-coreene).

Stabilitatea militară și de securitate

Situația de securitate internă în RPDC rămâne strict controlată de multiplele organizații de securitate internă, ceea ce, dintr-un anumit punct de vedere, ar putea favoriza o eventuală schimbare la nivelul acestui mediu (a elitei din acest domeniu). Ținând cont de dimensiunea aparatului de securitate, de privilegiile acestuia în actualul regim și de diversele interese economice, orice potențială sursă de opoziție față de familia Kim, respectiv față de Kim Jong-Un, poate proveni din acest mediu. Această tendință este ponderată de acțiunile liderului nord-coreean menționate anterior (eliminare parțială sau totală, foarte dese remanieri). Analistii politico-militari din regiune și de la nivel internațional consideră că, în prezent, Kim Jong-Un pare a fi atras de partea sa, în mod considerabil, componenta

tânără a populației, civilă sau militară, ceea ce se poate considera, din nou, un factor de ponderare al oricăror dizidențe.

În cazul unei destabilizări a statului este posibil ca unele unități militare și din aparatul de securitate internă (și de intelligence) să forțeze acapararea controlului bunurilor generatoare de valută, pentru sine sau la ordinul altor actori, favorizând izbucnirea de lupte interne, ceea ce va avea impact asupra stării de securitate a statelor vecine (în special în apropierea granițelor cu R.Coreea).

Totodată, îmbunătățirea nivelului de trai a determinat scăderea fluxului de emigranți nord-coreeni în R.Coreea, în anul 2015 înregistrându-se cel mai mic număr din ultimii 13 ani. Conform datelor publicate de Ministerul Unificării din R.Coreea la începutul lunii ianuarie 2016, în 2015 un număr de 1277 de nord-coreeni s-au refugiat în Coreea de Sud, ceea ce a însemnat o scădere cu 120 de persoane față de anul 2014 (53% scădere față de 2011, la nivelul anului 2011 existând 2706 refugiați nord-coreeni, iar în anul 2012, 1502 refugiați).

Stabilitatea externă

Continuă să se mențină posibilitatea derulării de incidente militare (mici dimensiuni) la liniile de graniță sudice, de uscat și maritime. Conducerea nord-coreeană consideră dislocarea de forțe militare sud-coreene și americane de lângă granița sa ca fiind principala amenințare la adresa supraviețuirii sale, exercițiile militare comune R.Coreea-SUA sau Japonia-SUA fiind descrise, în declarațiile oficiale, ca pregătiri sau pretexte pentru o invazie, singura soluție pentru oprirea acestora fiind lansarea unui răspuns sever. Cu toate acestea, niciuna dintre părți nu are interes ca situația/conflictul să escaladeze până la punctul în care confruntarea să fie inevitabilă.

Conducerea militară sud-coreeană a modernizat abilitățile de ripostă la atacurile nord-coreene și a adoptat o doctrină militară mai agresivă pentru cazul în care s-ar produce astfel de incidente. Cu toate acestea, RPDC continuă să deruleze exerciții de artilerie de-a lungul granițelor și să efectueze teste cu rachete, concomitent cu strategia sud-coreeană de a continua angajarea în exerciții militare comune

cu SUA, generându-se riscul ca un atac limitat sau o provocare să poată escalada necontrolat.

Scenarii de evoluție a situației din RPDC după dispariția lui Kim Jong-Un

Absența lui Kim Jong-Un din media nord-coreeană din toamna anului 2014 și continua suspiciune privind starea de sănătate precară a acestuia din media regională și internațională generează o serie de scenarii privind viitoarele evoluții ale regimului politic nord-coreean, cu efectele și implicațiile acestora la nivel intern și extern, regional și internațional. Posibila incapacitate a lui Kim de a conduce ar putea destabiliza nu numai statul nord-coreean, ci și evoluția din peninsulă (atacuri convenționale/nucleare/biologice/chimice asupra facilităților militare ale R.Coreea) și situația de securitate a statelor vecine (migrațiune masivă în China și Japonia). Astfel, s-au conturat trei scenarii privind viitoarea evoluție a statului sub conducerea lui Kim Jong-Un sau după înlăturarea acestuia.

Scenariul „*Politica continuă sub conducerea lui Kim Jong-Un*”. În pofida rumorilor privind precaritatea stării de sănătate a liderului nord-coreean, ținând cont de vârstă, de accesul la tratamente medicale și de nivelul înalt al securității personale, Kim Jong-Un va rămâne „suficient de sănătos” pentru a-și exercita puterea pe termen mediu (chiar dacă vor apărea factori care să genereze căderea acestuia, stabilitatea regimului politic nord-coreean nu va genera colapsul țării). Acesta va continua să implementeze politicile economice de reformă, limitate de condițiile naturale, sancțiunile internaționale, răcirea relațiilor cu unele dintre statele vecine și/sau dezvoltarea programului nuclear. În acest sens, acțiunile se vor derula treptat pentru a nu crește riscul instabilității sociale generate de creșterea clasei de mijloc sau a celei de comercianți/finanțiști. În plus, avansul tehnologiilor moderne de comunicații și trecerea timpului determină conștientizarea de către populația nord-coreeană a condițiilor din afara țării, putând fi considerat un factor de risc pentru stabilitatea socială și menținerea dinastiei Kim la putere. În perspectiva acestui scenariu, Kim Jong-Un are nevoie de un moștenitor care să preia puterea, dar, ținând cont că în prezent Kim are doar o fiică (n. 2014),

perspectivele de evoluție a situației ar consta în asigurarea unei perioade de 20-25 de ani de „multiplă regență”, puterea fiind deținută de indivizi și instituții din afara familiei Kim, cu scopul stabilizării sistemului politic. În cazul în care va apărea moștenitorul dorit, familia Kim va relua eforturile de recentralizare a puterii și legitimizare a acesteia în interiorul familiei și în fața populației nord-coreene.

Scenariul „*Elita politică conduce tranziția după plecarea lui Kim Jong-Un*”. În acest scenariu, Kim Jong-Un nu mai poate conduce statul din cauza stării de sănătate precare, a unui accident sau unei lovituri de stat interne, iar în interiorul actualei elite începe să se deruleze lupta pentru putere. Posibilele direcții de evoluție ale acestui scenariu sunt: regența unui lider puternic din elita existentă, unul ascuns în spatele unui membru al familiei lui Kim, un lider nou din afara familiei Kim, dar care afirmă că va continua „moștenirea” familiei Kim sau un consiliu de conducere (dintre personajele menționate anterior). Acest consiliu de conducere nu este obligatoriu să fie condus de un militar, însă ar fi surprinzător dacă nu ar exista militari implicați, deoarece forțele armate vor asigura stabilitatea statului și logistica necesară derulării luptelor dacă s-ar produce clivaje în conducere (în pofida existenței unor condiții bune de tranziție a puterii), în special în ceea ce privește situația zonelor din partea nordică a statului. În acest caz, este posibil ca militarii să-și justifice pretențiile privind preluarea conducerii prin accentuarea amenințării pe care SUA și R.Coreea ar ridica-o la adresa statului nord-coreean, crescând astfel și nivelul riscului provocărilor din partea militarilor nord-coreeni, care au o percepție falsă asupra acestor amenințări. Aceste provocări s-ar putea materializa prin lansări de rachete, testări de lansări de rachete, lovituri de artilerie cu muniție de război în apele teritoriale din apropierea liniilor de demarcație la granița cu R.Coreea. Dacă elita nord-coreeană va conștientiza faptul că nu-și poate asigura stabilitatea și securitatea decât în condițiile asigurării stabilității statului, atunci scenariul devine viabil. Acesta ar fi deci răspunsul la moartea sau incapacitatea permanentă a lui Kim Jong-Un, respectiv înființarea unei structuri de conducere unificate chiar dacă, în ultimă

instanță, aceasta nu va reuși să stabilizeze statul suficient de mult timp pentru a se instaura definitiv la conducere.

Scenariul „Colapsul statului când Kim Jong-Un renunță la putere”. În acest scenariu, în pofida puternicelor „stimulente” acordate elitei, pentru a asigura continuitatea prezentului aranjament de putere, competiția care s-ar declanșa în cazul morții sau incapacității lui Kim Jong-Un ar degenera în colapsul întregului stat. Dacă momentul dispariției lui Kim ar coincide cu momentul în care unul dintre apropiații acestuia, și potențiali candidați la putere, nu s-ar afla în Pyongyang, atunci procesul de tranziție a puterii devine extrem de complicat, iar posibilitatea producerii destabilizării statului ar fi foarte mare. Rezultate asemănătoare ar fi și în situația în care Kim Jong-Un ar deceda în mod neașteptat într-un accident, și nu din cauza unei boli sau producerii unui puci intern (împușcat), deoarece în ambele situații există timp fizic suficient pentru a se planifica succesiunea la putere (modalitate de exercitare a puterii și actorii implicați). În plus, colapsul statului s-ar produce și în cazul derulării de incidente care nu implică decesul actualului lider, precum: o masivă criză economică generată de fenomene extreme, escaladarea accidentală a conflictului cu R. Coreea și SUA, o revoltă populară de mari dimensiuni pe care forțele de securitate se dovedesc incapabile a o controla, această ultimă situație fiind puțin probabilă datorită extinderii și profunzimii măsurilor adoptate de aparatul de securitate existent. O pierdere totală a legitimității de către structura centrală atestă oficial statutul de stat eșuat pentru RPDC, membri ai armatei, partidului sau aparținând diverselor structuri de putere putând acționa ca „lorzi ai războiului”, luptându-se pentru supremația asupra unor teritorii și bunuri care produc venituri. În acest caz, teritoriile din provinciile nordice, de la granița cu China, ar pierde contactul cu structurile centrale, ceea ce ar îngreuna și mai mult tranziția puterii în Pyongyang, la extrem putându-se întâmpla și pierderea acestora în detrimentul altui stat (în speță China). În cazul când luptele dintre „lorzii războiului” s-ar transforma în război civil în RPDC, efectele imediate s-ar produce, cu precădere, asupra statelor vecine, cea mai afectată fiind China. Deși Beijingul va întări zonele

de graniță la cel mai mic semn de instabilitate politică în RPDC, volumul comerțului de graniță, traficul și comunicațiile mențin la un nivel ridicat riscul ca anumite efecte negative să se producă în orașele de la graniță: Changbai, Sanhe, Dandong. Mai mult, ținând cont de dependența RPDC de exporturile de alimente, închiderea granițelor cu China va exacerba blocajele de la graniță și, implicit, orice conflict intern. Luând în considerare existența programului nuclear în RPDC, izbucnirea unui conflict intern care ar determina starea de stat-eșuat poate genera o posibilă intervenție militară externă, Coreea de Sud (cu ajutorul SUA) și China fiind candidați cu cele mai mari șanse de implicare. Această perspectivă (intrarea celor 3 forțe în RPDC) ar duce la extrem destabilizarea situației din peninsula, cu mici șanse de control a situației, respectiv a facilităților nucleare, chimice și bio-chimice nord-coreene.

Perspective ale evoluției situației din RPDC în 2016

În prezent, nu există niciun moștenitor oficial desemnat sau un moștenitor „aparent” credibil în cadrul familiei Kim, ceea ce reprezintă o puternică vulnerabilitate a sistemului politic nord-coreean și orice scenariu care ar apărea în cazul dispariției lui Kim Jong-un implică lupta pentru putere din cadrul eșaloanelor superioare ale conducerii nord-coreene. Similar, absența unui succesor puternic în cadrul familiei Kim solicită, pentru supraviețuirea statului, un lider-unic puternic din afara familiei Kim sau un consiliu (cu membrii din elita curentă) cu un echilibru fragil de putere, condiția necesară și obligatorie (în ambele situații) ca scenariul să fie viabil este ca un membru supraviețuitor al familiei Kim să fie „adoptat” drept emblemă a unității, independenței și chiar supraviețuirii statului nord-coreean.

Orice luptă de putere în perioada de tranziție a puterii poate fi destabilizatoare la nivel local și provincial, fiind posibilă izbucnirea de multiple conflicte locale, de mici dimensiuni, dar risipite pe întreg teritoriul. Aceste lupte pentru putere au un potențial ridicat de destabilizare, putând genera colapsul statului, efectul imediat și negativ fiind resimțit în statele vecine, cu precădere în China.

Un stat nord-coreean destabilizat înseamnă o posibilitate ridicată de angajare de acțiuni militare provocatoare care să vizeze R.Coreea, respectiv de angajare într-un conflict deschis de mari dimensiuni.

Anul 2016 în regiunea Asia-Pacific înseamnă derularea unor multiple și semnificative evenimente pe plan politic: alegeri parlamentare în Coreea de Sud (aprilie a.c.), alegeri pentru Camera Consilierilor (camera superioară a Dietei) în Japonia (iulie a.c.) și, după 36 de ani de la o astfel de acțiune, reluarea Congresului PMC în Coreea de Nord (mai a.c.). La acestea putem menționa și alegerile prezidențiale din SUA, din luna noiembrie a.c. Totuși, cele mai discutabile evenimente privesc posibila vizită a lui Kim Jong-Un în China (de aceasta depinzând nu numai evoluția viitoare a relațiilor sino-nord-coreene, ci și relațiile inter-coreene, eforturile de reluare a dialogului „în șase” și sistarea programului nuclear nord-coreean), reluarea încercării de lansare a unor sateliți de RPDC și/ sau efectuarea de teste nucleare sau cu rachete balistice, dar și intențiile de reformă politică pe care liderul nord-coreean se pare că le va lansa pe timpul Congresului PMC din mai a.c. Decizia liderului nord-coreean de a introduce propria ramură ideologică la cel de-al 7-lea Congres al PMC arată crescândă sa încredere în performanțele economice și consolidarea puterii sale. În pofida faptului că, în 2015, RPDC a trecut prin dificultăți economice semnificative, parțial din cauza sancțiunilor internaționale și recoltelor slabe, și parțial din cauza căderii prețului la zăcămintele de cărbune și fier (care acoperă 50% din exporturile țării), performențele economice rămân robuste, ca urmare a înfloririi sectorului pieței neoficiale.

Se pare că Kim Jong-Un va fi desemnat secretar general²² al PMC și președinte, ceea ce conduce la concluzia că începe un nou stadiu în evoluția statului/conducerii nord-coreene, departe de ceea ce a făcut bunicul sau tatăl său. Această schimbare a abordării conducerii de stat ar putea genera „efectul de popice”, determinând schimbări la toate nivelurile conducerii de partid și de stat, din punct de vedere politic și administrativ (urmând exemplul altor state, Comisia de Apărare Națională ar putea fi

transformată în Comisia Militară Centrală și ar crește importanța Comisiei Centrale a PMC, direcțiile de reformă din domeniul agricol deja urmând exemplul celor din China). În ultimele sale discursuri, numele predecesorilor săi nu au fost menționate în mod direct, referirea la aceștia fiind parte a unor propoziții precum „strategiile militare tactice ale lui Kim Il-Sung și Kim Jong-Il” sau „clasa muncitoare, Kim Il-Sung și Kim Jong-Il”. În plus, Songun nu mai are același efect, de evidențiere a statutului suprem al oficialilor militari în societatea nord-coreeană, „politicul” fiind cel care unifică în prezent societatea.

În pofida opiniilor multor analiști, dacă ținem cont de specificul nației nord-coreene, se poate afirma că nord-coreenii nu sunt vulnerabili la presiunile chineze, considerând că sunt suficient de importanți din punct de vedere strategic, în regiune, pentru a putea pierde susținerea Beijingului. Orice acțiune derulată până în prezent a reprezentat un avertisment și/ sau un mesaj privind modul în care Coreea de Nord trebuie să fie tratată, *deoarece dorește să fie abordată și chiar lansează mesaje discrete în acest sens*, limita dintre exagerare și agresivitate fiind suficient de fină. Este foarte posibil ca actualul lider nord-coreean să accepte diminuarea importanței programului nuclear (posibil chiar sistarea acestuia), în condiții asemănătoare celor din anii '70, când bunicul său a acceptat derularea de inspecții la facilitățile nucleare nord-coreene, condiția necesară a realizării unui astfel de scenariu fiind „păstrarea onoarei” pe plan internațional.

A devenit extrem de evident faptul că, pentru Pyongyang, programul nuclear este singura garanție de evitare a declanșării de „revoluții colorate” în RPDC sau de executare a unor acțiuni militare împotriva conducerii din partea actorilor străini. În plus, ideea înființării de „guvern în exil” nu pare a fi viabilă în condițiile în care membrii acesteia nu au suficiente pârghii de manevră pe teritoriul nord-coreean, la nivelul elitei sau al maselor. În pofida acțiunilor „impulsive” ale conducerii nord-coreene, în general, există puține opțiuni ale comunității internaționale privind modalitatea de a reacționa, până în prezent Pyongyangul fiind deja sever sancționat, iar acțiunile acestea s-au

dovedit inutile. În mod similar, aceleași efecte ar avea eliminarea RPDC din cadrul instituțiilor internaționale (ONU), în acest caz efectele negative fiind chiar mai distructive decât orice alt scenariu negativ prezentat până azi. Trebuie să ținem cont că, din punctul de vedere al Pyongyangului, orice demers care contribuie la consolidarea poziției lor pe termen lung merită întreprins chiar cu prețul întreruperilor minore ale relațiilor acestora cu puterile din jur.

Concluzii

Orice politică aplicată până în prezent de comunitatea internațională a eșuat, ceea ce ne determină să ne gândim că este mai mult decât necesară și obligatorie abordarea unei noi și diferite viziuni în ceea ce privește RPDC și conducerea sa. Izolarea politică, presiunile diplomatice și sancțiunile economice nu fac decât să întărească retorica lui Kim Jong-Un referitoare la supraviețuirea statului atunci când inamicii acționează, să faciliteze implementarea *Juche* și *Songun*. Toate aceste raționamente induc posibilitatea reluării „dialogului în șase”, deși cu suficiente obstacole și rețineri, acestea fiind singurul loc unde politicile externe ale Chinei și SUA converg. Peisajul intern al RPDC pare a se menține într-o relativă stabilitate, deși se vor menține presiunile externe, dar dacă Kim Jong-Un va lansa rachete sau va efectua teste nucleare în 2016, situația s-ar putea înrăutăți. O intensificare a sancțiunilor internaționale, la care să se alăture din nou China, ar putea paraliza activitățile pieței informale, astfel de evoluții inhibând orice semn de reformă către economia de piață, respectiv către modernizarea societății nord-coreene, și fără a furniza siguranță că ar submina direct și eficient regimul lui Kim Jong-Un.

Ceea ce se poate prevedea este faptul că Kim Jong-Un este conștient că orice semn de slăbiciune din partea sa ar putea însemna „decesul” regimului său și, implicit, al familiei sale. Ținând cont de educația primită în școlile occidentale, de „antecedentele” conducerii de partid și de stat, de evoluțiile din plan regional și internațional, se poate spune că Kim Jong-Un nu-și dorește un sfârșit de tipul celui al lui Nicolae

Ceașescu, Muammar Gaddafi sau Saddam Hussein și nici să plece în exil în Rusia sau China, ci își dorește să fie cunoscut de popor ca un reformator (urmând exemplul bunicului său). În pofida regimului totalitar, RPDC este cea mai stabilă țară din regiune, fără crize sau conflicte.

Bibliografie

1. ARMSTRONG, Charles, *The North Korean Revolution, 1945 – 1950*, Cornell, 2003.
2. AN, Tai Sung, *North Korea in Transition: from Dictatorship to Dynasty*, Westport, Connecticut: Praeger, 1983.
3. ATKINS E. Taylor, *Primitive Selves: Koreans in the Japanese Colonial Gaze, 1910-1945*, UCP, Berkeley, 2010.
4. CAPRIO, Mark E., *Japanese Assimilation Policies in Colonial Korea (1910 – 1945)*, University of Washington Press, Seattle, 2009.
5. CHANDRA, Vipan, *Imperialism, Resistance and Reform in Late Nineteenth-Century Korea. Enlightenment and the Independence Club*, CKS, University of California, Berkeley, 1988.
6. CHEON-LIM Jae, *Kim Jong Il's Leadership of North Korea*, London, Routledge, 2009.
7. CHUNG, Young-lob, *Korea Under Siege, 1876-1945: Capital Formation and Economic Transformation*, Oxford University Press, 2006.
8. BLAIR, Clay Jr, *The Forgotten War: America in Korea, 1950-1953*, Naval Institute Press, 2003.
9. CORNELL, Eric, *North Korea Under Communism*, London, Routledge, 2002.
10. CUMINGS, Bruce, *The Origins of the Korean War – part 1: Liberation and the Emergence of Separate Regimes, 1945 – 1947*, Princeton, NJ, 1981; and *The Origins of the Korean War; part 2: The Roaring of the Cataract, 1947 – 1950*, Princeton, NJ, 1981.
11. CUMINGS, Bruce, *The Korean War: A History*, Modern Library Chronicles, New York, 2010.
12. CUMINGS, Bruce, *The Korean war. A History*, Massachusetts School of Law, 2010, Part 1.
13. CUMINGS Bruce., *The Korean war. A History*, Massachusetts School of Law, 2010, Part 2.
14. CUMINGS Bruce, *Apocalypse, Amnesia, and Kim Jong Il: Why the Korean War is Forgotten*, Nam Center for Korean Studies Colloquium Series 10/19/2011.

15. ECKERT, C.J., *Offspring of Empire: The Koch'ang Kims and the Colonial Origins of Korean Capitalism, 1876–1945*, University of Washington Press, Seattle, 1991.
16. HUNTER, Helen-Louise, Kim Il-song's *North Korea*, Westport, Connecticut: Praeger, 1999.
17. GAUSE, Ken A., *North Korea House of Cards-Leadership Dynamics under Kim Jong-Un*, Committee for Human Rights in North Korea, 2015.
18. GAUSE, Ken A., *Coercion, Control, Surveillance and Punishment: An Examination of North Korean police State*, The Committee for Human Rights in North Korea, 2012, accesat la <http://hrnk.org/publications>.
19. GRZELCZYK, Virginie (Winter 2012) „In the Name of the Father, Son, and Grandson: Succession Patterns and the Kim Dynasty”, *The Journal of Northeast Asian History* (Northeast Asian History Foundation), original-December 27, 2013;
20. KANG, Hildi, *Under the Black Umbrella: Voices from Colonial Korea 1910-1945*, Cornell, 2005.
21. KIM, Janice, *To Live to Work: Factory Women in Colonial Korea, 1910-1945*, Stanford University Press, 2009.
22. KIM, Nam-Sik (Spring–Summer 1982), „North Korea's Power Structure and Foreign Relations: an Analysis of the Sixth Congress of the KWP”, *The Journal of East Asian Affairs* (Institute for National Security Strategy).
23. LANKOV, Andrei, *Crisis in North Korea: The Failure of De-Stalinization – 1956*, Hawaii University Press, 2007; Lankov, Andrei, *From Stalin to Kim Il Sung: The Formation of North Korea, 1945-1960*, 2002.
24. LANKOV, Andrei, *The Shadowy World of North Korea's Palace Economy*, Al Jazeera, 03.09.2014.
25. LEE, Hong Yung, Sorensen, Clark W., and Ha, Yong-Chool (Eds.), *Colonial Rule and Social Change in Korea 1910-1945*, Center for Korea Studies, University of Washington, 2012.
26. LYNN, Hyung-Gu (Ed.), *Critical Readings on the Colonial Period of Korea 1910-1945*, University of British Columbia, 2012.
27. MARTIN, Bradley, K., *Under the Loving care of the Fatherly Leader: North Korea and the Kim Dynasty*, Thomas Dunne Books, New York, 2006.
28. MORRIS-SUZUKI, Tessa, *Exodus to North Korea. Shadows from Japan's Cold War*, Rowman & Littlefield, 2007.
29. O'HANLON, Michael E., *North Korea Collapse Scenarios*, The Brookings Institution, accesat la <http://brookings.edu/research/opinions>.
30. PARK, Hyun Ok, *Two Dreams in One Bed: Empire, Social Life, and the Origins of the North Korean Revolution in Manchuria*, Duke University Press, 2005.
31. ROBINSON, Michael, *Cultural Nationalism in Colonial Korea 1920-1925*, Korean Studies of the Henry M. Jackson School of International Studies, 1989.
32. RYANG, Sonia, *North Koreans in Japan, Language, Ideology and Identity*, Boulder, CO, Westview Press, 1997.
33. SHIN, Gi Wook, and Robinson, Michael (Eds.), *Colonial Modernity in Korea*, Hallym, 2001.
34. SHIN, Gi Wook, *Ethnic Nationalism in Korea: Genealogy, Politics and Legacy* (Studies of the Walter H. Shorenstein Asia-Pacific Research Center), Stanford, 2009.
35. SOH, Sarah, *The Comfort Women: Sexual Violence and Postcolonial Memory in Korea and Japan*, Chicago, 2009.
36. SOO, Jae Jung (Ed.), *Origins of North Korea's Juche: Colonialism, War, Development*, Lexington Books, 2012.
37. SPEZZA, Gianluca, *The Colonial Period - Part 2/02.01.2015; Liberation, Division and the Korean War - Part 3/08.03.2013; Kim Il Sung's North Korea – Part 4/ September 5, 2013*, The NK News Study Guide,
38. SPRINGER, Chris, with Szalontai, Balazs, *North Korea Caught in Time – Images of War and Reconstruction*, Garnet, 2009.
39. STONE, Isidor, F. *The Hidden History of the Korean War*, Monthly Review Press; First Edition (1952), Republished in 1988 .
40. SUH, Dae-sook, *Kim Il Sung: The North Korean Leader*, Columbia University Press, 1995.
41. THOMPSON, Reginald, *Cry Korea: The Korean War: A Reporter's Notebook*, Reportage Press, 2010.
42. UCHIDA, Jun, *Brokers of Empire: Japanese Settler Colonialism in Korea, 1876-1945*, Harvard, 2011.

43. YOO, Theodore Jun, *The Politics of Gender in Colonial Korea. Education, Labor, and Health, 1910–1945*, University of California Press, London, UK, 2008.
44. YOSHIKI Yoshiaki, *Comfort Women*, Columbia University press, 2001.
45. YOO, Young-Bok, *Tears of Blood. A Korean POW's fight for Freedom, family and Justice*, Won Books, 2012.

Pentru perioada 2012-2016, următoarele site-uri:

Sejong Institute; Institute for Defence Studies and Analyses; Heritage; Foundation; North Korea Leadership Watch; CSMonitor.com; Korea Institute for Defense Analyses, KIDA; Foreign Military Studies Office; China Defense Blog Northeast Asia Matters; The Korea Herald.com; The Korea Times.com; www.38 North; North Korean Economy Watch; http://thediplomat.com; U.S.-Korea Institute at SAIS; Nautilus Institute for Security and Sustainability; Foreign Policy In Focus; Institute for Science and International Security; www.kantei.go.jp; The official website of the Republic of Korea; NHK WORLD; http://www.koreafocus.or; DailyNK - Brightening the future of Korea; RealClearWorld:World News, Analysis & Commentary; The ASEAN Economic Community; Weekly News; The Manila Times Online; China Military Report; Japan Foreign Policy Observatory; JIIA -The Japan Institute of International Affairs;http://www.siis.org; The National Bureau of Asian Research; The National Institute for Defense Studies - The National Institute for Defense Studies; RAND.org;

Hoover Institution; SAAG-Eurasia Review; http://issuu.com/carnegie_endowment;www.cnas.org; http://rsis.edu.sg; Asia Sentinel;http://crisisgroup.org; http://www.worldaffairjournal; The Jamestown Foundation; http://www.icij.org; GlobalSecurity.org; http://yaleglobal.yale.edu; http://www.project-syndicate; Kyoto Review of Southeast Asia; East Asia Insights; www.ncnk.org; The Yomiuri Shimbun; Tea Leaf Nation; http://geopoliticalmonitor.com; AJW by The Asahi Shimbun; chinadaily.com; Center for Strategic and International Studies; BBC; http://www.japanesestudies.org; http://japandailypress.com; Asia Times Online; http://moderntokiotimes.com; Korea Joongang Daily; Ministry of National Defense Republic of Korea;Rodong Sinmun; Stratfor; The China Times;The Chosun IlboThe KoreaTimes News;http://newsonjapan.com;http://online.wsj.org;http://www.eastasiaforum.org;http://huffingtonpost.com; YONHAP NEWS;Economist Intelligence Unit;Geopolitical Monitor; Harvard International Review; ISN; Jamestown Foundation; Jane's; IHS; Strategic Studies Institute(Army); The Hankyoreh; The Dong-A Ilbo; http://www.nknews.org; http://www.realclearworld.com; etc.

Cu deosebite aprecieri față de articolele următorilor autori: Michael Madden, Shannon Tiezzi, Ankit Panda, Andrei Lankov, John G. Grisafi, Chung-In Moon (Universitatea Yonsei), Cho Sungmin, Ildo Hwang, Lee Je-Hun (Hankyoreh English Edition), Song Sang-Ho, Scott A. Snyder, Aniket Bhavthankar, Lee Yong-Jong, Sarah Kim, Choi Song-Min, Lee Sang-Yong, Kim Seong-Hwan, Seol Song-Ah, Benjamin Katzeff Silberstein, Fred Kaplan, Sam Kim, Kim Ga-Young. John Lee, Victor D. Cha, Bonnie S. Glaser, Nah Liang Tuang, și mulți alții.

¹Coreea a fost un stat unitar și relativ independent până la sfârșitul anilor 1800, când forțele navale nipone au forțat deschiderea de porturi pentru comerțul internațional. Acesta a fost primul pas către stabilirea unui protectorat supra peninsulei în 1905 și totala anexare în 1910. Perioada 1905-1919 de dominație niponă a fost dură, generând revolte, după care, în anii '20 – '30 aceasta s-a transformat în politică de asimilare culturală, brutalitatea revenind pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial când s-a transformat în politica de exterminare a populației coreene și stabilirea de comunități nipone pe acest teritoriu.

² Comisiile reprezentau cele 5 provincii nord-coreene, având reprezentare aproximativ egală de comuniști și naționaliști.

³ Președinte al Comitetului Provizoriu al Poporului pentru cele Cinci Provinci.

⁴ Alegerile Adunării Naționale de la Seul s-au desfășurat fără a permite accesul cetățenilor din Nord pentru a vota.

⁵ Fiecare dintre cele două state declarându-se ca „unică entitate politică legitimă a conduce (Peninsula) Coreea”, situație care se perpetuează și în prezent.

⁶ Ho a fost eliminat din PMC în noiembrie 1951 și s-a afirmat că s-a sinucis în august 1953.

⁷ După decesul lui KIM Il-Sung, postul de președinte de stat nu a mai fost ocupat, acesta fiind declarat „Președinte etern”.

⁸ Juche este ideologia nord-coreeană al cărei principiu de bază este „omul stăpânește totul și decide totul”. Conform acesteia: poporul trebuie să aibă independență în gândire și politică, autosuficiență economică și încredere în capacitățile proprii de apărare; politica trebuie să reflecte dorințele și aspirațiile maselor și să le implice la maximum în revoluție și construcție; poporul trebuie modelat după ideologia comunistă și mobilizat spre acțiuni constructive. Ideologia prevede loialitate absolută față de partid și de lider. În realitate, ideologia Juche a fost fundamentată de Hwang Chang-Yeop, dar Kim Il-Sung și-a însușit-o și a promovat-o.

⁹ Conform conceptului Songun, „Armata Poporului Coreean reprezintă principala forță revoluționară, iar unitatea dintre armată și popor asigură atât apărarea țării, cât și construirea socialismului”.

¹⁰ ASP este compusă din 687 deputați, aleși în baza principiului votului universal, direct și secret, și are următoarele atribuții principale: adoptarea sau revizuirea Constituției, legilor și decretelor; stabilește principiile de bază ale politicii interne și externe a statului; alege președintele RPDC; la recomandarea președintelui țării alege și destituie vicepreședinții RPDC, secretarul și membrii Comitetului Popular Central (CPC). În perioada dintre sesiuni, activitatea legislativă este exercitată de Comitetul Permanent al ASP, format din președinte, 3 vicepreședinți, 1 secretar și 9 membri.

¹¹ Numit și Frontul Democrat pentru Reunificarea Patriei, este o organizație care unește „forțele revoluționare” din Coreea de Nord și de Sud și se bazează pe alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, sub conducerea PMC. Acesta a luat ființă în 1935 sub denumirea de „Liga Renașterii Patriei”.

¹² A fost creat în noiembrie 1945, are un număr redus de membri și acționează împreună cu PMC pentru realizarea unificării țării, președintele partidului fiind Kim Yong-Tae.

¹³ Este format din mai multe secte religioase și a luat ființă în 1946. Are un număr mic de membri și ca urmare nu joacă un rol deosebit în viața politică a țării. Are deputați în Adunarea Populară Supremă. Președintele organizației este dna Yu Mi-Yong.

¹⁴ În realitate, în 29.08.1946, Partidul Comunist Coreean - Biroul Coreea de Nord, condus de Kim Il-Sung și Noul Partid al Poporului al lui Kim Tu-Bong au fuzionat pentru a forma PMC.

¹⁵ Pe teritoriul peninsulei coreene s-au derulat mare parte a conflictelor sino-nipone, scopul fiind dominația asupra acestui teritoriu.

¹⁶ Există o „tradiție” a membrilor familiei Kim, aflați la conducere, de a nu conduce direct prin birocrăția PMC din cauza îndoielii față de „credința partidului”, acesta și nucleul elitei fiind o entitate semnificativă (ca număr) care ar putea pune probleme familiei.

¹⁷ Strângeri de mână, bătaie pe umăr, îmbrățișări. Acest mod de compartament este dezaprobat/interzis în societatea asiatică, respectiv în cea coreeană (a fost și pedepsită prin lege), mai ales în cazul în care are loc între persoane de sex opus.

¹⁸ Numărul oficialilor eliminați de Kim Jong-Un de la momentul instaurării sale la conducere variază de la 70 la peste 500.

¹⁹ „A doua generație”, reprezentată de lideri cu puncte de vedere rigide, bine poziționați în partid, în guvern și în cadrul conducerii militare, are probleme în a accepta linia reformatoare a „tendințelor globale”. „A treia generație” reprezintă o elită relativ bogată, educată în străinătate, fără o pregătire revoluționară, dar cu un puternic „background” familial, reprezentată de cei mai ardenti suporterai ai lui Kim Jong-Un, care le promovează interesele.

²⁰ Este vorba de Universitatea Kim Il-Sung și Școala Revoluționarilor Mangyongdae.

²¹ S-a acordat o cotă-parte din producția agricolă (30%) obținută și chiar cesiunea terenului agricol familiilor care exploatează terenurile agricole respective. Inițial au fost stabilite 6 ferme experimentale, iar rezultatele reformei au arătat reducerea cu peste 50% a pierderilor de produse alimentare (orez, grâu, ovăz) și chiar creșterea cu 20-25% a producției de semințe, în condițiile în care agricultura înseamnă 20% din PIB și încorporează 36% din forța de muncă.

²² În acest caz Kim Il-Sung va deveni „Etern Secretar General”.

SOCTA – INSTRUMENT MANAGERIAL EFICIENT DE COMBATERE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE TRANSFRONTALIERE

*Lucian IVAN**

Abstract:

Taking into account that the criminal environment is dynamic, the methodology to assess crime cannot remain static but should be regularly reviewed and amended if only in incremental steps. Therefore, EUROPOL created SOCTA, a strategic report assessing and prioritizing threats and risks in the EU, assessing vulnerabilities and opportunities for crime.

Keywords: SOCTA, EUROPOL, threats, risks, organized crime.

Metodologia analizei de risc privind criminalitatea organizată gravă (SOCTA) a fost dezvoltată de EUROPOL, în cooperare cu Grupul de experți SOCTA (format din experți ai statelor membre UE, ai statelor și organizațiilor partenerie ale EUROPOL,

Secretariatului General al Consiliului Europei), inclusiv pe baza cerințelor beneficiarilor SOCTA.

Întocmirea acestei metodologii a avut la bază ciclul de politici multianual privind prevenirea și combaterea criminalității organizate grave, stabilit la nivelul Uniunii Europene, care

* Autorul este analist în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

își propune să gestioneze cele mai importante amenințări criminogene de o manieră care să permită cooperarea optimă dintre instituțiile statelor membre, agențiile/instituțiile UE cu responsabilități în acest domeniu (ex. EUROPOL, FRONTEX, EUROJUST) și organizațiile din statele partenere.

În conformitate cu cerințele beneficiarilor, care au fost agreate la reuniunea COSI¹ din 21 septembrie 2015, SOCTA reprezintă un **raport strategic care evaluează și prioritizează amenințările și riscurile generate de fenomenul criminogen grav la nivelul Uniunii Europene**. Totodată, SOCTA realizează o analiză detaliată a zonelor criminogene, a grupărilor de crimă organizată, inclusiv modurile de operare și infrastructura pe care acestea o utilizează, precum și impactul și efectele la adresa societății.

Punctul de plecare al ciclului de politici al UE îl constituie SOCTA, prin care EUROPOL exprimă concluzii analitice care sunt, ulterior, transpuse în priorități politice, obiective strategice și planuri de acțiune de nivel operațional menite să asigure implementarea politicilor UE pe acest palier.

SOCTA își propune atingerea următoarelor obiective: analiza amenințărilor generate de grupările de criminalitate organizată (GCO), analiza riscurilor generate de zonele criminogene grave (zone SOC); analiza amenințărilor și riscurilor generate de OCG și zonele SOC pe regiuni; identificarea celor mai periculoase OCG, zonele cu potențial criminogen ridicat și dimensiunea regională a acestora.

În esență, SOCTA reprezintă un raport de nivel strategic care identifică amenințările generate de GCO la nivelul Uniunii Europene, realizând evaluarea riscurilor prezente și viitoare ale zonelor și domeniilor cu potențial criminogen grav. Totodată, acest instrument analitic de nivel strategic permite analiza trendurilor necesar a fi monitorizate, fiind întocmită, în acest sens, o listă de verificare.

În cadrul procesului de analiză necesar întocmirii metodologiei SOCTA, EUROPOL evaluează de o manieră comprehensivă amenințările generate de criminalitatea transfrontalieră gravă, luând în calcul factorii relevanți specifici, impactul acestui fenomen

criminogen, grupările și rețelele active, golurile de informații, precum și recomandări privind gestionarea principalelor amenințări.

Concluziile Secretariatului General al Consiliului European din 2010 privind ciclul de politici al UE și cerințele formulate de beneficiarii SOCTA, oferă un cadru conceptual consistent și procesul necesar pentru întocmirea acestui produs analitic. Procesul de întocmire a SOCTA asigură integritatea și obiectivitatea analizei, realizând o distincție între fapte și opinii, și identifică/contracarează efectele negative ale ipotezelor false.

Analiza SOCTA, care a înlocuit precedentul raport analitic întocmit de EUROPOL (OCTA), acoperă atât palierul criminalității organizate, cât și domeniul criminalității grave. Totodată, în metodologia pentru întocmirea SOCTA, în comparație cu OCTA, au fost incluși mai mulți indicatori pentru definirea grupărilor de crimă organizată, au fost creați indicatori pentru activitățile criminale, a fost măsurat efectul SOC, fiind identificați factorii criminogeni relevanți utilizând procesul de scanare orizontală (se realizează prin metoda Delphi). Această metodologie transparentă, bazată pe indicatori clar definiți, va conduce la identificarea corectă de către Consiliul European a setului de priorități care trebuie puse în aplicare pentru prevenirea și combaterea fenomenului criminalității organizate.

Modelul conceptual

Analiza SOCTA se bazează pe trei puncte de interes: GCO, zonele cu potențial criminogen grav și mediul în care acestea se materializează. Aceste trei zone de interes reprezintă punctul de plecare pentru colectarea datelor. Pentru a evalua corect amenințările și legăturile acestora cu mediul sunt utilizate trei seturi de indicatori: care definesc grupările de crimă organizată (16); care descriu zonele cu potențial criminogen (11); care descriu efectele (6).

Primele două categorii de indicatori descriu și evaluează caracteristicile intrinseci ale GCO și ale zonelor cu potențial criminogen și sunt utilizate pentru descrierea nivelului de risc. Indicatorii de efect măsoară nivelul de impact pe care îl au GCO și zonele cu potențial criminogen la nivel societal.

Suplimentar față de cele trei categorii de indicatori prezentați anterior, mai sunt analizați și factorii criminogeni relevanți (FCR). FCR constituie factori și vulnerabilități ale mediului care influențează oportunitățile sau barierele prezente și viitoare ale GCO și zonele cu potențial criminogen. FCR sunt analizați utilizând scanarea orizontală cu scopul de a identifica trenduri la nivel societal și la nivelul amenințărilor viitoare generate de criminalitatea gravă.

Realizarea unui echilibru între cele patru categorii de indicatori (GCO, zonele cu potențial criminogen, efectele și FCR) constituie un aspect esențial pentru a reliefa corect concluziile și de a formula recomandări privind amenințările prezente și viitoare.

În concluzie, prin utilizarea acestui set de indicatori este posibil să se răspundă la următoarele întrebări:

- care GCO (sau tipuri de GCO) sunt cele mai periculoase pentru UE și de ce?
- care sunt zonele cu potențial criminogen cele mai importante pentru UE și de ce?
- unde se desfășoară aceste activități și care sunt efectele identificate?
- ce schimbări în mediu afectează zonele cu potențial criminogen și de ce?

Indicatorii specifici Grupărilor de Crimă Organizată (GCO)

Indicatorii specifici GCO descriu, clasifică și permit evaluarea nivelului de amenințare generat de grupările de crimă organizată. Analiza capabilităților și intențiilor GCO oferă răspunsul la următoarele întrebări: *câte resurse dețin sau controlează GCO? cât de larg este obiectivul operațional al GCO? cât de flexibilă este gruparea de crimă organizată? cât de multă influență exercită GCO asupra organelor de aplicare a legii, sectorului public și privat? cât de mult folosește OCG violența?*

a) Indicatorul „Resurse”

1. **Naționalitatea:** naționalitățile membrilor GCO cu specificarea naționalității dominante.
2. **Țara de naștere:** țara de naștere a membrilor GCO și specificarea dacă este posibil a etnicității dominante a grupării.
3. **Mărimea:** mărimea GCO și estimarea

extinderii rețelei de criminalitate organizată.

4. **Profit:** profitul anual obținut de GCO.

5. **Resursele financiare și alte tipuri de resurse** (ex.: personal, materiale, informații, mijloace de comunicații).

6. **Expertiză:** gradul în care GCO este sprijinită de persoane care dispun de anumite specializări, cunoștințe și instrumente/tehnologii specifice care să faciliteze activitatea criminală (nivelul de experiență și sofisticare).

7. **Cooperare:** extinderea și tipul de legături de colaborare între GCO, inclusiv interdependențele între acestea.

8. **Modurile de operare:** principalul mod de operare și posibilele modificări survenite.

b) Indicatorul „Scop”

1. **Dimensiunea internațională:** sfera geografică de acțiune și influență a GCO, pe baza țării (-lor) de origine, principalelor activități criminale desfășurate și activitățile de suport.

2. **Zone criminogene multiple:** modalitatea în care GCO sunt implicate în mai multe domenii criminogene, în scopul maximizării profitului și minimizării riscurilor.

c) Indicatorul „Adaptabilitate”

1. **Structură:** tipul de structură adoptat de gruparea de crimă organizată (ex.: ierarhică, grupată, cluster).

2. **Adaptabilitate și flexibilitate:** abilitatea GCO de a-și adapta activitățile criminale sau procesele de lucru la schimbările de mediu, în scopul de a exploata piețele licite și ilicite (inclusiv gradul de inovare și pro-acțiune).

d) Indicatorul „Influență”

1. **Contramăsuri:** măsuri sau acțiuni active sau pasive (inclusiv violență) dispuse la nivelul GCO pentru a contracara identificarea, investigarea și punerea sub acuzare a membrilor grupării de crimă organizată.

2. **Coruperea și influențarea sectorului public:** modul în care GCO acționează la nivelul sectorului public, prin utilizarea

influenței, exploatarea vulnerabilităților sistemice, corupție și șantaj, în scopul valorificării oportunităților de natură criminală.

3. Utilizarea structurilor licite de afaceri: abilitatea GCO de a opera sau de a utiliza afacerile private legitime (inclusiv gradul de infiltrare și nivelul la care afacerile licite sunt folosite).

e) Indicatorul „Violență”

1. Violența externă: GCO utilizează violența și/sau intimidarea prin amenințări implicite sau explicite împotriva țintelor din afara grupării, în scopul de a nu afecta activitățile criminale sau de a elimina competiția și în scopuri de răzbunare (inclusiv definirea nivelului în care este folosită violența, premeditarea și gradul de utilizare a acestei metode).

Indicatorii pentru zonele cu potențial criminogen

Indicatorii de risc pentru zonele cu potențial criminogen sunt utilizați pentru a descrie și evalua nivelul de risc pe care îl reprezintă *acestea la nivelul Uniunii Europene. Indicatorii acoperă patru dimensiuni ale dinamicii zonelor cu potențial criminogen: cât de multe resurse sunt utilizate în zonele cu potențial criminogen?; cât de extins este scopul operațional în zonele cu potențial criminogen?; cât de flexibile și adaptabile sunt zonele cu potențial criminogen; cât de mult sunt tolerate de societate zonele cu potențial criminogen?*

a) Indicatorul „Resurse”

1. Extindere: volumul aferent zonei criminogene, măsurat pe baza unor unități de măsură fixe, specifice domeniului criminogen respectiv.

2. Valoare: estimarea valorii totale a zonei criminogene și proporția pe care aceasta o deține din totalul activităților ilicite.

3. Disponibilitatea resurselor: disponibilitatea resurselor în cadrul ciclului de producție, precum materii prime și resurse tehnologice.

4. Cerere și ofertă: echilibrul dintre

cerere și ofertă în zona criminogenă.

5. Dinamica grupărilor: numărul de GCO aflate sub investigare pentru care zona criminogenă respectivă reprezintă principala activitate.

6. Evoluție: gradul în care zona cu potențial criminogen descrește sau crește din punct de vedere al mărimii sau al numărului de grupări.

b) Indicatorul „Scop”

1. Dimensiunea internațională: sfera geografică de acțiune a zonei criminogene, pe baza statelor implicate în activitatea infracțională (state de origine, tranzit și destinație).

2. Legăturile dintre zonele cu potențial criminogen: modul în care zonele criminogene sunt legate de alte activități ilicite (luând în considerare diferența dintre activitățile principale și cele de suport și gradul în care zona criminogenă este predominantă pentru sprijinirea altor zone criminogene).

c) Indicatorul „Adaptabilitate”

1. Modul de operare: principalul mod de operare și posibilele schimbări ale acestuia.

2. Inovare: capacitatea de inovare de la nivelul zonei criminogene.

d) Indicatorul „Toleranță”

1. Toleranța socială: gradul de acceptanță socială a zonei criminogene conform opiniei publice (inclusiv dacă este în general acceptată, tolerată sau respinsă).

Indicatorii de efect

Indicatorii de efect sunt utilizați pentru a măsura efectul GCO și al zonelor cu potențial criminogen asupra cetățenilor Uniunii Europene și societății, în ansamblul său. Datele oferite includ elemente descriptive despre natura efectelor, diferențierea dintre efectele directe de cele indirecte, o estimare a volumului, scopului și nivelului de risc, precum și o evaluare a diferitelor niveluri de ținte/victime.

Indicatorii de efect includ: impactul financiar, impactul social, impactul la adresa sănătății publice, impactul la adresa factorilor

de mediu. Indicatorii de efect trebuie evaluați în funcție de volum, frecvență și nivelul de risc al fenomenului criminogen, rezultând efecte grave, medii, scăzute sau necunoscute.

Măsurarea efectului este, în multe situații, extrem de dificil de realizat și necesită seturi mari de date și procese complexe de colectare a datelor. Efectul poate fi exprimat cantitativ (ex. statistici privind victimele) și calitativ, prin folosirea unor cuantificatori tip înalt-mediu-scăzut-zero-necunoscut, cu toate că, în această situație, sunt necesare definiții detaliate ale acestora. Deși în multe situații măsurarea efectului rămâne doar la stadiul de estimare, reprezintă un instrument util, valid și necesar pentru prioritizarea activităților de combatere a activităților criminale. Descrierea efectelor include: natura efectului (inclusiv efectele directe și indirecte); o estimare a volumului/scopului și a gradului de pericol; măsurări calitative și cantitative.

Pentru întocmirea metodologiei SOCTA au fost măsurate **șase tipuri de efecte**:

- **efect fizic și psihologic**: efectul nedorit fizic și psihologic cauzat de GCO sau zona cu potențial criminogen, prin afectarea indivizilor și sănătății publice.
- **efect politic**: efectul nedorit asupra politicilor publice, inclusiv corupția generată de GCO și zonele cu potențial criminogen, afectând guvernele, valorile democratice și sistemul judiciar.
- **efect financiar și economic**: efectele nedorite generate de GCO și zonele cu potențial criminogen la nivelul economiei (ex. competiție neloială); pierderile generate de fenomenul criminal, pierderile indirecte de venituri, cu afectarea indivizilor, sectorului privat, infrastructurii publice, guvernelor.
- **efect social**: efectul nedorit generat de GCO și zonele cu potențial criminogen la nivel societal și etic, inclusiv a normelor morale, integrității și eticii, percepția securității publice, perturbarea ordinii publice cu afectarea membrilor societății, sectorului privat, infrastructurii publice și guvernelor.
- **efect tehnologic**: efectul nedorit cauzat de GCO și zonele cu potențial criminogen la adresa aspectelor de natură tehnologică de la nivelul societății.

- **efect la adresa mediului**: efectul nedorit cauzat de GCO și zonele cu potențial criminogen la nivelul factorilor de mediu (cu excepția sănătății publice).

Factorii criminogeni relevanți

Factorii criminogeni relevanți (FCR) sunt dezvoltati pentru că au o influență majoră asupra diferitelor aspecte în legătură cu criminalitatea organizată gravă, inclusiv asupra zonelor criminogene, comportamentul infractorilor (ex. violența în cadrul grupărilor de crimă organizată) și comportamentul victimelor. FCR cuprinde factori facilitatori (ex. creșterea accesului la Internet) și vulnerabilitățile la nivelul societății, creând oportunități pentru combaterea fenomenelor criminale. FCR includ toate aspectele privind mediul (analiză PESTEL²).

Identificarea și descrierea FCR permit o mai bună previzionare a oportunităților și barierelor pentru GCO și zonele cu potențial criminogen. Scopul utilizării FCR nu este de a realiza un scenariu comprehensiv, însă oferă o privire de ansamblu asupra situației actuale și principalele schimbări ce pot interveni și cum acestea influențează fenomenul criminogen.

În cadrul ciclului de politici al Uniunii Europene prioritățile sunt stabilite în funcție de necesitățile forțelor de aplicare a legii, fiind elaborate planuri de acțiune la nivel național și internațional (ex. EMPACT, priorități naționale, echipe comune de investigații – Joint Investigation Teams-JIT's). În acest context sunt colectate alte date și informații de către agențiile de aplicare a legii pentru a sprijini analizele de risc și de a identifica noi priorități operaționale. Pentru a nu duplica eforturile investigative pe aceleași priorități operaționale, trebuie evaluate corect activitățile desfășurate de agențiile de aplicare a legii cu scopul de a stabili ce informații sunt disponibile despre anumite grupări de crimă organizată și cu privire la zonele cu potențial criminogen.

Procesul de analiză pentru întocmirea SOCTA

Scopul procesului analitic este de a dezvolta cele mai precise și valide concluzii pe baza informațiilor deținute, în scopul identificării principalelor amenințări și riscuri generate de fenomenul criminogen. În primul rând, amenințarea va fi definită, iar în pasul următor va fi determinat

riscul (în funcție de probabilitatea de producere a unui fenomen și efectul produs de acesta).

Indicatorii de risc (GCO și zonele cu potențial impact criminogen) vor fi evaluați din punct de vedere calitativ (înalt, mediu, scăzut) al riscului generat.

Amenințarea generată de criminalitatea organizată gravă (COG) va fi evaluată pe baza indicatorilor zonelor unde se manifestă acest fenomen și cei specifici GCO/rețelelor criminale. Aceste evaluări rezultă din analiza amenințărilor tuturor zonelor cu potențial criminogen și GCO/rețelelor criminale prin identificarea principalelor riscuri.

Pentru a realiza o evaluare comprehensivă a riscurilor rezultate din aceste amenințări trebuie luate în considerare și alte elemente. O amenințare poate produce efecte negative dacă există vulnerabilități la nivelul societății (ex. deficiențe la nivelul agențiilor de aplicare a legii care pot fi exploatate de către exponenții crimei organizate). Pentru fiecare amenințare sunt analizați FCR și factorii de efect, prin evaluarea impactului acestora (înalt/scăzut).

Identificarea și descrierea FCR optimizează considerabil procesul de cunoaștere al oportunităților actuale și viitoare sau a obstacolelor pentru grupările de crimă organizată sau zonelor cu potențial criminogen. Acest proces permite evaluarea probabilității ca o amenințare să se producă. Mai mult, acest proces facilitează formularea de recomandări mai exacte și pertinente. Scanarea orizontală permite utilizarea cunoștințelor privind schimbările survenite la nivelul FCR pentru a sprijini definirea noilor tipuri de amenințări generate de fenomenul criminogen grav. Scanarea orizontală reprezintă analiza dezvoltărilor la nivelul mediului, în scopul identificării posibilului impact asupra peisajului criminogen.

Un al doilea element în evaluarea riscurilor îl reprezintă efectul negativ la adresa societății. În acest context, studierea efectelor este esențială în evaluarea nivelului de risc. Rezultatul acestui proces constă în explicitarea principalelor riscuri generate de anumite zone cu potențial criminogen. Principalele riscuri sunt generate de acele zone

cu potențial criminogen cu cel mai mare nivel de amenințare (pe baza indicatorilor GCO și cei ai zonelor cu potențial impact criminogen), cu cea mai mare probabilitate de producere (calculată pe baza FCR) și care cauzează cel mai mare impact negativ (pe baza indicatorilor de efect).

Rezultatul procesului analitic SOCTA

Pentru fiecare risc identificat va fi realizată o hartă argumentativă care va prezenta, în mod explicit, motivele care au stat la baza indicatorilor analizați. Detaliile oferite de hărțile argumentative sunt utile în pregătirea planurilor strategice multianuale și planurilor operaționale de acțiune într-o fază ulterioară a ciclului de politici. Descrierea principalelor riscuri se va concentra pe dimensiunea geografică prin identificarea „hot spoturilor” și fluxurilor majore de bunuri transferate ilicit.

Totodată, acest proces analitic oferă o imagine clară asupra golurilor de informații care trebuie să constituie o prioritate pentru agențiile de aplicare a legii.

În faza de proiectare a SOCTA, statelor membre UE li se oferă posibilitatea să revizuiască raportul, să realizeze comentarii pe marginea acestuia și să propună amendamente. Înainte de publicare, EUROPOL va realiza o evaluare calitativă a produsului analitic SOCTA, luând în considerare următoarele criterii: consistența, completitudinea, claritatea și conformitatea.

Bibliografie

1. *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) – Methodology*, Council of the European Union, doc. 12159/12, COSI 59, ENFOPOL 219, CRIMORG 88, ENFOCUSTOM 72, Brussels, 4 July 2012;
2. *SOCTA customer requirements*, doc. 12983/1/11 REV 1;
3. *Council Framework Decision 2008/841/JHA of 28 October 2008 on the fight against organised crime*, OJ L 300, 11.11.2008, p. 42;
4. KLERKS, Peter and KOP, Nicolien, *Societal Trends and Crime-relevant factors: An Overview for the Dutch National Threat Assessment on Organized Crime 2008-2012*, Police Academy of the Netherlands, Apeldoorn, 2008, p. 10.

¹ Operational Cooperation on Internal Security (COSI).

² Politic, Economic, Social, Tehnologic, Mediu (Environmental), Legal.

INFLUENȚELE FENOMENULUI MIGRAȚIONIST ASUPRA MEDIULUI DE SECURITATE AL UNIUNII EUROPENE

Daniel LEONTE*

Abstract

The upholding of the civil war in the Middle East has led to the escalation of radical Islamic movements (the emergence of Islamic State in Irak and Levant, later on called Islamic State), spreading instability around neighboring states and escalation of terrorist threats, mostly within European space. This is the result of the returning to the home land of the ones who fought in Irak and Siria alongside Islamic groups. The conflicts between the two states, civilians misery and forced recruitment led to a significant growth of the immigrants from the Middle East, who, during the last half of 2015, have brought huge pressure upon the Southern border of the European Union.

The current security background requires immediate and suitable action through facts not only at theoretical level, including and generating political, military and strategic measures, with major impact on the international security environment.

Migration must be understood in its essence, along with its causing factors and, moreover, with its possible results on short, middle or long term.

Keywords: *influence, migration, evolution, security environment.*

Motto: *Cine nu își face griji pentru viitor,
își va face curând griji pentru prezent.*

Confucius

După încheierea Războiului Rece arhitectura de securitate părea a fi dominată de unica superputere ce a supraviețuit acestui război – Statele Unite ale Americii. Într-un timp relativ scurt, s-a constatat că a dispărut aproape complet conceptul de *superputere unică*, fiecare factor socio-economic și politic având un caracter evolutiv și generând un sistem propriu care cuprinde diferitele centre de putere, mai mult sau mai puțin cunoscute. La început de mileniu, din punct de vedere atitudinal, probabil că trebuie să relaționăm în procesul analitic o cantitate mult mai mare și mai diversificată de date, care acoperă un spectru de fenomene/evenimente foarte diferite, mergând de la factorul energetic și controlul exercitat asupra acestuia, până la

explozia tehnico-informațională și avertizarea timpurie privind apariția de noi amenințări asimetrice. Interdependența crescândă a acestor factori va impune actorilor mari sau mici, statali sau non-statali, din sistemul relațiilor internaționale căutarea de soluții non-clasice, în vederea găsirii unei formule optime pentru securitate și stabilitate în lume.

Mediul de securitate actual vizează necesitatea conturării unui răspuns imediat și adecvat prin fapte materiale și nu doar la nivel retoric, acoperind și generând adecvat imperative politice, militare și strategice, cu repercusiuni majore asupra mediului de securitate internațional.

În regiunea Orientului Mijlociu, perpetuarea războiului civil sirian a favorizat

*Autorul este analist în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

intensificarea mișcărilor islamice radicale (emergența grupării teroriste Statul Islamic din Irak și Levant, redenumită ulterior Statul Islamic), propagarea instabilității în statele vecine, cel mai afectat stat fiind Irakul, și escaladarea riscurilor teroriste, mai ales pe continentul european, ca urmare a revenirii în țările de origine a cetățenilor care au luptat alături de grupările jihadiste în Irak și Siria. Conflictele din cele două țări, suferința civililor și recrutarea forțată au dus la o creștere semnificativă a numărului de imigranți din Orientul Mijlociu, care, în ultima jumătate a anului 2015, au exercitat o presiune imensă pe granița de sud a Uniunii Europene.

Starea conflictuală creată, implicarea elementelor de crimă organizată, cumulate cu reacția slabă, confuză și întârziată a autorităților europene au creat un spațiu permisiv pe teritoriul UE pentru desfășurarea activităților ilegale, în special traficul de persoane, cu posibilitatea introducerii unor potențiali teroriști pe teritoriul Europei. Numărul „adeptilor terorismului” în regiunea balcanică este în creștere, ca urmare a repatrierii luptătorilor din Irak și Siria. În acest context, serviciile de intelligence din spațiul ex-iugoslav se confruntă cu o adevărată provocare în gestionarea activității de monitorizare a persoanelor ce călătoresc spre sau dinspre teritorii controlate de ISIS.

O situație aparte o constituie Bosnia și Herțegovina (BiH), pe teritoriul căreia, încă, se regăsesc membri ai fostului batalion El-Mujahed, constituit din luptători din regiunea Kashmir și zona tribală dispusă la granița dintre Afganistan și Pakistan. Pentru sprijinul acordat regimului lui Alija Izetbegovic, aflat la conducerea țării pe timpul conflictului armat din BiH, acești luptători au primit importante sume de bani și, în plus, cetățenie bosniacă. După finalizarea conflictului, aceștia au fost suspectați de crime de război, iar la presiunea UE, deși au obținut cetățenie, mare parte dintre luptători au fost expulzați către țările de origine și le-a fost interzis dreptul de circulație în spațiul european.

În prezent, se distinge o categorie aparte a foștilor mujahedini și anume a celor care și-au întemeiat familii în BiH, pe timpul și imediat după finalizarea conflictului și, astfel, au

obținut dreptul de ședere pe teritoriul acestei țări. În iunie 2015 a fost activat Acordul de Stabilitate și Asociere dintre UE și BiH. Existența foștilor luptători mujahedini, cumulată cu dezvoltarea accelerată a curentului religios radical Wahabi pe teritoriul BiH, ar putea transforma această țară într-un cap de pod utilizat de organizațiile radicale pentru proiectarea posibilelor elemente teroriste în spațiul european. Principala problemă cu care se confruntă statul ex-iugoslav rămâne criminalitatea organizată transfrontalieră, dificil de combătut în condițiile menținerii unei rate ridicate a corupției la nivel instituțional.

Putem aprecia că evoluția situației de securitate este influențată negativ de funcționalitatea redusă a statului bosniac, ca urmare a agendelor etnice antagoniste care pun în discuție legitimitatea/credibilitatea unor instituții la nivel central, cum ar fi Tribunalul BiH, Procuratura BiH sau Curtea Constituțională a BiH, și de disputele politice la nivel central și al entităților.

Proportional cu populația, regiunea Balcanilor de Vest este una dintre regiunile cu o participare mai mare a voluntarilor în conflictul din Siria. În prezent, câteva sute de luptători din Balcanii de Vest sunt în Siria și Irak, activând în rândul ISIS sau Al-Qaeda¹. Luptătorii care se întorc în regiunea Balcanilor de Vest reprezintă doar o posibilă amenințare, datorită faptului că așteptările lor de la participarea la războiul din Siria nu au fost îndeplinite. Repatriații care au petrecut o lungă perioadă în conflictul din Siria și cei care se întorc planificat în regiune reprezintă o amenințare serioasă la adresa siguranței regionale. Ca urmare a experienței acumulate și a relațiilor stabilite pe timpul staționării lor în Siria și Irak, aceștia pot constitui un suport logistic pentru potențiali teroriști care folosesc regiunea ca rută de tranzit spre Europa.

Pentru a gestiona corect fenomenul migraționist este necesară o politică externă echilibrată pe plan regional și global. Deși pe termen scurt, nu ne așteptăm la amenințări la adresa securității României, ideologia extremistă are un număr semnificativ de susținători în regiunea balcanică, iar propaganda, în special prin intermediul rețelelor de socializare poate inspira

persoane problematice, antisociale și îndoctrinate care se pot înarma și executa, independent, acțiuni teroriste. Din această perspectivă, nu putem exclude executarea de atacuri teroriste individuale de amploare, cu victime în rândul populației, cum au fost cele de la Paris sau prăbușirea avionului de pasageri rusesc ce transporta turiști din Egipt.

Realizarea unui management viabil în domeniul controlului fluxurilor de migrație nu poate fi conceput fără să înțelegem modul de manifestare complexă a fenomenului. La nivel european, în momentul de față, migrației i se acordă o atenție și o importanță sporită, deși aceasta nu reprezintă un element de noutate. Practic, geneza fenomenului poate fi identificată odată cu momentul apariției omului modern pe mapamond. Migrația umană este un fenomen cunoscut din cele mai vechi timpuri și a constituit, de-a lungul timpului, un subiect al multor discuții, studii, articole, și, mai recent, al unor dezbateri aprinse, cuprinzând inclusiv scena politică a multor state dezvoltate (reprezentând, în unele situații, un subiect de câștig sau de pierdere a alegerilor)².

În acest context, dată fiind poziția sa geopolitică și geostrategică importantă, România nu va putea să se mențină în afara fluxurilor de migrație existente la nivel global, dar mai ales regional. Ea este parte a unui fenomen specific statelor, cu un nivel de dezvoltare economică slabă sau aflată în dezvoltare, a cărei caracteristică principală este emigrația masivă pentru căutarea unui loc de muncă și, în secundar, tendința de transformare în țară folosită de imigranți, în scop de tranzit.

Deși mass-media din România nu prezintă suficient problema imigrației, în ceea ce privește formele de manifestare, trendul de viitor, amenințările și riscurile ce decurg din ignorarea sau scăparea de sub control a fenomenului migraționist, nu înseamnă că nu ne confruntăm cu acesta.

În contextul actual, rolul și importanța frontierei exterioare a României, în calitate de frontieră estică a Uniunii Europene, pe un segment de aproximativ 30% din lungimea totală a acesteia, a devenit extrem de important. Putem afirma, fără teama de a greși, că riscurile

și amenințările la adresa securității interne, dar mai ales externe, a României se propagă în sistem concentric asupra UE și a Spațiului Schengen.

Diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor, extinderea spectrului de riscuri neconvenționale generează în continuare provocări multiple, care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență și complementaritate, atât pe plan intern, cât și pe plan internațional.

Deciziile politice sunt direct influențate de starea de securitate, caracterizată de vulnerabilități în toate domeniile de manifestare ale mediului economic și social, de factori multipli - politici, economici, financiari, sociali, culturali, biologici, religioși, demografici, militari și de altă natură - care pot afecta mediul de securitate. Reconfigurarea relațiilor dintre componentele specifice ale securității, precum și înțelegerea proceselor din domeniul securității mondiale și europene impun statelor, ca actori internaționali, să își readapteze strategia și politicile proprii la evoluțiile mediului de securitate, integrându-le într-o viziune sistemică mai amplă, în vederea creșterii capacităților de contracarare și neutralizare a riscurilor și amenințărilor la adresa propriilor interese.

O evaluare a evoluțiilor de până acum ale protagoniștilor, în planul relațiilor internaționale, a împlinirilor și, mai ales, a neîmplinirilor, cunoașterea exactă a surselor generatoare de crize politice, economice sau militare, a cauzelor care determină participanții să adopte un comportament bazat pe forță în relațiile bi sau multilaterale - sunt doar câteva dintre subiectele de mare interes pentru analiști.

Optimizarea procesului de analiză, din punctul nostru de vedere, nu reprezintă doar o sintagmă fără conținut, ci poate fi implementată și susținută, desigur cu costurile adecvate, în sensul racordării permanente a acesteia la evenimentele analizate, concomitent cu informatizarea completă a activității în sine.

Pe fondul evoluțiilor rapide și, uneori, impredictibile ale mediului de securitate se impune adaptarea permanentă a metodelor și instrumentelor de analiză utilizate, precum și monitorizarea unui spectru din ce în ce mai larg de domenii de interes – geopolitică, economie,

tehnologie, demografie, ecologie etc. Implicit, schimburile de experiență cu partenerii interni și externi, racordarea la inițiativele comunității euroatlantice de intelligence, cooperarea cu mediul științific și academic trebuie să constituie constante ale preocupărilor analiștilor de perfecționare a cunoștințelor și abilităților lor pentru a răspunde noilor necesități.

Un aspect important al fenomenului rezultă din implicațiile migrațiilor regionale și globale contemporane pentru autonomia și suveranitatea statelor națiune. Consecințele decizionale, instituționale, distribuționale și structurale ale modelelor contemporane de migrație globale, mai ales pentru statele occidentale dezvoltate ar putea fi argumentate astfel:

- *în primul rând*, fluxul de imigranți ilegali, pe motive economice sau de altă factură, demonstrează capacitatea limitată a multor state de a-și supraveghea independent frontierele;

- *în al doilea rând*, statele care și-au dezvoltat supravegherea frontierelor nu au fost în măsură să oprească fluxul de imigranți ilegali;

- *în al treilea rând*, creșterea numărului de încercări internaționale de a controla și coordona politicile naționale în privința fenomenului migrației demonstrează necesitatea de a spori cooperarea transfrontalieră în acest domeniu;

- *nu în ultimul rând*, în sfera politicilor economice și culturale, fenomenul migraționist a transformat mediul politic intern în cadrul căruia trebuie să opereze statele capitaliste avansate și a redefinit interesele politice și perceperea acestor interese. Migrația a modificat tipurile de opțiuni pentru diverse politici aflate la dispoziția statelor și echilibrul dintre costuri și beneficii implicat de aceste politici.

Acțiunile elementelor teroriste, din ultimii ani, au generat schimbarea opticii în abordarea elementelor definitorii ale securității naționale, dând naștere uneori la unele încălcări ale drepturilor fundamentale ale omului. De cele mai multe ori, din lipsa unei abordări corecte a problematicei sau din ignoranță excesul a fost îndreptat împotriva unei religii în ansamblul ei (în cazul de față, islamul) și nu întotdeauna împotriva organizațiilor teroriste în sine, care probabil pentru a avea impact mai mare au

alăturat credința islamică acțiunilor lor.

Putem afirma, cu certitudine, ca nu toți musulmanii sunt teroriști, dar în cele mai multe cazuri de atacuri înregistrate teroriștii erau musulmani. Mai mult, evenimentele violente desfășurate în Europa pe parcursul lunilor decembrie 2015 și ianuarie 2016 au implicat imigranți din zona arabă și africană ce militau pentru răspândirea islamului și implementarea legii islamice radicale Sharia.

Situația din Germania s-a complicat foarte mult după acceptarea a peste un milion de refugiați. Atacurile și agresiunile sexuale din Köln și Hamburg, precum și comportamentul agresiv al unora dintre imigranți au provocat intoleranța localnicilor asupra tuturor celor veniți din Orientul Mijlociu. Ulterior acestor incidente au apărut diferite inițiative civice. Inițiativele variază de la ajutorul vecinătății până la formarea unor **grupări de dreapta, cu o tentă naționalistă pronunțată**³.

Fenomenul a luat amploarea cea mai mare în orașul Dusseldorf, acolo unde grupul de autoapărare a ajuns, în doar opt zile, la 13.000 de oameni. Pe același model a luat naștere un grup și la Kassel, în centrul Germaniei. „Kassel veghează” are 2.000 de membri (într-un oraș de 200.000 de locuitori), care se mobilizează prin Facebook și WhatsApp. Orice agresiune este anunțată imediat pe rețelele sociale și membrii patrului apar la fața locului. Alte asemenea grupări au apărut în landul estic Saxonia, acolo unde își are originea mișcarea Pegida (Patriotic Europeans Against the Islamisation of the Occident), creată în decembrie 2014. De asemenea, au mai apărut patruli civice și în Brunswick, Frankfurt, Hamburg⁴.

Dacă la Köln, poliția a fost total depășită în fața celor câtorva sute de imigranți care au agresat sexual femeile, poliția germană a acționat imediat împotriva acestor mobilizări civice. Poliția încearcă să descurajeze asemenea inițiative și să-i determine pe germani să înțeleagă că ordinea publică este strict responsabilitatea autorităților. Poliția germană a operat mai multe arestări ce i-au vizat pe liderii patrulilor civile anti-imigranți și anti-islamice din Köln.

Imediat după constituirea patrulilor cetățenești în Kassel, șeful politiei din acest

oraș a declarat că „protecția cetățenilor este doar responsabilitatea statului. Poliția este responsabilă pentru siguranța publică. Vom continua să ne îndeplinim în mod normal această atribuție”⁵.

Nu doar în Germania apar asemenea inițiative. În Finlanda a apărut gruparea „Soldații lui Odin”, ai cărei membri patrulează pe străzile orașelor pentru a veghea ca „intrușii islamisti” să nu comită violențe. Membrii patrulelor afirmă că acționează doar ca niște ochi ai polițiștilor – nu intervin, ci informează poliția dacă observă ceva suspect. Poliția finlandeză a avut o atitudine similară cu a colegilor din Germania, însă nu a operat arestări⁶.

Situația evenimentelor din Germania a generat și reacția Partidului pentru Libertate, formațiune de extremă-dreapta din Olanda, care propune ca migranții musulmani de sex masculin să fie închiși în tabere de refugiați, pentru a se preveni astfel agresiunile sexuale comise de „bombele islamice cu testosteron”⁷.

Deși Olanda nu este o destinație preferată a migranților musulmani care continuă să vină în Europa, până în luna noiembrie 2015 au fost înregistrate aproximativ 54.000 de cereri de azil. Resentimentele provocate de acești migranți în

rândul populației olandeze au adus formațiunea Partidul pentru Libertate în fruntea sondajelor, înregistrând în prezent un record de popularitate.

Europa se va confrunta cu consecințele instabilității din multe părți ale lumii și, în special, din imediata sa vecinătate. Evenimente precum „Primăvara arabă” și criza actuală din Siria necesită un răspuns adecvat și coordonat la aflurile mixte de migrație, drept pentru care vor fi necesare eforturi suplimentare pentru a se evita producerea de noi tragedii în Marea Mediterană.

România rămâne o țară de tranzit pentru imigranții ilegali și solicitanții de azil. Analiza datelor arată că România este folosită ca spațiu de tranzit pentru migrația ilegală către statele mai dezvoltate din vestul UE. Fluxul migrator ilegal pe teritoriul României este reprezentat de cetățeni proveniți din state afectate de conflicte (Republica Arabă Siriană, Republica Islamică Afganistan, Republica Irak, Magreb). În ceea ce privește fluxul migrator reprezentat de cetățenii sirieni, acesta s-a menținut la un nivel normal. Deși, în ultima vreme, unele state din regiune (Turcia, Grecia și Bulgaria) se confruntă cu un aflor de imigrați ilegali și solicitanți de azil din Republica Arabă Siriană, situația din România

se menține la cote normale. Dat fiind caracterul dinamic al fenomenului migrației, s-a impus o monitorizare permanentă a evoluției acestuia în vederea luării măsurilor legislative adecvate și asigurarea unui management corespunzător⁸.

Nu în ultimul rând, un alt aspect important, din punctul nostru de vedere, îl constituie vârsta imigranților. Din datele furnizate de agențiile de presă și unele rapoarte ale poliției, majoritatea imigranților sunt *de sex masculin și au vârste cuprinse între 20 și 40 de ani*⁹. Am putea spune că este vârsta ideală pentru un combatant. Nimeni nu contestă dificultățile întâmpinate de imigranți în țările lor de origine, dar printre cei care și-au părăsit căminele din motive economice sau de securitate, sunt infiltrați, cu siguranță, și membri ai unor organizații teroriste. Aceștia vor face prozelitism și lobby printre imigranți în încercarea de a recruta noi membri pentru organizațiile din care fac parte și, de ce nu, pentru executarea unor atacuri teroriste în capitalele europene. În sprijinul acestei afirmații poate fi adus în atenție cazul islamistului tunisian Tarek Belgacem, care, în ianuarie 2016, a fost împușcat mortal de forțele de ordine franceze în timp ce ataca o secție de poliție din capitala Franței. În anul 2011 Belgacem a solicitat acordarea azilului în România. După verificările efectuate de autoritățile române cererea acestuia a fost respinsă. Astfel, putem confirma faptul că printre imigranții „de bună credință” sunt infiltrate și elemente teroriste care pot rămâne în conservare până la primirea ordinului de execuție a unui plan dinainte stabilit sau planificat ulterior.

Concluzii

Putem compara procesul migraționist cu un triunghi între o persoană, un stat de origine și statul de destinație. În general, dimensiunile migrației sunt controlate și reglementate de legile statului de destinație care fixează condițiile de obținere a contractelor de muncă, a vizelor și autorizațiilor de muncă, condițiile de intrare pe teritoriu, de expulzare etc., toate acestea în coordonare și concordantă cu regulile impuse de țările de origine ale cetățenilor care doresc să migreze în scopul muncii.

În contextul actual este firesc să ne întrebăm dacă România poate asigura integrarea imigranților în societatea românească. Din punctul nostru de vedere, nivelul de implicare al statului este redus, informarea în mass-media este deficitară, nu au loc dezbateri explicite atât în presa scrisă, cât și audio-video. Politicile existente în materie nu se cunosc și, în consecință, nu au impact asupra societății, ceea ce creează un sentiment de ușoară nepregătire pentru ce va urma.

Modul în care UE va trata problema refugiaților islamiști va avea un impact important atât asupra evoluției viitoare a acestuia, cât și asupra problematicei de securitate regională. Abordarea diferită a amenințărilor de securitate de către statele europene se va reflecta atât în raporturile acestora cu Statele Unite, cât și în modul în care NATO va răspunde amenințărilor de securitate la adresa sa.

UE va fi supusă unor presiuni multiple, punându-i la încercare solidaritatea internă, fapt care va avea impact și asupra problemelor de securitate regionale, cea mai actuală fiind problema refugiaților și cea a amenințărilor teroriste. Nu este exclus ca din măsurile de răspuns ale UE, respectiv ale unor state din UE, să apară și operații militare în Orientul Mijlociu și Nordul Africii și este posibil ca România să fie solicitată a se implica în acestea.

Apariția unor „militia populare” de dreapta într-o țară cu trecutul Germaniei ar trebui să reprezinte un uriaș semnal de alarmă pentru toată Europa. În contextul dat, există posibilitatea ca unii cetățeni bine intenționați, activi în miliții populare infiltrate de extrema dreaptă, care n-au avut anterior nicio legătură cu aceasta, să fie atrași fără voie în această zonă.

La nivelul României, pe termen scurt, migrația ilegală poate crea mari probleme la adresa securității și apărării naționale a țării¹⁰. Deși unii lideri europeni încearcă să impună statelor Uniunii cote obligatorii de imigranți, Constituția României prevede clar faptul că „*pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine*”¹¹. În aceste condiții, România nu are decât o singură soluție și anume să susțină că nu acceptă strămutări de populație¹². Acceptarea imigranților din Orientul Mijlociu și Nordul Africii ar putea conduce la intensificarea accentuată a sentimentului naționalist ce va

rezulta în posibile mișcări de stradă și înființarea unor grupări radicale ce nu vor ezita să folosească violența pentru a forța imigranții să părăsească teritoriul național.

Migrația trebuie înțeleasă în esența ei, cu factorii generatori ai acesteia și, mai ales, cu consecințele pe care le poate produce aceasta pe termen scurt, mediu, dar mai ales lung. Putem afirma că fenomenul migraționist este contracarat cu profesionalismul celor care gestionează această problemă, cu măsuri pro-active în afara României și la frontiera ei, cu întărirea cooperării și colaborării între organismele statale, cu schimb de informații, cu dotare corespunzătoare de supraveghere a frontierelor, cu legislația specifică adaptată și cu curajul abordării deschise a subiectelor legate de acest fenomen.

Datorită poziției geografice a României în calea rutelor folosite de către imigranți pentru a ajunge în țările de destinație apreciem că fenomenul migrației ilegale va înregistra o pantă ascendentă. În acest context, perioada următoare ar putea fi marcată de o creștere a numărului de cereri de azil în România.

Bibliografie

1. www.defence.gov.au
2. www.intelligenceonline.com
3. www.globalsecurity.org
4. www.competitivereviews.com
5. www.washingtonpost.com
6. www.state.gov
7. www.unodc.org
8. www.undcp.org

9. http://www.danas.rs/danasrs/politika/_povratnici_sa_ratista_u_regionu_su_znacajna_pretnja.56.html?news_id=312428
10. <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/23015/Dabic-A-Sziriabol-visszaterok-potencialis-terrorveszelyt-jelentenek-a-Balkanon.html>
11. <http://ceas-serbia.org/root/index.php/sr/prenosimo/4364-direktor-voa-slavoljub-dabic-dzihadisti-povratnici-sa-ratista-znacajna-pretnja-za-region>
12. <http://radu-tudor.ro/pericol-in-germania-apar-tot-mai-des-militiile-populare/>
13. <http://www.napocanews.ro/2016/01/politia-germana-i-a-arestat-pe-liderii-patrulelor-civile-anti-imigranti-si-anti-islamice-din-koln-soldatii-lui-odin-sunt-monitorizati.html>
14. www.cotidianul.ro/europa_fata_cu_imigrantii_patrule_civice_impotriva_intrusilor_islamisti-274743/
15. <http://www.napocanews.ro/2016/01/politia-germana-i-a-arestat-pe-liderii-patrulelor-civile-anti-imigranti-si-anti-islamice-din-koln-soldatii-lui-odin-sunt-monitorizati.html>
16. <http://www.napocanews.ro/2016/01/liderul-extremei-drepte-olandeze-propune-chidarea-migrantilor-musulmani-in-tabere-pentru-a-preveni-terorismul-sexual.html>
17. ***, Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018.
18. ***, Constituția României.

¹www.vajma.info/cikk/szerbia/23015/Dabic-A-Sziriabol-visszaterok-potencialis-terrorveszelyt-jelentenek-a-Balkanon.html.

² Florian Răpan, Dana-Silvia Contineanu, *The influence of the migrationist phenomenon on the national security and defense*.

³<http://radu-tudor.ro/pericol-in-germania-apar-tot-mai-des-militiile-populare/>.

⁴<http://www.napocanews.ro/2016/01/politia-germana-i-a-arestat-pe-liderii-patrulelor-civile-anti-imigranti-si-anti-islamice-din-koln-soldatii-lui-odin-sunt-monitorizati.html>.

⁵www.cotidianul.ro/europa_fata_cu_imigrantii_patrule_civice_impotriva_intrusilor_islamisti-274743/.

⁶<http://www.napocanews.ro/2016/01/politia-germana-i-a-arestat-pe-liderii-patrulelor-civile-anti-imigranti-si-anti-islamice-din-koln-soldatii-lui-odin-sunt-monitorizati.html>.

⁷<http://www.napocanews.ro/2016/01/liderul-extremei-drepte-olandeze-propune-inchiderea-migrantilor-musulmani-in-tabere-pentru-a-preveni-terorismul-sexual.html>.

⁸Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018.

⁹<http://www.mediafax.ro/social/60-de-imigranti-au-patruns-ilegal-in-romania-din-serbia-14966988>.

¹⁰ *The influence of the migrationist phenomenon on the national security and defense*, Florian Răpan, Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir” Christian University of Bucharest; Dana-Silvia Contineanu, PhD Student, „Carol I” National Defense University, Bucharest.

¹¹ *Constituția României*, Art.3.4.

¹² www.curierulnational.ro/Eveniment/2016-01-05/Basescu%3A+Romania+nu+trebuie+sa+accepte+cotele.

„STATUL ISLAMIC” VERSUS „AL QA’IDA” – CINE VA CÂȘTIGA?

Alba Iulia Catrinel POPESCU*

Abstract

2014 brought up inside the global power equation a new player, the Islamic State. Born in the mist of the Middle East protracted crisis, the Islamic State organization tends to assimilate Al Qa’ida (AQ) and to take over the leading role of the global Jihadist movements. Will AQ disappear? Will the Islamic State succeed in unifying and ruling the global jihadist movement? Are we going to witness the emergence of the global “caliphate”, with “provinces” spread all over the world? Or, on the contrary, the Islamic State will disappear? Will AQ return in force or we will face the fourth wave of terrorism, the “lonely wolves” one?

Keywords: Islamic State, Al Qa’ida, the fourth wave of terrorism, Syria, FSB, Russian Federation.

Anul 2014 a adus în ecuația globală de putere un nou jucător, Statul Islamic, entitate teroristă născută din ruinele conflictelor Orientului Mijlociu postbelic. „Evul mediu modern” descris de politologul Hedley Bull în 1970, beneficiază de oportunitățile oferite de tehnologia informației, pe de o parte, dar este dominat de violență, barbarie, ultra-conservatorism, pe de altă parte. Va reuși Statul Islamic, exponentul evului mediu modern să asimileze Al Qa’ida și să preia conducerea mișcărilor jihadiste globale? Va dispărea Al Qa’ida? Sau, din contră, va dispărea Statul Islamic? Și atunci ce se va întâmpla? Vom asista la un al patrulea val de terorism, cel al „lupilor singuratici”? Va învinge Islamul moderat?

Scurte observații geopolitice și ideologice

În lucrarea *Bazele geopoliticii și viitorul geopolitic al Rusiei* (1997), geopoliticianul rus neo-eurasianist Aleksandr Gelievici Dughin relua, din perspectiva intereselor rusești, tezele lui Halford J. Mackinder privitoare la dominația lumii. Dughin susținea necesitatea întăririi axei strategice Moscova-Teheran-Damasc pentru blocarea geostrategiei americane în Eurasia și pentru îndepărtarea SUA de spațiul strategic din jurul Bazinului Mării Negre și al Mării Caspice. Crearea imperiului confederativ eurasiatic condus de F.Rusă, țelul strategiei lui Dughin, are la „baza proiectului geopolitic eurasiatic

fundamental”¹ tocmai axa Moscova-Teheran. Strategia coagulării eurasiatice va urmări, într-o prima fază, „scoaterea din joc” a statelor atlantiste (Turcia, Arabia Saudită) prin crearea spațiilor civilizationale anti-atlantiste, pan-arab (Imperiul Islamic din Sud sau Califatul) și pan-african, urmată de crearea Eur-Africii și transformarea Mării Mediterane în „lac interior” și, în final, controlul deplin al Africii subsahariene. Vectorii proiectului pan-arab ar urma să fie Irakul, Libia și Palestina, state ostile Statelor Unite, iar coordonarea acțiunilor îi va reveni imperiului european condus de Germania². Acestor imperii li se vor adăuga zonele autonome eurasiatice hindusă și chineză.

Importanța spațiului interpivotat arab nu este doar geostrategică ci și geoeconomică, prin concentrarea în acest areal a celor mai mari rezerve de hidrocarburi de pe glob. În plus, spațiul interpivotat mai prezintă un numitor comun, reprezentat de cultura și civilizația islamică, cu cele două mari ramuri doctrinare: Shi’a și Sunna.

Din punct de vedere ideologic, Orientul Mijlociu este structurat pe două axe: confesională și ideologică:

- Axa *confesională* islamică: sunnism versus šiism și denominațiunile islamice. În sunnism există patru școli juridice, trei dintre acestea acceptă într-o măsură variabilă interpretarea și reflecția proprie.

*Doctorand în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.

Hanbalismul, școala juridică aflată la baza *wahhabism*-ului saudit și a ideologiei mișcării „Frații Musulmani”, nu acceptă reflecția și interpretarea, interzicând orice derogare de la preceptele societății medineze din perioada profetului Mohammed. Prin urmare, atât *wahhabism*-ul saudit, cât și „Frații Musulmani” reprezintă expresii ale aceluiși islam radical, ultraconservator, militant, extremist și xenofob. Peste școlile juridice se suprapune sufismul, mistica islamică ce pune accent pe perfecționarea spirituală.

- Axa *ideologică*: naționalism laic, republican, arab (ba'athism și nasserism) exprimat sintetic prin lumea arabă (*ummah arabiyah*) versus islamism wahhabit exprimat prin lumea islamică sunnită (*ummah islamiyah*). Naționalismul arab a fost speculat geopolitic de URSS, care a stabilit puternice legături cu statele arabe din nordul și estul Africii.

Axele geostrategice rusești și mizele lor

Revoluția islamică din Iran din 1979, sprijinită de Franța și URSS, și ale cărei efecte se resimt la nivel global până astăzi, a determinat răsturnarea balanței de putere în zona Golfului Persic - Asia Centrală - Africa subsahariană. Iranul, prin poziția sa geografică, reprezintă pivotul care asigură penetrarea inelului interior eurasiatic, parte componentă a spațiului de securitate al Rusiei, pe axele geostrategice Moscova – Erevan – Teheran, Moscova – Damasc – Teheran, Moscova – Ankara – Teheran, cu reverberații în Asia Centrală și în Bazinul Mării Negre³. Pierderea Iranului a comutat atenția SUA dinspre Africa subsahariană spre regiunea Golfului, obligând administrațiile americane să susțină Arabia Saudită, Egiptul și Irakul, în pofida ideologiilor extremiste și autoritarismului guvernamental practicat de acestea. Axa geostrategică Moscova – Erevan – Teheran asigură controlul geostrategic rusesc al Caucazului și al estului Bazinului Mării Negre și este exprimată prin conductele energetice Rusia – Iran și prin colaborările (economice, militare și diplomatice) dintre cele trei state.

Axa Moscova – Ankara – Teheran, aparent dominată de interese divergente, generate de

minoritățile turcece din Asia Centrală, Caucaz și Iran sau de „eterna” problemă a dominației asupra Strâmtorilor, și-a demonstrat eficiența în situații precum criza georgiană (2008), războiul în derulare din Ucraina sau în actualul război din Siria, când Turcia a permeabilizat frontiera comună cu Siria în favoarea Statului Islamic⁴ și în defavoarea kurzilor, care luptă alături de rebelii sirieni împotriva regimului președintelui Bashar al-Assad⁵. Totodată, sub pretextul bombardării pozițiilor Statului Islamic, Turcia a bombardat pozițiile kurzilor sirieni și irakieni, aliații rebelilor⁶, a aplicat *ad litteram* prevederile Convenției de la Montreux privitoare la accesul navelor aparținând statelor neriverane Mării Negre prin Strâmtori (adică a statelor NATO) și a menținut relațiile economice cu Iranul, în ciuda sancțiunilor impuse de SUA prin includerea regimului de la Teheran în „axa răului”.

După implozia URSS, în 1991, axa Moscova – Damasc – Teheran a devenit vitală pentru interesele rusești, întrucât a asigurat ieșirea la oceanele calde (baza militară de la Tartus din Siria, acordurile militare cu Iranul), menținerea influenței în spațiul interpivotal eurasiatic și a contrabalansat pan-otomanismul liderilor turci.

Dar, cea mai evidentă expresie a acestei axe s-a manifestat în planul securității energetice, prin acordul semnat de Siria cu Iranul și Irakul, în 2011, în vederea construcției „gazoductului islamic”. Dependența energetică europeană de gazul rusesc rămâne principala vulnerabilitate occidentală exploatată geopolitic de F. Rusă. Toate încercările europenilor de a diminua această dependență s-au lovit de blocajele Rusiei, începând de la eșecul proiectului Nabucco și până la eșecul gazoductului transsaharian și politica energetică partizană în Uniunea Europeană. În 2009, Qatarul, Arabia Saudită, Iordania și Turcia au decis să construiască un gazoduct destinat să aprovizioneze Europa pe vechiul traseu al proiectului Nabucco⁷. Acest gazoduct urma să pornească din Qatar, să traverseze Arabia Saudită, Iordania, Siria până în Turcia și, de acolo, spre conductele europene. Gazoductul Qatar-Turcia era prevăzut să se conecteze la un alt gazoduct deja operațional, Arab Gas Pipeline, care transporta gaz egiptean în Iordania, Liban, Siria și Israel. Refuzul președintelui Assad de a permite

tranzitarea teritoriului sirian de către gazoductul Qatar-Turcia și parafarea acordului cu Iranul au servit exclusiv intereselor geopolitice rusești de menținere a menhinei energetice asupra Europei și au demonstrat unitatea axei geostrategice.

Axa Teheran – Damasc are la bază două elemente comune: atât șiiții iranieni, cât și conducerea alawită a Siriei sunt considerați de către sunniți ca fiind eretici, însă Iranul și Siria au beneficiat în ultimii 40 de ani de sprijinul Moscovei. Această axă a fost utilizată de Moscova ca și contrapondere a influenței americane și israeliene în Liban și Gaza, regiuni riverane Mediteranei de Est, zonă în care a fost descoperit, în decembrie 2010, un câmp gazifer, estimat ca având rezerve de 3.454 mld. m³, numit „Leviathan”⁸, disputat între Israel, Liban, Siria, Fâșia Gaza (Hamas) și Cipru. Atât mișcarea pro-iraniană Hezbollah⁹, cât și organizația palestiniană Hamas¹⁰ au avut conexiuni cu F.Rusă și au fost vectori de insurgență, utilizați în scop geopolitic. De altfel, F. Rusă nu este străină de acest tip de operațiuni, încă din perioada Războiului Rece URSS antrenase și echipase organizații și grupări în scopuri subversive. De exemplu, în cadrul lucrărilor Conferinței „Tricontinentale” de la Havana, din 1966, s-a decis că statele comuniste vor lupta prin orice mijloace împotriva imperialismului occidental. La scurt timp, în Cuba a fost creat un centru de antrenament al viitorilor teroriști, sub directă îndrumare a generalului KGB Viktor Simenov¹¹. În timp, în cadrul Directoratului 1 al KGB s-a constituit direcția numită „Tricontinentală”, care a asigurat sprijin logistic mișcărilor, organizațiilor, grupărilor teroriste din Marea Britanie (IRA), Palestina (Hamas) etc. Organizațiile teroriste au devenit, astfel, instrumente de tip *proxy* utilizate în competiția geopolitică a marilor puteri.

Descoperirea „Leviathanului” a transformat Bazinul Levantului într-o miză geopolitică de primă importanță, întrucât gazele naturale și petrolul aflate în această regiune ar putea scoate din joc atuul energetic al Rusiei în fața Europei. În acest context, statele riverane acestui mare zăcământ devin, în mod automat, ținte ale Rusiei. Cipru reprezintă unul dintre „caii troieni” ai F. Ruse în UE. La rândul lor, Fâșia Gaza, teritoriu stăpânit de Hamas, și Siria, unde regimul

președintelui Assad și baza militară rusă de la Tartus protejează interesele rusești în regiune. Singurele state unde Rusia nu are control deplin sunt Israelul și Libanul. În Liban, operează atât Hezbollahul iranian și Hamasul, cât și Israelul. În anul 2000, forțele israeliene s-au retras din sudul Libanului după 15 ani de ocupație, iar, în vara anului 2006, Israelul a pierdut strategic în fața Hezbollahului. În Israel, există o comunitate importantă de evrei proveniți din Rusia, votanți ai partidelor de dreapta, inclusiv partidul Likud al premierului actual Benjamin Netanyahu¹²; o parte semnificativă a acestei comunități este din ce în ce mai ostilă relației cu partenerii americani, motivele invocate fiind recentul acord nuclear al SUA cu Iranul, faptul că președintele Barack Obama s-a opus bombardării statului persan și deschiderea pe care a arătat-o palestinienilor, dar și așa-zisele concesii pe care americanii le-ar fi făcut arabilor din 1948 încoace. Mai mult, există voci în sânul comunității de evrei ruși care susțin că înlăturarea de la putere a lui Putin ar pune în pericol supraviețuirea lor¹³. Este evident că miza reprezentată de aprovizionarea Europei cu gaz levantin a transformat competiția geopolitică într-o confruntare ruso-occidentală, în care axele Moscova-Teheran și Moscova-Damasc devin vitale pentru strategia energetică și de reafirmare ca putere globală a F. Ruse. În acest context, devine tot mai clar că între conflictul din Ucraina, politica agresivă a F.Ruse în Bazinul Mării Negre, războiul din Siria și miza „Leviathanului” există o legătură.

Geostrategia americană, Al Qa’ida și FSB

Într-o relativ recentă intervenție televizată, generalul american Wesley Clark a vorbit despre un plan de cucerire a șapte state din regiunea Golfului, pus la cale de administrația George W.Bush în 2001, după atacurile Al Qa’ida asupra SUA¹⁴. Dacă analizăm din perspectivă geopolitică, această strategie se înscrie în logica îndiguirii și a creării centurii trans-eurasiatice, dar să nu uităm, totodată, nici planurile geostrategice ale lui Dughin, în care Irakul, Libia și Palestina erau vectorii Panarabiei și ai creării imperiului german eur-african.

Anul 1979 a fost marcat de încă un eveniment major, respectiv invazia sovietică în Afganistan și transformarea acestui stat într-un

stat eşuat. Coroborat cu evenimentele din Iran, putem afirma că acțiunile sovieticilor din 1979 au reprezentat *trigger*-ul islamismului global. Contraponderea ateismului sovietic a fost, în Afganistan, *wahabbismul* – forma militantă, proactivă a islamului. Petro-wahhabismul saudit a generat și a susținut logistic forțele mujahedine, iar expertiza militară și de intelligence americană le-a facilitat operațiunile. După implozia URSS, noul inamic a devenit Occidentul. Al Qa'ida s-a născut din ruinele invaziei sovietice din Afganistan și a revoluției islamice din Iran. Concesiile acordate de americani monarhiilor din Golf pentru a contrabalansa teocrația iraniană au facilitat ofensiva wahhabistă în tot spațiul islamic sunnit, urmată de apariția grupărilor radicale și trecerea sub tăcere a liderilor moderați. Așa cum Hamas, Hezbollah, IRA și alte organizații teroriste au fost susținute și antrenate de ruși, la fel Al Qa'ida a beneficiat de sprijinul saudiților și ai aliaților acestora din regiunea Golfului. SUA, care au asistat la renașterea wahhabismului modern, a devenit din „moașă” una dintre ținte, iar, după atentatele din 11 septembrie 2001, conducerea CIA a fost „pusă la zid” de mass-media americane și acuzată de incompetență¹⁵. Ulterior, în 2011, liderul Al Qa'ida responsabil de atacurile împotriva SUA, Osama bin Laden, a fost lichidat, locul acestuia fiind ocupat de egipteanul Ayman al-Zawahiri.

Pavel Stroilov, prietenul fostului colonel FSB (defector) Aleksandr Litvinenko, și editorul cărții acestuia din urmă („Acuzații”¹⁶), a acordat un interviu unei publicații britanice în care a descris conexiunile dintre liderii Al Qa'ida, mafia rusă și FSB. *„În timp ce era liderul organizației teroriste Jihadul Islamic Egiptean, al Zawahiri era pe o listă internațională a celor mai căutați teroriști, de mulți ani. În 1997 și-a făcut apariția pe neașteptate în Rusia, unde a urmat un curs special de antrenament la o bază secretă a FSB din Dagestan. Apoi a mers în Afganistan și a intrat în Al-Qaida ca mâna dreaptă a lui bin Laden. Între timp, ofițerii FSB care l-au supravegheat în Dagestan au fost promovați și transferați la Moscova. De la ei a aflat Alexander despre al Zawahiri”*¹⁷. Stroilov îl citează pe Litvinenko care afirma că „este posibil să distrugi întregul terorism internațional mâine,

în același timp cu Mafia Rusă. Tot ce trebuie să faci este să desființezi serviciile secrete ruse” și descrie islamismul actual cu termenul de islamo-fascism. Mai mult, Litvinenko spunea despre Kremlin că ar fi „centrul terorismului actual”, subliniind că „leii jihadiști ai lui Allah” sunt, în realitate, „moliile lui Putin”, și denunțând implicarea directă a FSB în așa-zisul terorism cecen. În viziunea lui Stroilov, scopul urmărit de Moscova prin sprijinirea terorismului global este unul de natură diversionistă, de distragere a atenției de la alte obiective urmărite de Kremlin. Astfel, „defectarea” colonelului tadjik Gulmurod Halimov, comandantul Brigăzii Forțelor Speciale din cadrul ministerului rus de interne¹⁸, care a găsit „adevăratul islam” în Statul Islamic, devine mai puțin uimitoare, cu atât mai mult cu cât Halimov fusese antrenat în SUA și, o astfel de decizie neașteptată ar fi trezit suspiciunile și represaliile jihadiștilor. În acest cadru de analiză, trebuie incluse și documentele descoperite în Pakistan de către comandoul SEALs care l-a lichidat pe bin Laden, în care se afirma că, în ciuda aparentelor divergențe, între Al Qa'ida și Iran au existat relații de cooperare, Iranul permițând membrilor Al Qa'ida să deruleze operațiuni libere pe teritoriul său național¹⁹. Mai mult, Departamentul American al Trezoreriei a publicat, în data de 28 iulie 2011, un raport în care a afirmat existența legăturilor între Al Qa'ida și regimul de la Teheran, afirmând că grupul condus de Yasin al-Suri operează pe teritoriul iranian și asigură suportul logistic și financiar al operațiunilor Al Qa'ida în Afganistan și în Pakistan²⁰. Conexiunea Rusia-jihadiștii din Siria a fost afirmată și de fostul șef al serviciului de spionaj eston Eerik-Niiles Kross²¹, care a citat o investigație a jurnalistei ruse Elena Milașina, publicată în *Novaya Gazeta*. Milașina a descris implicarea FSB, încă din 2011, în crearea unor rute sigure de transport a jihadiștilor din Nordul Caucazului în Siria, trecând prin Turcia. Implicarea FSB s-a extins de la procurarea de pașapoarte false, la sprijin material și susținere, indirectă, prin intermediul liderilor tribali. În anul 2012, conform lui Kross, jihadiștii vorbitori de limbă rusă erau deja în Siria, ei fiind negociatorii unificării ISIS cu al-Nusra și creării ISIL! Frontul de vest al ISIL, conform aceluiași fost șef al spionajului eston, a fost condus de către jihadiști

vorbitori de rusă, în timp ce frontul de est a fost condus de către ofițeri irakieni sunniți, antrenati în URSS în perioada lui Saddam Hussein (aspect susținut și de ministrul ucrainean de externe, Pavlo Klimkin²²). Luptătorii kurzi au semnalat, la rândul lor, prezența avanposturilor operative rusești în regiune.

Strategia americană post 9/11 a avut drept obiectiv contracararea influenței Iranului și Hezbollahului în Liban, Irak și Yemen, concomitent cu distrugerea Al Qa'ida și a organizațiilor sale de franciză. Dacă în privința Iranului alianța cu Arabia Saudită și celelalte monarhii sunnite din Golf a funcționat perfect, în cazul Al Qa'ida lucrurile au fost complicate de wahhabism și de intervenția Rusiei. Dinastia saudită, confruntată cu tot mai multe critici legate de apetența pentru lux și decadență morală, a căutat să tempereze nemulțumirea wahhabiștilor prin instaurarea unui sistem represiv intern draconic și prin finanțarea misionarismului wahhabit. Planul american a fost acela de a înlocui islamismul tip Al Qa'ida cu cel practicat de „Frații Musulmani” și de alte grupări islamiste saudite, făcându-se abstracție de originea lor hanbalită, radicală. Arabia Saudită, Qatar și Iordania au devenit astfel aliații americani în Golf, iar planul comun a urmărit detensionarea situației din teritoriile palestiniene (intens criticată de Israel), sprijinul acordat facțiunilor sunnite și kurde din Irak și subminarea axei Teheran – Damasc – Moscova, care acționează în Liban și în Fâșia Gaza. În acest scop au fost capacitate forțe diverse, de la milițiile druze și creștine din Liban la islamiiști din „Frăția Musulmană” sau din celelalte mișcări islamiste neafiliate Al Qa'ida.

În articolul „The Redirection”²³, liderul Hezbollah, Sheikh Hassan Nasrallah, critica strategia SUA în Orientul Mijlociu, care ar urmări redesenarea hărții regionale, fragmentarea pe criterii etnice și confesionale a Irakului, Siriei și Libanului. Această reconfigurare ar elimina doi dintre cei mai puternici inamici ai Israelului și ar crea în jurul statului evreu entități statale „mici și liniștite”. Aceeași soartă, în opinia lui Nasrallah, o vor avea Arabia Saudită și statele nord-africane, state mici divizate pe confesiuni. Greu de imaginat cum va putea fi controlat un teritoriu atât de vast, fărâmițat în entități statale de câteva

sute de mii de locuitori, astfel încât Israelul, cu doar 3,5 milioane de locuitori, să devină cel mai mare și mai puternic stat din spațiul levantin și nordul Africii. Este adevărat, acest scenariu ar servi, aparent, intereselor de securitate ale Israelului, deși, în realitate, fărâmițarea aduce cu sine riscul unei și mai mari instabilități, tendința de balansare prin coaliții și, în final, revenirea la situația inițială. Totodată, este extrem de greu de imaginat cum ar putea beneficia SUA de pe urma unei fragmentări etnice și religioase generale a Orientului Mijlociu și nordului Africii, în contextul în care conductele de hidrocarburi vor trebui să străbată atâtea entități statale aflate în coliziune. Iar ideea unei ocupații militare perpetue a regiunii, singura care ar putea garanta stabilitatea, este greu de imaginat și de acceptat de către contribuabilii americani, care sunt statornic divizați între intervenționism și izolaționism.

Războiul civil din Siria și apariția Statului Islamic

În 28 ianuarie 2011, gruparea islamistă „Frații Musulmani” a acuzat dictatura alawită a familiei Assad și a partidului unic Ba'ath și a declanșat seria protestelor antiguvernamentale în Damasc. În data de 20 martie 2011, forțele de securitate siriene au deschis focul asupra manifestanților din Daraa. Săptămâna 15-21 martie 2011 este considerată „punctul zero” al războiului civil sirian, unul de tip *proxy*. În timp ce regimul Assad beneficiază de sprijinul Rusiei și Iranului, rebelii sirieni au fost antrenati de CIA, în baze de antrenament de pe teritoriul Iordaniei, iar SUA și Arabia Saudită au susținut logistic și informativ forțele anti-Assad²⁴.

La începutul anului 2013, bătălia părea pierdută de către regimul Assad. În 27 martie 2013, Bashar al-Assad a cerut sprijin politic și militar statelor BRICS²⁵. La câteva zile de la apelul lui Assad, în data de 8 aprilie 2013, în teatrul de operații siriene a apărut organizația „The Islamic State of Irak and the Levant” - ISIL, rezultat al fuziunii organizațiilor islamiste afiliate Al Qa'ida: Jabhat al-Nusra și The Islamic State of Iraq. Deși, fuziunea a fost contestată atât de Abu Mohammad al-Julani, liderul al-Nusra, cât și de Ayman al-Zawahiri, liderul suprem Al Qa'ida²⁶, parte dintre militanții Nusra au rămas fideli fuziunii. Recent creata organizație

teroristă ISIL a lansat o serie de atacuri extrem de sângeroase asupra forțelor opoziției siriene jurând, mai apoi, să strivească forțele rebele²⁷. În 29 iunie 2014, ISIL s-a autoproclamat califat global, Abu Bakr al-Baghdadi a devenit calif, iar teritoriul controlat de organizație a devenit „Statul Islamic”, structurat administrativ în provincii²⁸. Prin cucerirea orașului Palmyra, în mai 2015, această structură controlează peste jumătate din teritoriul sirian, care se suprapune exact peste rutele celor două gazoducte Qatar – Turcia și „Islamic”. Organizații și grupări islamiste din Libia, Nigeria, Egipt, Algeria și-au declarat afilierea la Statul Islamic. În 13 noiembrie 2014, al-Baghdadi a anunțat expansiunea și către statele „infidele” Arabia Saudită, Yemen, Egipt, Libia și Algeria declarate „provincii operaționale” ale Statului Islamic, orice alte mișcări islamiste neafiliate fiind declarate ilegiteime și somate să aleagă între afiliere și coliziune cu forțele organizației Statul Islamic²⁹.

Apariția acestei organizații a zădărnicit efortul SUA de a prelua controlul Siriei. La rândul său, Europa se afla sub asediul imigranților, iar F. Rusă își continuă politica expansionistă în Bazinul Mării Negre. Mai mult, asistăm la o prezență militară rusă și mai activă în Siria, unde porturile Latakia³⁰ și Tartus reprezintă capetele de pod ale unei ofensive care are drept obiectiv

recucerirea Siriei și scoaterea completă din joc a forțelor rebele. Rusia controlează aeroportul Bassel al-Assad, al doilea ca mărime din țară, pe care l-a transformat, în prezent, în bază aeriană permanentă, cu acordul guvernului de la Damasc. Conform datelor oferite de surse iraniene, actualmente, pe teritoriul sirian staționează peste 20.000 de militari și experți civili ruși³¹.

În tot acest joc este implicată și Turcia, care a acționat în funcție de pulsul geopolitic. În prima etapă a conflictului, până la crearea organizației Statul Islamic, a fost de partea rebelilor controlați de SUA și aliații săi. Ulterior, Turcia a trecut în cealaltă tabără, permeabilizându-și granițele în favoarea ISIS, blocând ajutoarele pentru forțele kurde din Kobane și refuzând forțelor americane survolarea spațiului aerian pentru a bombarda pozițiile Statului Islamic.

Concluzii

În Orientul Mijlociu se confruntă două blocuri geopolitice: Rusia și aliații săi (Iran, Siria, și administrația Hamas din Fâșia Gaza) contra SUA și aliații săi (Arabia Saudită, Iordania, Qatar). Acestora li se adaugă state cu atitudini independente: Israel, Turcia, Grecia și Cipru deși sunt membre NATO sau au parteneriate speciale cu SUA.

Mizele americane sunt reprezentate de: îndiguirea proiectului imperial al F.Ruse anunțat

de A.Dughin în 1997 și a cărui implementare este demonstrată de extinderea sferei de influență a Kremlinului în Europa, Africa Subsahariană și Peninsula Arabă; împiedicarea transformării F.Ruse într-un hegemon eurasiatic; eliberarea Europei de sub dominația energetică rusească; controlul zăcămintelor de hidrocarburi din Golful Persic și bazinul levantin al Mării Mediterane; asigurarea securității Israelului, bastion american în regiune; balansare ideologică între šiism/sunnism/ba'athism.

Mizele F.Ruse sunt: controlul deplin al spațiului de securitate propriu care include Bazinul Mărilor Baltică și Neagră, Caucazul, Iranul și Asia Centrală și îndepărtarea jocului geopolitic de acest „inel interior”; menținerea dominației energetice asupra Europei și scindarea subsecventă a coeziunii europene, împiedicarea prin orice mijloace a construirii unei rețele alternative de aprovizionare cu gaz provenit din Asia, Orientul Mijlociu și Africa; scindarea coeziunii transatlantice și crearea de parteneriate speciale cu state „independente”, precum Turcia, Grecia și Cipru; scindarea coeziunii SUA-Israel prin utilizarea comunității de evrei de origine rusă și prin atitudinea nediplomatică a premierului israelian în exercițiu; susținerea regimurilor și mișcărilor pro-ruse și pro-iraniene din Siria, Fâșia Gaza, Liban, Irak.

„Cheia jocului” din Orientul Mijlociu o reprezintă Iranul, stat pivot aflat în spațiul de securitate al F. Ruse și lider al šiismului global inclus de F.Rusă în trei axe geostrategice: Moscova-Teheran-Damasc, Moscova-Teheran-Ankara și Moscova-Erevan-Teheran, care asigură Moscovei controlul Bazinului Mării Negre, Caucazului, Mării Caspice și Asiei Centrale, precum și al regiunii Golfului și estului Mediteranei. Mare producător de hidrocarburi, Iranul are un rol important în stabilirea prețurilor gazelor și petrolului. Mișcarea Hezbollah și alte miliții šiite, reprezintă instrumente de tip *proxy*, care acționează în beneficiul Iranului și al aliaților săi.

Siria reprezintă statul „balama” care înclină balanța geopolitică în regiune și facilitează comunicațiile inter-pivotală. Libanul a fost considerat un „al doilea stat sirian”, ca urmare a legăturilor etnice și istorice dintre cele două

state. Siria acționează în Liban direct și, în Fâșia Gaza, prin intermediul Hamas. În Siria, dar și în restul regiunii, s-a suprapus miza energetică, vitală pentru Rusia, legată de gazoductul Qatar-Turcia (respins de regimul Assad) și de controlul exploatării „Leviathan”-ului, uriașul câmp gazifer din estul Mediteranei, care ar putea elibera Europa de dependența față de gazele rusești. Aceasta ultimă miză a transformat competiția geopolitică în confruntare.

Începând cu anul 1966, prin Direcția „Tricontinentală”, KGB și, ulterior, FSB, au creat și susținut organizații și mișcări teroriste în Orientul Mijlociu. De cealaltă parte, CIA a antrenat mujahedini afgani care, după 1990, au întors armele și au creat Al Qa'ida. În 2001, Al Qa'ida a atacat SUA. După lichidarea liderului Osama bin Laden, conducerea Al Qa'ida a fost preluată de Ayman al Zawahiri, presupus agent FSB, activitatea AQ fiind, de asemenea, coordonată de Kremlin, conform declarațiilor defectorului FSB, Aleksandr Litvinenko. Aceste informații trebuie coroborate cu defectarea colonelului tadjik Gulmurod Halimov, cu informațiile făcute publice de către americani, conform cărora între Al Qa'ida și Iran au existat legături clare de cooperare în plan operativ, dar și cu afirmațiile privind implicarea Rusiei în apariția organizației Statul Islamic, aparținând fostului șef al spionajului eston, Eerik-Niiles Kross, și actualului ministru de externe ucrainean, Pavlo Klimkin.

ISIL, precursora SI, a luat naștere în aprilie 2013, prin fuziunea a două organizații de franciză AQ, JN și ISI. Din acel moment, balanța de putere în Siria s-a schimbat, Turcia a „jucat” fățiș în tabăra SI și având propriul interes în distrugerea kurzilor, iar forțele militare irakiene au făcut cadou SI și câmpurile petrolifere din nord, fără luptă, iar Israelul a devenit foarte critic la adresa administrației Obama. Arabia Saudită a devenit ea însăși țintă a organizației Statul Islamic. Toate aceste evenimente și informații, respectiv legătura demonstrată prin documente dintre Al Qa'ida – Iran și potențiala (susținută de trei surse independente credibile) legătură Al Qa'ida – Rusia, precum și axa strategică Rusia-Siria-Iran indică posibilă implicare a Rusiei în susținerea

Al Qa'ida. Faptul că SI își are rădăcinile în Al Qa'ida și acțiunile sale au servit, în mod clar, intereselor Rusiei în Siria indică, de asemenea, potențiala implicare a Rusiei în apariția acestei organizații. Administrația Obama a realizat două mutări strategice importante în acest context: redeschiderea relațiilor diplomatice cu Cuba și semnarea acordului de neproliferare nucleară cu Iranul, care trebuie coroborate cu sancțiunile economice impuse Rusiei și cu menținerea prețului barilului de petrol la prețuri sub 40 de USD (în condițiile în care bugetul F. Ruse poate fi echilibrat la un preț al petrolului cuprins între 100-117 USD).

Prin urmare, răspunsurile la întrebările inițiale legate de viitorul celor două organizații teroriste stau în rezultatul confruntării dintre cele două blocuri geopolitice. Atât Al Qa'ida, cât și Statul Islamic au aceleași resorturi ideologice născute din curentul hanbalist, iar fuziunea celor două mișcări ar putea fi extrem de naturală și de simplă. Starea actuală de competiție dintre cele două organizații teroriste (mai mult declarativă decât reală) poate fi o strategie de acoperire a unui centru comun de comandă sau poate semnala faptul că există comenzi diferite altundeva decât

în SUA. Va reuși Statul Islamic să asimileze Al Qa'ida și să preia conducerea mișcărilor jihadiste globale? Mai mult ca sigur că nu. Cel mai probabil, în scurt timp, organizația Statul Islamic va fi spulberată militar. Va dispărea AQ? Probabil ca nu va dispărea complet, dar, în niciun caz, nu va mai avea aceeași forță. Și atunci ce se va întâmpla? Vom asista la un al patrulea val de terorism, cel al „*lupilor singuratici*”? Este foarte posibil ca viitorul imediat să aparțină acestui nou val de jihadism. Să nu uităm faptul că organizația Statul Islamic a adus la suprafață forma cea mai barbară a neo-medievalismului care a satisfăcut pulsunile interne ale celor cu probleme psihice. Va învinge islamul moderat? Este foarte posibil să asistăm la revigorarea școlilor juridice moderate sunnite, singurele capabile să contracareze ideologic hanbalismul. Dacă eforturile de reformare ale islamului se vor corobora cu stoparea islamismului hanbalit, cu slăbirea capacității de reacție a Rusiei, cu reformarea statelor din Golful Persic și cu asigurarea unor guvernări locale eficiente, atunci probabil că islamul moderat va reuși să înlocuiască acest fundamentalism toxic, extremist și ultraconservator.

¹ Aleksandr Dughin, *Bazele geopoliticii și viitorul geopolitic al Rusiei*, Ed. Eurasiatica, București, 2011, p. 164.

² Aleksandr Dughin, *op.cit.*, p. 165.

³ O altă axă geostrategică importantă cu efecte în regiune este Moscova-Atena-Nicosia, utilizată pentru a tensiona relațiile transatlantice și pentru a controla bazinul levantin al Mediteranei.

⁴ Richard Spencer, "Turkey accused of allowing Islamic State fighters to cross its border in Kobane attack", *The Telegraph*, 25.06.2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11699969/Turkey-accused-of-allowing-Islamic-State-fighters-to-cross-its-border-in-Kobane-attack.html>, accesat la 29.08.2015.

⁵ "Kobani: anger grows as Turkey stops Kurds from aiding militias in Syria", *The Guardian*, 09.10.2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/08/kobani-isis-turkey-kurds-ypg-syria-erdogan>, accesat la 29.08.2015.

⁶ "Syrian Kurds accuse Turkey of attacking their forces", *BBC News*, 27.07.2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33675760>, accesat la 29.08.2015.

⁷ Maj. Rob Taylor, *Pipeline politics in Syria: You can't understand the conflict without talking about natural gas*, 21.03.2014, <http://www.armedforcesjournal.com/pipeline-politics-in-syria/>, accesat la 27.04.2015.

⁸ *Leviathan Gas Field, Levantine Basin, Mediteranean Sea, Israel*, <http://www.offshore-technology.com/projects/leviathan-gas-field-levantine-israel/leviathan-gas-field-levantine-israel1.html>, accesat la 20.08.2015.

⁹ Stephen Horowitz, "The Russia-Assad-Iran-Hezbollah Axis?", *The Times of Israel*, 08.09.2015, <http://blogs.timesofisrael.com/the-russia-assad-iran-hezbollah-axis/>, accesat la 20.08.2015.

¹⁰ Adnan Abu Amer, *Palestine Pulse: Is Russia Hamas' bridge to global diplomacy?*, AL MONITOR, 24.08.2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/08/palestine-hamas-israel-russia-saudi-arabia-turkey-relations.html#>, accesat la 20.08.2015.

¹¹ *Cuba Accelerates the Revolution (The inside Story: World Report v1:3, October 1994)*, http://www.attacreport.com/ar_archives/art_iswr3_cuba.htm, accesat la 20.08.2015.

¹² Jeffrey Mankoff, *Netanyahu's Moscow Meeting*, CSIS, 21.09.2015, <https://csis.org/publication/netanyahus-moscow-meeting>, accesat la 21.09.2015.

¹³ *Senior Russian rabbi: Putin ouster would endanger Jews*, The Jerusalem Post, 26.04.2015, <http://www.jpost.com/>

Diaspora/Senior-Russian-rabbi-Putin-ouster-would-endanger-Jews-399192, accesat la 22.08.2014.

¹⁴Irak, Siria, Liban, Libia, Sudan, Somalia, Iran. vezi: *General Wesley Clark: Wars Were Planned - Seven Countries in Five Years*, https://www.youtube.com/watch?v=9RC1Mepk_Sw, accesat la 20.08.2015.

¹⁵“CIA criticises ex-chief over 9/11”, *BBC News*, 22.08.2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6957839.stm>, accesat 29.08.2015

¹⁶Alexander Litvinenko, *Allegations: Selected Works by Alexander Litvinenko*, Aquilion limited (Nov.12, 2007).

¹⁷Costin Andrieș, *Conexiunea Putin-Osama bin Laden*, 28.01.2011, apud. Jamie Glazov, „Putin-Osama Connection”, *Front Page Magazine*, 16.01.2008, <http://inliniedreapta.net/conexiunea-putin-osama-bin-laden/>, accesat la 29.08.2015.

¹⁸Nadin Bakhrom, *Prominent Tajik Colonel Defects to ISIL*, SILK ROAD REPORTERS, 05.06.2015, <http://www.silkroadreporters.com/2015/06/05/prominent-tajik-colonel-defects-to-isil/>, accesat la 29.08.2015.

¹⁹Thomas Joscelyn, “New Docs Reveal Osama bin Laden’s Secret Ties With Iran: Show availability of Iran for Al Qaeda training, plotting”, *Weekly Standard*, 27.02.2015, http://www.weeklystandard.com/blogs/new-docs-reveal-osama-bin-ladens-secret-ties-iran_868678.html?nopager=1, accesat la 17.09.2015.

²⁰Thomas Joscelyn, “Doomed Diplomacy: There’s no way Iran will ever help fight al Qaeda”, *The Weekly Standard*, 02.03.2015, http://www.weeklystandard.com/articles/doomed-diplomacy_859655.html, accesat la 17.09.2015.

²¹Eirik-Niiles Kross, Molly K. McKew, “The Dangerous Link Between Syria and Ukraine: Vladimir Putin has used the fighting in both countries to trap the U.S.”, 22.09.2015, *POLITICO MAGAZINE*, <http://www.politico.com/magazine/story/2015/09/putin-syria-ukraine-213173#ixzz3mYK6aia2>, accesat la 22.09.2015.

²²“MAE Kiev: Rusia a participat activ la crearea ISIS”, 23.09.2015, *deschide.md*, <http://www.deschide.md/ro/news/ucraina/19411/MAE-Kiev-Rusia-a-participat-activ-la-crearea-ISIS.htm>, accesat la 23.09.2015.

²³Seymour M. Hersh, “The Redirection: Is the Administration’s new policy benefitting our enemies in the war on terrorism?”, *The New Yorker*, 05.03.2007.

²⁴Agence France Presse, “REPORT: The CIA Has Been Secretly Training Syrian Rebels For Months”, *Business insider*, 21.06.2013, <http://www.businessinsider.com/cia-secret-training-syrian-rebels-2013-6>, accesat la 17.09.2015.

²⁵Lbert Aji, Bassem Mrque, “Assad Appeals To BRICS Countries For Help To Fight Terrorists”, *THEWORLDPOST*, 27.03.2013, http://www.huffingtonpost.com/2013/03/27/assad-appeals-to-brics_n_2962638.html, accesat la 20.04.2015

²⁶“Al-Nusra Commits to al-Qaida, Deny Irak Branch Merger”, *Naharnet Newsdesk*, 10.04.2013, <http://www.naharnet.com/stories/en/78961-al-nusra-commits-to-al-qaida-deny-iraq-branch-merger/>, accesat la 24.05.2015.

²⁷Erica Solomon, “Al Qaeda group vows to attack Syrian rebels, opposition leaders”, 08.01.2014, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/2014/01/08/us-syria-crisis-qaeda-idUSBREA070E220140108>, accesat la 24.05.2015.

²⁸Adam Withnall, „Irak crisis: Isis changes name and declares its territories a new Islamic state with ‘restoration of caliphate’ in Middle East”, *The Independent*, 29.06.2014, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-declares-new-islamic-state-in-middle-east-with-abu-bakr-albaghdadi-as-emir-removing-iraq-and-syria-from-its-name-9571374.html>, accesat la 25.04.2015.

²⁹Thomas Joscelyn, „Analysis: Islamic State snuff videos help to attract more followers”, 17.11.2014, *The LONG WAR Journal*, http://www.longwarjournal.org/archives/2014/11/analysis_islamic_sta_1.php, accesat la 25.04.2015.

³⁰“Russia positioning tanks at airfield in Syria’s Latakia province: US officials”, 14.09.2015, <http://www.i24news.tv/en/news/international/85728-150914-russia-positioning-tanks-at-syria-s-latakia-airfield-us-officials>, accesat la 17.09.2015.

³¹Amir Taheri, “How Putin is turning the Syrian coast into another Crimea”, *New York Post*, 19.09.2015, <http://nypost.com/2015/09/19/putin-is-turning-the-syrian-coast-into-another-crimea/>, accesat la 19.09.2009.

DIVERSITATEA ȘI CAPCANELE DEFINIRII RISCULUI

Dr. Mircea MOCANU*

Abstract

The word Risk is quite common. However, there are many definitions in various scientific domains. There is a difference, though, in defining risk from the point of view of the analyst, and from the point of view of the decision-makers: the analysts, and the intelligence domain, view risk from an epistemic prospective, while the decision-makers, during risk management, view risk from a deontic point of view. The term Threat complicates the confusion even further. What should be done about these issues?

Keywords: risk, threat, risk management, intelligence, decision-making.

Printre conceptele cel mai des întâlnite în lucrările de geopolitică și de intelligence se numără cele de *management al crizelor*, *management al riscului*, *pericol*, *riscuri* și *amenințări*, *vulnerabilități*, *oportunități*. Astfel, gestionarea riscurilor și amenințărilor este un subiect frecvent de dezbatere și, deși există o multitudine de definiții, în diferite domenii, avem prea puține clarificări practice pentru conceptele de pericol, risc și amenințare. Mai mult chiar, sintagma „riscuri și amenințări” a ajuns un clișeu folosit fără suficient discernământ, ca un singur obiect rău împotriva căruia acționăm cu energie.

Definiția generală a riscului

Deși este un cuvânt elementar, termenul de „risc” are un număr mare de definiții, pentru că apare în teoria și practica multor științe, aproape ca un termen de specialitate. Riscul este, însă, un concept fundamental, care ar trebui să prezinte o accepțiune comună, sau, măcar, foarte apropiată, în diferite domenii. Dar cel mai bine este să începem căutările cu începutul, anume cu definiția din Dicționarul Explicativ al limbii române: „**RISC**, *riscuri*, s. n. Posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil¹”. Se observă, ca gen proxim, termenul de *posibilitate*, deci o

situație de incertitudine. Diferența specifică din definiție aduce un ingredient important, anume o percepție negativă, prin trimiterea la o *primejdie*, la un *necaz* sau o *pagubă*. De altfel, DEX-ul oferă și o expresie sinonimă, anume *pericol posibil*, sintagmă ce include ambele aspecte: incertitudinea și percepția negativă. Definiția include o ambivalență a aspectului negativ, numind o afectare/un impact de natură materială-*pagubă*, dar și o afectare/un impact de natură percepută preponderent în domeniul nematerial-*necaz*. Termenul din sintagma sinonimă, cel de *pericol*, este sinonim și cu termenul de *primejdie*, din definiție și acoperă, de fapt, ambele variante de primejdie, cea materială și cea nematerială. Deci, efectul negativ inclus în definiția „riscului” ca fiind posibil, prezintă o diversitate neprecizată, dar semnificativă.

Subtil, definiția mai introduce un element important prin verbul *a înfrunta*. Acest amănunt deschide perspectiva unui actor care interrelaționează în mod activ cu *primejdia* respectivă, cât și perspectiva unei acțiuni sau măcar a unei atitudini față de aspectul negativ întrevăzut.

Dar destul despre o singură definiție, vom reține elementele identificate: posibilitate, primejdie/pericol, actor, acțiune/înfruntare.

**Dr. Mircea MOCANU, expert în studii de securitate și informații pentru apărare, este autor al mai multor articole de specialitate și al cărții „Intelligence de la rețele la decizie și acțiune”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014.*

Multe așa-zise definiții oferă, de fapt, doar sinonime, așa că voi face referire, în continuare, preponderent la definiții propriu-zise:

- Riscul – „**probabilitatea** de a se produce o pagubă semnificativă la adresa intereselor, valorilor sau obiectivelor naționale de securitate”².
- „Riscul reprezintă un **potențial** de deteriorare, pierdere sau distrugere a unei resurse ca urmare a materializării unei amenințări care exploatează o vulnerabilitate”³.
- „Riscul înseamnă să fii expus **posibilității** unui deznodământ nefavorabil”⁴.
- „Riscul este un eveniment sau o condiție incertă care, dacă se desfășoară, va avea un efect asupra a cel puțin unui obiectiv”⁵.
- „Riscul este **probabilitatea** sau amenințarea privind o pagubă, o rănire, o responsabilitate, o pierdere sau orice altă întâmplare negativă cauzată de vulnerabilități interne sau externe și care poate fi evitată prin acțiune preemptivă”⁶.

Definițiile generale de mai sus includ, în mare, aceleași ingrediente: potențialitatea/probabilitatea, efectul negativ, cu diferite variante (*pagubă, deznodământ, rănire, pierdere, responsabilitate*). Prima definiție introduce și o judecată de valoare, restrângând domeniul efectelor doar la pagubele „*semnificative*”, probabil cu intenția de a sublinia importanța domeniului. Oricum, judecățile de valoare nu își au locul în definiții, dimensiunile efectelor referite urmând a fi apreciate de la caz la caz, sau de către fiecare observator al fenomenului. Această definiție, ca și cea de-a patra, introduce,

totuși, și elemente privind modul, în care subiectul respectiv, actorul ce percepe riscul, este periclitat: *interese, valori, obiective*. Aceste elemente caracterizează relația cu efectul negativ perceput și, cu siguranță, vor fi utile în continuare.

Wikipedia oferă și un set de definiții⁷ ale riscului din domenii diferite:

- **Finanțe:** „Probabilitatea ca profitul real al unei investiții să fie mai mic decât cel așteptat”;
- **Industria alimentară:** „Posibilitatea ca, din cauza unui eveniment nedorit în procesarea alimentului, să se producă un efect negativ...”;
- **Asigurări:** „O situație în care probabilitatea unei variabile (cum ar fi incendiarea unei clădiri) este cunoscută, dar modul de incidență sau valoarea reală a urmărilor nu sunt cunoscute. Un risc nu este o *incertitudine* (când nici probabilitatea și nici modul de desfășurare nu sunt cunoscute), nu este un *pericol* (cauza unei pierderi) și nicio *întâmplare nefericită* (care sporește incidența sau severitatea unui pericol)”;
- **Investiții:** „Probabilitatea unei pierderi sau a unei căderi în valoare. Riscul de negociere este împărțit în două categorii: (1) *risc sistematic*, ce afectează toate investițiile din aceeași clasă și este legat de sistemul general al pieței de capital și, în consecință, nu poate fi eliminat prin diversificare/este numit și *risc de piață*; (2) *riscul nesistemic* este orice risc nelegat de fluctuațiile pieței/ este numit și *risc extra-market* sau *risc diversificabil*”.

Numeroase definiții similare pot fi găsite în tratate din diferite ramuri ale științei, în diferite țări, cu diferiți autori. Pentru fiecare domeniu în parte, aceste definiții sunt adaptate specificului și, cu cât sunt mai detaliate, cu atât răspund mai corect cerințelor domeniului respectiv. Ele rezultă din practică și răspund nevoilor disciplinei științifice și condițiilor/contextului în care au fost elaborate. De aceea, ele cu greu pot fi criticate. De exemplu, în domeniul financiar, Wikipedia oferă definiții pentru numeroase tipuri de risc din acest domeniu: „Riscul financiar poate fi împărțit în următoarele categorii: risc de bază, risc capital, risc suveran, risc de faliment, risc de livrare, risc economic, risc al ratei de schimb, risc al ratei profitului, risc de lichidități, risc de operații/ operațional, risc al sistemului de plată, risc politic, risc de refinanțare, risc în contrapartidă și risc de subscriere”. Evident, diferențele specifice între aceste subcategorii nu sunt utile pentru căutarea unor elemente de generalitate.

Este interesantă completarea oferită la definiția din asigurări. Aceasta face distincția dintre risc și incertitudine pur și simplu, dintre risc și pericol (înțeles ca fiind cauza efectului negativ) și dintre risc și incertitudinea percepută ca eveniment pur întâmplător.

Definirea riscului în management

O serie de definiții ale riscului constituie, de fapt, teoreme care descriu relația riscului cu alte mărimi din spațiul de interes, unde se manifestă efectele negative și probabilitatea de incidență a acestora. Din această categorie face parte și definiția a treia din primul lot, definiție care aduce în discuție concepte asociate, anume *amenințare* și *vulnerabilitate*. Cu siguranță că acestea sunt valoroase în explorarea cauzelor fenomenului/evenimentului nedorit și, ulterior, importante în gestionarea acestor riscuri, în management, în general. Din punct de vedere al definiției de referință (*reportive definition*) însă, acești termeni plasează textul în zona nepermisă a *definirii circulare*, pentru că nu putem defini un termen folosind alți termeni de categorie subsecventă, adică unii ce nu pot fi înțeleși în absența termenului definit⁸. Altfel spus, nu putem defini *apa* folosind cuvântul *sete*, sau termenul de «animal» folosind cuvântul *cal*.

Exemple de definiții care oferă expresii matematizabile ale relației dintre risc și elementele componente sau alte elemente de interes ale mediului luat în considerare sunt următoarele:

- „Probabilitatea ca ceva să se întâmple multiplicată cu costul sau beneficiul rezultat. Acest concept este mai bine cunoscut ca *Valoarea așteptărilor* sau *Factorul de risc*,

și este folosit pentru compararea nivelurilor de risc”⁹.

- „Riscul este potențialul pierderii unei valori, cântărit în contrapartidă cu potențialul de a câștiga ceva de valoare. Valorile, cum ar fi sănătatea fizică, statutul social, bunăstarea emoțională sau bunăstarea financiară, pot fi câștigate sau pierdute prin asumarea unui risc într-o anumită acțiune/inacțiune, prevăzută sau neprevăzută”¹⁰.
- „Securitatea muncii: Produsul între consecința și probabilitatea unui eveniment sau fenomen periculos. De exemplu, riscul de îmbolnăvire cu cancer este estimat ca fiind probabilitatea incrementală de incidență a cancerului în cursul vieții, ca urmare a expunerii la substanțe cancerigene”¹¹.
- **Riscul = Probabilitatea x Vulnerabilitatea x Impactul**¹²
- În intelligence: **Riscul = Probabilitatea x Impactul**¹³

Aceste definiții abordează efectul nedorit oarecum contemplativ, ca observator/măsurător neimplicat acțional față de pericolul perceput. Atitudinea este proprie domeniului *epistemic*, ce trimite la evaluare detașată, obiectivă, științifică a fenomenelor din mediul studiat.

Pe de altă parte, alte definiții sau leme referitoare la risc scot în evidență **subiectivitatea actorului față de primejdia posibilă**, relația

acestui concept cu incertitudinea și cu decizia umană, chiar introducerea conceptului de risc în chimia activității care are ca obiect exact gestionarea primejdiei semnalate ca fiind posibilă:

- „Riscul poate fi definit și ca o interacțiune intenționată cu incertitudinea. Percepția de risc este judecata subiectivă pe care lumea o face asupra severității riscului și poate varia de la o persoană la alta”¹⁴.
- „Riscul reprezintă asumarea mai mult sau mai puțin conștientă a rezultatelor unei alegeri făcute”¹⁵.
- „Incertitudinea este intrinsecă deciziei, datorită componentei umane”¹⁶.
- „Organizațiile sociale creează și distribuie riscul și incertitudinea”¹⁷.
- „În domeniul securității, instituțiile/suveranitățile creează, distribuie, [diminuează] și transferă riscul și incertitudinea”¹⁸.
- Domeniul intelligence este un instrument al suveranităților pentru a evalua riscul și incertitudinea și pentru a le transfera discret către adversar”¹⁹. Ca modalități pentru a realiza acest lucru sunt identificate *fundamentarea presupunerilor de lucru* și *construcția cursurilor de acțiune*. La rândul lor, aceste activități sunt desfășurate prin cele trei *categorii funcționale* ale sprijinului de intelligence: *construcția superiorității informative* (informarea, în general), *avertizarea* și *integrarea în acțiune*²⁰.

Pe de altă parte „**Riscul** propriu-zis este o șansă cunoscută, pentru care putem calcula [/estima] probabilități”, pe când „**Incertitudinea** este o situație pentru care nu putem prezice nici rezultatul, nici probabilitatea”²¹.

Față de definițiile de factură epistemică, ultimele aserțiuni scot în evidență o altă viziune asupra riscului, cea care implică o decizie și o acțiune din partea subiectului care se confruntă cu posibilitatea unui efect negativ. Aceste definiții sunt proprii **managementului de risc** și sunt de factură *deontică*, pentru că părăsesc atitudinea detașată și includ decizie/acțiune din partea actorului care percepe pericolul posibil. Și această abordare este firească și chiar mai frecventă, dat fiind că oricine percepe posibilitatea unui impact negativ dorește să acționeze pentru a elimina sau diminua acel impact negativ. În această privință nu sunt oferite, însă, soluții matematizabile, decizia rămânând o prerogativă preponderent umană.

Merită remarcat faptul că cele două tipuri de definiții/abordări circulă în paralel, unele folosite de structuri care doar estimează și descriu Riscul - autoritățile epistemice, iar celelalte includ termenul de Risc în conexiune cu decizii și acțiuni proprii, în cadrul activităților de management - autoritățile deontice.

Definiția amenințării

Cine a spus că riscul este simplu? Pentru a complica lucrurile, trebuie examinat un alt concept utilizat în definirea sau în conexiune cu Riscul, anume Amenințarea. Să recurgem din nou la Dicționarul explicativ:

- „**AMENINȚĂ: 1.** A arăta intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva de la el). **2.** A face un gest de amenințare. **3.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. **4.** A fi gata să..., a fi pe punctul de a... **5.** (Rar) A *anunța, a vesti, a prevesti* ceva rău, primejdios”²².
- „**AMENINȚĂRE:** Acțiunea de a amenința și rezultatul ei. ♦ **Primejdie, pericol.** ♦ (Jur.) Infracțiune care constă în alarmarea unei persoane, prin manifestarea intenției de a săvârși, față de ea sau față de o rudă apropiată, o infracțiune sau o faptă păgubitoare”²³.

De la început, definiția de bază scoate în evidență două lucruri: dispăre aspectul de incertitudine și apare aspectul volitiv, anume *Intenția*, chiar exprimată într-o comunicare: *arătată, gesticulată, anunțată*, dacă nu doar potențială: *a constitui o primejdie*. Alte definiții ale *amenințării*:

- „Factor de origine externă prin care sunt

afectate *grav* interesele, valorile sau obiectivele naționale de securitate”²⁴.

- „O amenințare este orice fenomen, obiect, persoană sau organizație etc., care poate diminua sau afecta negativ resursele unei organizații. ... Ceva împotriva căruia se încearcă protejarea unei resurse”²⁵.
- „O declarație comunicând că vei avea de suferit dacă nu faci ceea ce îți cere cineva”, „Ceva sau cineva care ar putea cauza probleme, lucruri nedorite”, sau „Posibilitatea ca ceva rău sau dăunător să se întâmple”²⁶.
- „O expresie a Intenției de a afecta pe cineva printr-o acțiune malițioasă, rănire, distrugere”, „Cineva care amenință” sau „Un indiciu privind un lucru ce stă să se întâmple”²⁷.

În cea mai mare parte, aceste ultime definiții mențin elementul esențial, de *intenție ostilă*, dar una dintre variante definește Amenințarea exact ca pe Risc. Este o expresie a faptului că, în practică, din păcate, uneori, nu se face o distincție clară între Risc și Amenințare.

Se distinge permanența unui generator de efect negativ, ceea ce consolidează prezența a doi actori pe scenă, generatorul de efect negativ

și actorul care percepe perspectiva de a fi afectat de acțiunea nedorită. Una dintre definiții, însă, arată că factorul generator poate fi chiar și un fenomen sau un obiect, ceea ce ar anula principala componentă a Amenințării, anume Intenția, care plasează Amenințarea, totuși, ca relație antagonică între doi actori umani.

Deși nu apare explicit în definiții, confuzia dintre termenii de *risc* și *amenințare* este agravată și de forța utilizării frecvente a cuvântului *amenințare* în sens metaforic. În acest caz, obiectelor sau fenomenelor naturale li se atribuie intenție, anume intenție ostilă, și riscurile naturale, cum ar fi cele meteorologice, devin amenințări.

Un alt aspect este definirea Amenințării ca fiind *actul de comunicare* prin care se transmite Intenția ostilă, dar cred că această extindere de accepțiune poate fi acceptată ca fiind operantă fără a afecta înțelesul conceptului. Oricum, această accepțiune paralelă scoate în evidență faptul că Amenințarea poate fi comunicată formal, ca o declarație de război sau ca o agresiune verbală, sau poate fi doar percepută sau dedusă de către subiectul care ar putea fi victima unei acțiuni nedorite.

Constantele definițiilor Risc/Amenințare pot fi rezumate în tabelul de mai jos:

<i>RISC</i>	<i>AMENINȚARE</i>
pericol	pericol
Incertitudine, potențialitate	Grad ridicat de probabilitate
percepție	percepție
Actor (voință umană) sau Fenomene naturale	Actor (voință umană)
FACTORI DE RISC <ul style="list-style-type: none"> • capabilități • condiții 	INTENȚIE (OSTILĂ) <ul style="list-style-type: none"> • factor uman ostil
control, decizie, management	decizie, acțiune, contracarare

Ambii termeni comportă percepția asupra unui Pericol, în cazul Riscului cu o anumită probabilitate, iar în cazul Amenințării cu un grad ridicat de probabilitate, care poate merge până la certitudine, chiar afirmată explicit.

În cazul Amenințării, apare un al doilea actor și elementul de Intenție ostilă din partea generatorului amenințării, în timp ce Riscul poate fi generat și de factori naturali. Această diferență ajustează estimarea situației, dar influențează, cu siguranță, managementul de risc, pentru că deciziile trebuie să includă acțiuni de contracarare, direcționate de către Actorul 1 către Actorul 2, generatorul ostil al Amenințării, care este de natură umană și manifestă o voință ostilă subiectului care percepe Amenințarea.

4. Contextul managementului de risc

Specificul adus de amenințări, prin componenta de intenție ostilă, readuce în atenție activitatea de management al riscului, menționată anterior în contextul definirii riscului.

Dar să vedem cum este definit chiar managementul de risc începând cu două site-uri generale:

- *Bing*: „Managementul de risc este analiza unei posibile pierderi; profesia sau tehnica *determinării, minimizării și prevenirii* pierderilor accidentale într-o afacere, de exemplu, prin *luarea de măsuri* de siguranță și prin procurarea de asigurări”²⁸;
- *Wikipedia*: „Managementul de risc este *identificarea, evaluarea și prioritizarea* riscurilor, urmate de *aplicarea* coordonată și economică de resurse pentru a minimiza, monitoriza și controla probabilitatea și/ sau impactul unor evenimente nefericite, sau pentru a maximiza realizarea unor oportunități. Riscul poate apărea din incertitudinea manifestată pe piețele financiare, din amenințări de eșec ale unor proiecte (în orice fază a proiectării, dezvoltării, producției sau mentenanței),

din responsabilități legale, riscuri de credit, accidente, cauze naturale sau dezastre, ca și din cauza unor atacuri deliberate comise de adversari, precum și din cauza unor evenimente întâmplătoare sau având cauze impredictibile. Metodele, definițiile și scopurile pot varia într-o gamă largă, în funcție de contextul managementului de risc: management de proiect, securitate, inginerie, procese industriale, finanțe, asigurări sau sănătate publică”²⁹.

Ambele definiții de mai sus scot în evidență atât latura de factură epistemică, descriptivă (*determinare, identificare, evaluare și prioritzare*), cât și latura deontică, de acțiune pentru contracararea (*prevenirea sau minimizarea*) riscului. Definiția din Wikipedia aduce în atenție și aspectul pozitiv, în care activitatea de management al riscului preia și responsabilitatea de a acționa pentru a *fructifica oportunități*, condiții care pot aduce un folos subiectului, în sensul interesului urmărit.

Alte definiții pentru managementul de risc, din câteva surse diferite:

- „Managementul de risc înseamnă întreprinderea de acțiuni deliberate pentru a transfera șansele în folosul propriu – creșterea șanselor rezultatelor favorabile și reducerea șanselor de rezultate nefavorabile”³⁰. Această definiție indică aspectul de joc de sumă zero, prin ideea de transfer de șanse în sensul favorabil subiectului, idee similară cu transferul de fricțiune clausewitziană către inamic, în știința militară.
- Managementul de risc este „procesul de identificare, evaluare și control al riscurilor generate de factori operaționali și de luare a unor decizii informate, care să echilibreze costul riscului cu beneficiile îndeplinirii misiunii”³¹. Și această definiție introduce ideea de echilibru urmărit de subiect în activitatea de management al riscului, ideea că un anumit risc poate fi acceptat, în echilibru cu unele avantaje.
- Gestionarea riscului comportă două dimensiuni complementare: *gravitatea consecințelor*, nivelul maxim fiind denumit *variabilitate* și dimensiunea *costului* probabil (acceptat) și *procedeele de «tratament»* al riscului”³².

Și enunțul de mai sus atrage atenția asupra *acceptării unui cost*, deci de a nu înfrunta riscul, ci de a urmări nu evitarea unei pierderi, ci atingerea unui echilibru care ar compensa pierderea și chiar ar oferi un avantaj global.

Apare clar faptul că în cadrul sintagmei „management de risc” termenul de *risc* are o cu totul altă conotație decât în intelligence sau în orice domeniu epistemic, unde riscul este doar evaluat cât mai obiectiv, pentru a oferi o imagine cât mai aproape de realitate. În managementul de risc apare atitudinea de factură deontică, prin care subiectul abordează activ întreg mediul în care se manifestă riscul și ia decizii să întreprindă acțiuni de contracarare, ignorare sau asumare a riscului, având în vedere alte elemente din economia mediului. Aceste elemente ale mediului care sunt de interes pentru subiect, într-un plan mai larg, nu sunt considerate în domeniile epistemice tocmai pentru a prezerva obiectivitatea domeniului, deci pentru a asigura valoarea evaluărilor și apropierea cât mai mare a evaluărilor față de realitate.

Concluzii

Am constatat diversitatea accepțiunilor pentru termenul de risc în diferite domenii și este firesc să admitem conviețuirea lor în plan teoretic, pentru că ele corespund cerințelor acelor domenii științifice. Am constatat, de asemenea, că termenul de risc este privit în două feluri diferite de către teoreticienii și practicienii din cele două *triburi*: intelligence (sau analiștii din alte domenii), respectiv factorii de decizie, incluzând în a doua categorie și planificatorii care pregătesc deciziile și acțiunile subsecvente deciziilor. Diferența de accepțiune privind Riscul în abordarea domeniului intelligence și cea din managementul de risc este o realitate obiectivă a domeniului securității și nu ar trebui corectată, ci înțeleasă și acceptată de teoreticienii și practicienii din intelligence și managementul de risc.

Dezideratul de a privi unitar termenul de risc se arată a fi un demers dificil, inter și multidisciplinar, plasat clar sub semnul nexialismului.

Complexitatea manifestată la nivelurile superioare, ale diferitelor discipline științifice, constituie nu numai o barieră intelectuală, dar și un indiciu asupra faptului că soluția unei

viziuni unitare ar trebui să fie, totuși, pe tărâmul simplității. La urma urmei, termenul de *risc* este de ordin primar, din limbajul curent, nu un termen sofisticat, utilizat doar de elite.

De aceea, probabil, în continuare, eforturile de identificare a unei abordări general valabile trebuie să vizeze elementele fundamentale prezente în definițiile și accepțiunile examinate, anume actorii prezenți în ecuația riscului sau amenințării, mediul observat de subiectul care identifică riscul, natura evenimentului nedorit pe care un actor îl întrevede ca fiind posibil și contra căruia ia decizia să acționeze.

Bibliografie:

1. BORGE, Dan, *The Book of Risk*, New York, Chichister, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley and Sons, 2001.
2. BRACKEN, Paul, BREMMER Ian, GORDON David, *Managing strategic surprise. Lessons from Risk Management and Risk Assessment*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2008.
3. CEOCEA, Costel, *Riscul în activitatea de management*, București: Editura Economică, 2010.
4. CORDUNEANU, Ionuț, „Amenințare, vulnerabilitate, risc”, în *Revista de informații pentru afaceri* nr. 4/2013, București.
5. GILL, Peter; MARRIN, Stephen, PHYTHIAN Mark, *Intelligence Theory. Key questions and debates*, New York: Routledge, 2009.
6. KNIGHT, Frank H., *Risk, Uncertainty, and Profit*, New York: Augustus M. Kelley, 1964.
7. LAU, Joe Y.F., *An Introduction to Critical Thinking and Creativity*, Hong Kong: John Wiley and Sons, 2011.
8. MOCANU, Mircea, „Categorii funcționale în sprijinul de intelligence”, *Revista română de studii de intelligence*, București, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, nr. 11, iunie 2014.
9. MOCANU, Mircea, *Thoughts on Danger, Risk, and Threat*, studiu prezentat la Sesiunea 20 a Simpozionului „International Command and Control Research and Technology”, 19 iunie 2015, Annapolis MD, SUA, publicată la www.dodccrp-test.org, cu numărul 100.
10. OMAND, David, *Securing the State*, London: Hurst and Co, 2010.
11. Dicționarul Explicativ al limbii române DEX, 09 (2009).
12. Strategia națională de apărare, București, 2010.
13. Glosarul de termeni NATO, 2013.

¹ Sursa: DEX ,09 (2009).

² Strategia națională de apărare, 2010, p. 13.

³ Ionuț Corduneanu, „Amenințare, vulnerabilitate, risc”, *Revista de informații pentru afaceri*, nr 4/2013, p. 7.

⁴ Dan Borge, *The Book of Risk*, New York, Chichister, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley and Sons, 2001, p. 4.

⁵ www.Wikipedia.com

⁶ Idem.

⁷ Ibidem.

⁸ Joe Y.F. Lau, *An Introduction to Critical Thinking and Creativity*, Hong Kong: John Wiley and Sons, 2011, p. 26.

⁹ Wikipedia.

¹⁰ Idem.

¹¹ Ibidem.

¹² David Omand, *Securing the State*, London: Hurst and Co, 2010, p. 59.

¹³ Paul Bracken, Ian Bremmer, David Gordon, *Managing strategic surprise. Lessons from Risk Management and Risk Assessment*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2008, p. 4.

- ¹⁴ Wikipedia.
- ¹⁵ Costel Ceoceca, *Riscul în activitatea de management*, București: Editura Economică, 2010, p. 16.
- ¹⁶ Idem.
- ¹⁷ Frank Knight, *Risk, Uncertainty, and Profit*, New York: Augustus M. Kelley, 1964 (1921), p. 19.
- ¹⁸ Idem.
- ¹⁹ Albert J. Reiss Jr, apud Michael Warner, *Intelligence as risk shifting*, în Gill, Peter, Marrin Stephen, Phythian, Mark, *Intelligence Theory. Key questions and debates*, New York: Routledge, 2009, p. 20.
- ²⁰ Mircea Mocanu, „Categorii funcționale în sprijinul de intelligence”, *Revista română de studii de intelligence*, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, nr. 11, iunie 2014, București, pp. 47 - 67.
- ²¹ Frank Knight, Op.cit. (1921).
- ²² DEX ,09 (2009).
- ²³ Idem.
- ²⁴ *Strategia națională de apărare*, 2010, p. 13.
- ²⁵ Ionuț Corduneanu, op. cit., p. 6.
- ²⁶ Trei definiții din Wikipedia.
- ²⁷ Alte trei definiții din Wikipedia.
- ²⁸ www.bing.com.
- ²⁹ www.wikipedia.com.
- ³⁰ Dan Borge, Op. cit., p. 4.
- ³¹ *Glosarul de termeni NATO*, 2013.
- ³² Costel Ceoceca, Op. cit., p. 18.

PROVOCĂRI LA ADRESA ACTIVITĂȚII DE INTELLIGENCE ÎN NOUL CONTEXT DE SECURITATE

Dr. Ioan Codruț LUCINESCU*

Abstract

The world is currently facing a long process of rethinking the concepts of “security” and “threat” and, also, a reassessment of responses and measures to be taken to reduce/mitigate them. Globalization and its associated challenges are issues that will affect the security environment of the Euro-Atlantic community. In this context, the intelligence services are determined to identify the most effective ways to respond to these challenges.

Keywords: *international security environment, change, uncertainty, challenges, threats, risks, globalisation, technology, hybrid threats, intelligence, cooperation, need-to-know vs. need-to-share.*

Motto:

Change is hard because people overestimate the value of what they have – and underestimate the value of what they may gain by giving that up.

James Belasco and Ralph Stayer,
Flight of the Buffalo, 1994

Introducere

În urmă cu un deceniu, Chris Donnelly, înalt oficial al Alianței Nord-Atlantice, în articolul intitulat sugestiv „Security in the 21st century: new challenges and new responses”, identifica trei factori care au cel mai mare impact asupra actualei și viitoarei stări de securitate globale¹: proliferarea de tehnologie susceptibilă a produce insecuritate la nivel internațional, creșterea diferențelor dintre statele bogate și sărace (cu multiplele efecte negative asociate) și revoluția informatică.

Din acest punct de vedere, ne aflăm, în prezent, în fața unui amplu proces de reconsiderare a ceea ce constituie starea de securitate, tipologia amenințărilor la adresa acesteia și reconsiderarea răspunsurilor și măsurilor adoptate pentru diminuarea-contracararea acestor amenințări. Deși nevoia de cooperare internațională crește exponențial, aspect ce exclude existența de societăți autarhice, totuși, trebuie amintit faptul că statele rămân principalii actori ai scenei relațiilor internaționale, această aserțiune fiind perfect

redată de analistul Robert Kagan (care afirma faptul că lumea, cu toate evoluțiile înregistrate, a rămas, în esență, aceeași): „Națiunile rămân la fel de puternice ca întotdeauna, de asemenea și ambițiile naționaliste, pasiunile și competiția între națiuni care au dat formă istoriei”². Această aserțiune caracterizează lumea secolului XXI, deși evoluția omenirii stă sub semnul globalizării care ar însemna tocmai „diluarea” conceptului de stat.

* *Autorul este expert în domeniul studiilor de securitate.*

Deoarece globalizarea este un fenomen în curs de derulare care presupune multiplicarea legăturilor și conexiunilor (transcend statele-națiuni) la un nivel nemaicunoscut în istoria omenirii, și duce la structurarea unui nou sistem mondial. Definește un proces prin care evenimente, decizii și acțiuni desfășurate într-o parte a lumii au importante consecințe asupra persoanelor și comunităților din diferite alte regiuni ale planetei.

Deși la început se referea, în principal, la globalizarea economică, procesul a devenit, în prezent, multi-dimensional, deoarece atinge toate domeniile vieții societale: economic, tehnologic, socio-cultural, politic, ecologic etc.³.

Evoluțiile prezente și viitoare ale mediului internațional de securitate, în special cele legate de menținerea activă a unor conflicte regionale, creșterea cheltuielilor de apărare în Asia-Pacific și achizițiile de echipamente militare moderne de către puterile emergente, coroborate cu „dezarmarea” Europei se constituie în semnale îngrijorătoare pentru spațiul euroatlantic.

Noul mediu de securitate internațional și provocări pentru intelligence

Fenomenul globalizării, noile provocări de securitate (atacurile cibernetice, reducerea drastică a resurselor naturale incluzând riscurile referitoare la cererea tot mai mare de energie sau limitarea accesului la surse de energie, starea de sănătate a populației, modificările climaterice, lipsa apei potabile în anumite zone și apariția unor noi tehnologii cu potențial distructiv)

reprezintă deopotrivă aspecte care vor afecta fizionomia mediului de securitate din sfera de interes a comunității euroatlantice.

Întărirea continuă a capacităților unor actori non-statali, alături de existența unor state aflate în declin reprezintă, de asemenea, potențiale surse de instabilitate care pot evolua rapid în conflicte. Acești factori, la care se adaugă provocările și amenințările „curente”, precum proliferarea rachetelor balistice și armelor de distrugere în masă, pirateria și terorismul, definesc complexitatea mediului de securitate și accentuează natura impredictibilă a acestuia.

Conceptul Strategic al NATO din 2010 și crearea de noi structuri în cadrul Statului Major Internațional al Alianței reflectă importanța pe care aceasta o acordă noilor amenințări și riscuri de securitate. Considerate a fi provocări de securitate emergente, au fost trecute ca priorități ale organizației - de la terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, atacuri cibernetice, piraterie la energie și securitatea mediului. Acestea reprezintă cazuri complexe, deoarece cele mai multe amenințări nu sunt de natură militară în sine și nu sunt strict externe sau interne, politice sau economice. Problemele sunt hibride, interrelaționate și prin urmare, nu pot fi neutralizate folosind „setul de instrumente” tradițional al NATO – descurajarea militară. În schimb, au nevoie de o abordare holistică și cuprinzătoare, care combină inițiative politice, diplomatice, economice, militare, tehnologice și științifice⁴.

Elocvente sunt cuvintele înaltului oficial NATO, Jamie Shea: „Noile provocări de securitate sunt din ce în ce mai interconectate. O armă cibernetică ofensivă, Stuxnet, a fost folosită pentru a perturba și chiar distruge părți ale programului nuclear al Iranului. Narcoticele în Afganistan contribuie la finanțarea insurgenței talibanilor în același mod în care pirateria din Somalia finanțează, în prezent, organizația teroristă Al Shabaab”.

În confruntarea cu viitoarele provocări este vital să înțelegem cum pot producătorii de intelligence să facă „diferența” în favoarea factorului de decizie. Scopul activității de intelligence nu este doar acela de a oferi produse veridice (care să reflecte corect realitățile abordate), ci și de a da posibilitatea decidenților să adopte cele mai eficiente măsuri pentru contracararea forțelor pe care nu le pot controla. Serviciile și produsele oferite de activitatea de informații ajută la reducerea gradului de incertitudine și pericol atunci când se adoptă decizii în situații critice pentru entitatea respectivă.

Contextul de securitate al secolului XXI obligă serviciile de intelligence să asigure un răspuns eficient unor provocări necunoscute sau puțin importante până la sfârșitul Războiului Rece. Astfel, noile „domenii” în care aceste structuri trebuie să își aducă expertiza cuprind⁵:

- apărarea infrastructurii naționale împotriva atacurilor provenite din surse diferite, cât și a terorismului și a criminalității informatice;
- operațiuni internaționale în sprijinul păcii care au nevoie de un consistent suport de intelligence.
- apărarea împotriva armelor și mijloacelor de distrugere în masă;
- prevenirea încălcărilor masive ale drepturilor omului la nivel de state sau în regiuni extinse;
- evaluări ale unor situații economice sau financiare globale care pot duce la destabilizări cu efecte asupra securității naționale;
- susținere în urmărirea criminalilor de război sau a liderilor crimei organizate în sprijinul

unor anchete penale internaționale;

- evaluarea efectelor încălzirii globale asupra securității naționale/regionale/globale.

Ca unică superputere cu o vastă experiență în ceea ce privește gestionarea situațiilor de conflict în toată lumea în ultimele șase decenii, SUA urmăresc cu atenție schimbările preconizate a se întâmpla în prima jumătate a secolului XXI.

În decembrie 2000, Consiliul Național de Intelligence a publicat documentul *Vision 2015. A Globally Networked and Integrated Intelligence Enterprise*, rezultat în urma unui amplu dialog între reprezentanți ai comunității de informații și experți din mediul academic, *think tank*-uri și din lumea corporatistă⁶. Documentul avertizează că, deși superioritatea SUA în domeniul militar și de intelligence este indiscutabilă, se înregistrează o creștere a numărului potențialilor adversari care vor încerca să exploateze orice oportunitate, punând accent pe aspecte asimetrice unde pot avea un avantaj comparativ față de americani.

„Globalizarea generată de revoluția IT” va crește semnificativ interacțiunea între teroriști, traficanți de droguri, proliferatori de arme și organizații criminale, care, într-o lume bazată pe rețele, vor avea un mai mare acces la informații, tehnologie, finanțe și tehnici sofisticate care le permit să acționeze cu succes, putând comunica mai ușor între ei. Astfel de abordări asimetrice, preluate, atât de către actori statali, cât și non-statali vor deveni caracteristica dominantă a majorității amenințărilor la adresa Statelor Unite⁷. Teroristul religios, un anumit tip de individ, furios și dezamăgit de realități, va deveni principalul tip de inamic în viitor. Această predicție se dovedește, din păcate a corespunde cu realitățile actuale și de perspectivă, indiferent de spațiu geografic – tinde să devină un pericol asupra oricărei societăți, din Europa în Africa sau Australia.

Expertul în contraterorism, Bruce Hoffman a argumentat în acest sens: „Pentru teroristul religios, violența este o cerință sau un imperativ teologic, justificat de scripturi. Religia funcționează ca o forță legitimatoră, susținând, în mod special, violența pe scară largă împotriva unei categorii deschise de inamici”⁸.

La rândul său, Marea Britanie, un alt promotor al adaptării activității de informații la provocările secolului XXI, subliniază, în *Strategia de Securitate*⁹, faptul că aceasta, trebuie să aibă în vedere, în următorul deceniu, următoarele aspecte: redefinirea securității naționale în direcția adoptării ideii de securitate a individului; susținerea adoptării unor politici anticipative față de amenințările viitoare; recunoașterea importanței capacității de reziliență la nivel național și dezvoltarea acestei capacități, date fiind vulnerabilitățile de destabilizare a societăților interdependente în era globalizării.

Prezentarea ansamblului de amenințări la adresa securității facilitează o mai bună cunoaștere a acestora, a inter-relațiilor existente, făcând posibilă constituirea mecanismelor de contracarare și găsirea celor mai bune modalități de răspuns.

Marile probleme de securitate cu care se confruntă lumea actuală nu au apărut din senin, germenii existând și dezvoltându-se pe parcursul primului deceniu al secolului. Pe lângă amenințările provenite din proliferarea terorismului și accesul din ce în ce mai facil la

tehnologii de producere a armelor de distrugere în masă, analiștii apreciau, cu un deceniu în urmă, ca provocări globale de viitor (valabilitatea lor este dată de realitățile lumii anului 2016)¹⁰:

- explozia demografică – presiunea exercitată asupra Vechiului Continent, cu o populație îmbătrânită, de milioanele de tineri din Africa de Nord; migrarea unor mase uriașe de oameni din mediul rural spre cel urban cu toate schimbările pe care produce (acelerarea procesului de încălzire globală) etc.
- deteriorarea economică – globalizarea aduce, contrar prognozelor de acum două-trei decenii, o amplă deteriorare a situației economice în multe zone ale lumii, precum Orient sau Africa, o amplă „migrație economică” spre zone stabile (proces la care suntem martori în prezent, prin imigranții economici care doresc să ajungă în Europa de Nord și Germania) etc.
- destabilizarea politică – deteriorarea situației de securitate în Orientul Mijlociu (conflictul civil din Siria radicalizează, din martie 2011, întregul spațiu), pericolul reprezentat de o Coree de Nord cu armament nuclear, disputele regionale asiatice între mari puteri nucleare - China, India, Pakistan etc.

Din perspectiva Statelor Unite, una din marile provocări căreia trebuie să-i facă față în viitor este aceea de a menține un raport cât mai echilibrat între resursele financiare limitate și această explozie de amenințări globale care, chiar dacă nu afectează în mod direct securitatea națională, obligă guvernul american să reacționeze din postura de unic factor de echilibru global.

Procesul de adaptare a serviciilor de intelligence la realitățile mediului de securitate presupune și evoluția culturii organizaționale, în scopul orientării către calitate și eficientizare printr-un leadership performant, prin sporirea gradului de profesionalizare a personalului, și printr-un management eficient al resurselor umane.

Din această perspectivă, evaluarea modului în care serviciile de intelligence răspund circumstanțelor contextului de securitate internațional scoate în evidență anumite aspecte. Amenințările devin mai complexe și mai extinse, atât în interiorul statelor, cât și în plan internațional. Statele-națiune și actorii non-statali, activând împreună sau separat, au un acces sporit la informația acționabilă, mecanisme financiare globale și capabilități distructive, inclusiv la arme de distrugere în masă. Noile problematice de intelligence, multe dintre ele conexe dezvoltării tehnologice și științifice, obligă la formarea de experți pe domenii specializate, respectiv de noi beneficiari, pe toate segmentele de guvernare¹¹.

De asemenea, deoarece, în majoritatea cazurilor, cerințele analitice depășesc frecvent capacitățile interne ale comunităților de intelligence, factorii de decizie sunt obligați să adopte măsuri inovatoare în direcția dezvoltării acestora.

Interconectivitatea istorică dintre intelligence, strategie și politică este dificil de gestionat într-un mediu în care informația circulă din ce în ce mai rapid, marcat de o relație mai strânsă ca niciodată între membrii comunității de intelligence, decidenții politici și experții externi.

Beneficiarii interconectați în rețea utilizează la scară din ce în ce mai mare surse alternative pe care le consideră mai utile și oportune decât produsele de intelligence – sau sunt, pur și simplu, suficient de bune – în respectarea termenelor vizate. Apare, astfel, ca o realitate a lumii actuale

a intelligence-ului o anumită tensiune în cadrul relației dintre experții din domeniul informațiilor (analistii de intelligence ca termen generic) și factorul politic, adică dintre cei care se presupune că dețin expertiza într-un anumit domeniu și cei care elaborează și implementează strategiile politice¹².

Tocmai explozia informațională sub toate aspectele sale duce la necesitatea unui personal supra-specializat, dar greu de păstrat „înăuntru”, datorită oportunităților, de multe ori mai atractive existente în afara comunității de intelligence. Managerii au sarcina dificilă de a motiva o forță de muncă ce tinde să opteze în favoarea exploatării acestor opțiuni, în detrimentul celor din interiorul comunității, considerate mai puțin atractive (deseori nu numai din punct de vedere financiar, ci și al libertății de exprimare a concepțiilor și viziunii proprii).

Această migrare se repercutează direct asupra capacității serviciilor de intelligence de a exploata tehnologiile colaborative de ultimă generație, accesării celor mai bune surse deschise de informare și colaborării cu omologi aparținând organizațiilor externe din domeniul intelligence.

În plus, este nevoie de instituții specializate în pregătire profesională și training, care să dispună de resursele adecvate. Comunitatea de intelligence care nu dispune de structuri de profil nu poate avea pretenția că își profesionalizează resursele umane în conformitate cu principiile erei informatizate.

Menținerea păcii pe termen mediu și lung este mult mai problematică decât se anticipase la sfârșitul Războiului Rece. Globalizarea, Internetul și economia interconectată la nivel global, considerate acum două decenii ca având doar valențe pozitive pentru integrare, pace și stabilitate, devin principalii factori internaționali de insecuritate.

Globalizarea și dinamica mediului internațional au conferit o altă dimensiune conceptului de securitate, ca atare misiunile serviciilor de intelligence au început să primească un nou conținut.

Cooperarea în domeniul intelligence-ului impune o etapă nouă în conlucrarea dintre serviciile de informații: deplasarea centrului de greutate dinspre schimbul de informații cu

caracter de generalitate spre cooperarea pe cazuri și acțiuni punctuale, ca modalitate de valorificare optimă a potențialului oferit de partenerii implicați.

Mai ales că linia care separă intelligence de counterintelligence devine aproape invizibilă, așa cum explică M. Herman: „amenințările externe au elemente în interior și invers, spionajul este efectuat de către elemente din exterior, dar reprezintă o amenințare la adresa elementelor din interior (...)”¹³.

Necesitatea cooperării în domeniul intelligence-ului între serviciile/agențiile de intelligence (de informații și/sau securitate ale spațiului euroatlantic) a fost reliefată de conștientizarea faptului că nicio agenție (serviciu) de intelligence nu poate face față, individual, amenințărilor teroriste internaționale și exploziei informaționale mondiale; fluxul de informații din domeniile de interes pentru securitatea națională determină crearea unei liste impresionante de cerințe în domeniul culegerii de informații.

Totuși, există limite ale cooperării în domeniul activității de intelligence care izvorăsc din principiul compartimentării și secretizării activității specifice și, pe de altă parte, din faptul că lumea intelligence-ului (a serviciilor/agențiilor) este caracterizată mai degrabă de competiție decât de coeziune. De aceea, considerăm că abordarea problematicii cooperării în domeniul intelligence-ului trebuie să urmeze relația simplu-complex, în baza căreia se impune o coordonare reală a activității serviciilor/agențiilor în plan intern, regional și internațional¹⁴.

România și provocări la adresa activității de informații

Deși România, prin apartenența sa la comunitatea euroatlantică nu este amenințată din punct de vedere al securității militare, la orizont se profilează o multitudine de alte riscuri și amenințări asimetrice, aflate în stare mai mult sau mai puțin latentă în spațiul largit al Mării Negre, în ultimele decenii.

Și Strategia Națională de Apărare a Țării – *O Românie puternică în Europa și în lume* – (strategia actuală de securitate a României)¹⁵, la fel ca și celelalte documente definitorii în ceea ce privește cadrul conceptual al securității naționale analizează riscurile și amenințările la adresa

securității naționale, percepute din perspectiva de țară membră a NATO și a UE.

Astfel, sunt considerate a fi principalele riscuri și amenințări, cu caracter politic, economic, social și militar, de natură să pună în pericol securitatea României și, totodată a NATO și UE - conflictele regionale, criminalitatea transnațională organizată, terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere, proliferarea armelor de distrugere în masă și guvernarea inefficientă.

Criza din Ucraina, a cărei rezolvare politică nu se întrevide pe termen scurt și mediu, generează instabilitate regională, limitându-se astfel „capacitatea României de promovare a intereselor strategice, cu precădere a celor privind susținerea parcursului european al Republicii Moldova, soluționarea conflictelor înghețate, asigurarea securității energetice, protejarea drepturilor comunităților românești și a activităților economice derulate în Zona Economică Exclusivă a României la Marea Neagră”.

De aceea, în noul context de securitate, în fața serviciilor de intelligence naționale stau sarcini complexe, atât interne cât și externe, acestea fiind stabilite și detaliate în același document strategic. Astfel, în subcapitolul intitulat *Dimensiunea de informații, contrainformații și de securitate*¹⁶, direcțiile de acțiune vizează o paletă largă de problematice, precum:

- apărarea ordinii și valorilor constituționale;
- identificarea și semnalarea actelor de corupție;
- identificarea și semnalarea disfuncțiilor, riscurilor și amenințărilor la adresa securității energetice, gestionării fondurilor europene, funcționării piețelor financiare, securității alimentare a populației, securității mediului, obiectivelor de dezvoltare regională și a infrastructurii de transport;
- asigurarea mecanismelor de prevenire și contracarare a atacurilor cibernetice la adresa infrastructurilor informaționale de interes strategic, asociată cu promovarea intereselor naționale în domeniul securității cibernetice;
- identificarea și contracararea acțiunilor asimetrice de tip hibrid;
- prevenirea și combaterea terorismului;

- cunoașterea, prevenirea și înlăturarea riscurilor și amenințărilor generate de acțiunile informative ostile, asigurarea protecției contrainformative a intereselor naționale, precum și a informațiilor clasificate;
- identificarea și contracararea rețelelor de crimă organizată transfrontalieră ce desfășoară activități cu grad sporit de risc economic și social și prevenirea accesului acestora la mecanismele de decizie în stat și la resursele economice naționale.

Pornind de la această realitate, instituțiile componente ale sistemului național de securitate, inclusiv serviciile de intelligence și-au structurat strategii proprii prin care să răspundă cât mai eficient necesităților asigurării securității țării. Procesul este cu atât mai imperios necesar cu cât principalele amenințări de securitate națională, riscurile asimetrice își fac din ce în ce cunoscută prezența, în ultimul timp¹⁷: criminalitatea organizată transfrontalieră, amplificarea amenințărilor cibernetice și a terorismului internațional sau revenirea în forță a Federației Ruse ca factor destabilizator în arealul extins al Mării Negre, din care și țara noastră face parte.

Spațiul largit al Mării Negre reprezintă o provocare semnificativă pentru intelligence. Activitatea serviciilor de informații se concentrează, în primul rând, pe oferirea unor instrumente adecvate decidenților politici, astfel încât riscurile la adresa societății să fie menținute la un nivel cât mai scăzut.

Din perspectiva României, activitatea de intelligence abordează REMN nu doar din punct de vedere al amenințărilor pe care le reprezintă conflictele regionale nerezolvate, traficul ilegal sau criminalitatea organizată, ci și prin prisma oportunităților pe care le aduce – consolidarea încrederii și cooperării între instituțiile de profil ale statelor din acest spațiu. Resursele serviciilor de informații trebuie să fie direcționate nu numai spre identificarea amenințărilor și minimizarea riscului, dar și spre valorificarea oportunităților. Mai ales că aceste oportunități nu sunt, nici pe departe, exploatate la capacitate maximă.

Cu excepția schimburilor de informații privind securitatea maritimă în cadrul inițiativelor BLACKSEAFOR și Black Sea Harmony, nu există, în prezent, rețele multilaterale de

intelligence în regiune¹⁸. Și odată cu acutizarea crizei ucrainene este evident că această colaborare incipientă s-a deteriorat dramatic, atât Uniunea Europeană cât mai ales Alianța Nord-Atlantică oprind, practic, colaborarea în domeniul militar și de securitate cu Federația Rusă.

În acest context de securitate regional și internațional, luarea deciziilor politice devine un proces complex, care necesită o implicare aprofundată a serviciilor de intelligence în acest domeniu. Interdependența și rapiditatea cu care evoluează situația „operațională” determină nevoia unei abordări comprehensive a riscurilor și amenințărilor de securitate, cât și necesitatea creșterii capacității de cooperare și interacțiune Serviciul Român de Informații – autoritățile statului.

Caracterul difuz, multidirecțional și imprevizibil al amenințărilor la adresa obiectivelor politice, economice, sociale etc. de securitate ale României relevă necesitatea punerii accentului, în misiunile instituțiilor naționale de intelligence pe creșterea rolului și ponderii activității de culegere de informații cu caracter secret și anticipativ, combaterea amenințărilor asimetrice, în special cele economice, dezvoltarea acțiunii în ceea ce privește combaterea posibilelor acțiuni de spionaj al căror trend se va intensifica pe măsură ce țara noastră devine un „avanpost” strategic al comunității euroatlantice.

Serviciului Român de Informații îi revine un rol-cheie în prevenirea și combaterea proceselor de insecuritate prin identificarea anticipată a amenințărilor și riscurilor la adresa securității naționale prin evaluarea provocărilor și a oportunităților strategice, aplicarea unor mijloace tehnice eficiente sau prin informarea autorităților competente în vederea adoptării deciziilor ce se impun.

Modul eficient de previzionare a amenințărilor regionale de securitate este dat și de faptul că, la inițiativa instituțiilor sistemului național de securitate, a fost creat Centrul Național de securitate cibernetică, coordonat de Serviciul Român de Informații, autoritate națională în domeniu.

Această structură a putut detecta atacuri punctuale sau generalizate la adresa unor infrastructuri critice naționale deosebit de importante, ale unor ministere și instituții strategice, contribuind la o acumulare deosebită

de experiență în contracararea acestor fenomene ce iau amploare pe zi ce trece și care fac parte din „arsenalul” unor puteri cu veleități revizioniste, precum Federația Rusă sau China.

Recunoașterea internațională a expertizei românești în domeniul amenințărilor asimetrice este dată și de faptul că, în urma deciziilor adoptate la Summit-ul NATO din Țara Galilor (septembrie 2014), România, prin intermediul Serviciul Român de Informații, coordonează protejarea instituțiilor statului ucrainean în fața multiplelor provocări din domeniul cyber.

Cu toate că integritatea și suveranitatea națională ale României sunt asigurate prin statutul de membru al NATO, celelalte riscuri și amenințări la adresa securității naționale și regionale pot afecta, sub diverse forme și țara noastră. Criza din Ucraina destabilizează situația securității regionale într-o manieră ce l-a determinat pe fostul director SRI George Maior, într-un interviu pentru Agenția de știri MEDIAFAX, să declare, în septembrie 2014: „În ceea ce privește aceste dezvoltări militare, geopolitice, de instabilitate în zona noastră, bineînțeles că întotdeauna vom fi afectați. Nu vom fi, desigur, amenințați din punct de vedere militar, teritorial, dar vom fi afectați economic, informațional, comercial și, în cele din urmă, geopolitic de un fenomen de instabilitate la granițe și trebuie să tratăm foarte serios această chestiune, să fim pregătiți pentru a înțelege fenomenul și a-l trata corespunzător”¹⁹.

Provocările importante la adresa comunității naționale de intelligence se referă la necesitatea dezvoltării capacităților de intelligence pentru determinarea anticipativă a evoluțiilor relevante pentru securitatea națională și gestionarea într-o manieră cât mai profesionistă a riscurilor și amenințărilor, precum și a oportunităților de promovare a intereselor naționale. În condițiile în care frontiera estică a României a devenit și flancul estic al Alianței, expertiza națională în regiune (în problematica moldovenească, de exemplu) devine foarte valoroasă pentru comunitatea euroatlantică în ansamblul ei.

De asemenea, nu întâmplător, în țara noastră a fost înființat, la nivelul NATO, Centrul de excelență HUMINT de la Oradea, care și-a consolidat poziția de punct central al expertizei în domeniul exploatării informațiilor din surse specifice²⁰ pentru structurile militare ale Alianței

și în cadrul multiplelor inițiative ale organizației cu diverși parteneri internaționali²¹.

Complexul mediu de securitate obligă la optimizarea activităților de analiză strategică/instituțională și operațională ale structurilor naționale de intelligence și consolidarea rolului acestora în susținerea actului decizional la nivel instituțional, precum și la nivelul beneficiarilor legali.

Apare și oportunitatea consolidării cooperării inter-instituționale în cadrul comunității de intelligence naționale și euro-atlantice în condițiile în care nu există serviciu/agenție/structură de intelligence care să cunoască „totul”. Decidenții politici euroatlantici vor fi obligați să structureze un nou sistem de intelligence pentru a putea combate eficient pericolele actuale și de perspectivă la adresa securității internaționale. Abordările oficiale, strict ierarhizate și compartimentate, de multe ori greu adaptabile unor amenințări în continuă mișcare, vor trebui să fie înlocuite de arhitecturi mult mai flexibile - rețele descentralizate și interconectate de furnizori de informații, analiști și utilizatori (beneficiari)²².

Necesitatea cooperării în domeniul intelligence-ului reprezintă atât o problemă de voință și necesitate pentru statele din spațiul euroatlantic, dar și o concluzie la care au ajuns nu numai specialiștii din agențiile/serviciile de informații, dar și clasa politică și nivelele superioare de decizie politico-militară direct interesate din NATO, ca organizație, și, mai recent, și de la nivelul Uniunii Europene, al cărei obiectiv extern principal este acela al afirmării, ca entitate distinctă, în procesul de asigurare a securității europene și, implicit, internaționale.

Cooperarea dintre serviciile de intelligence a dus, pe lângă principiul “need to know” la impunerea principiului “need to share”; în plus, se urmărește completarea principiului “need to share” în domeniul intelligence cu cel “need to share” în domeniul capacităților²³.

Concluzii

La începutul secolului XXI, una dintre cele mai stringente probleme pentru instituțiile statului (inclusiv cele din domeniul intelligence-ului), implicate în asigurarea securității la nivel național, o constituie caracterul schimbător al amenințărilor și pericolelor și „lărgirea spectrului de riscuri

neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor ce generează provocări multiple, necesitând reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate și coerență, atât în spațiul intern, cât și în cel internațional.

Aspectele actuale ale legăturii dintre intelligence și securitatea națională și argumentele pentru care intelligence-ul a fost introdus în conceptul de securitate națională sunt impuse de faptul că, în secolul XXI, bunul cel mai de preț al tuturor grupurilor sociale va fi informația valorificată exact după criteriile conceptului de intelligence, iar în cazul statului-națiune a conceptului de intelligence strategic²⁴.

Intelligence-ul național constă, în prezent, din arhitectura instituțională și produsele sale informative destinate asigurării securității naționale, definite și modelate de factorul politic. De aceea, este important ca „securitatea națională” să fie corect și bine definită; doar astfel evoluția activității de intelligence poate fi condusă și direcționată printr-o politică eficientă, coezivă și consistentă și printr-o aplicare eficientă a acesteia conform planurilor stabilite. Prin urmare, una din cele mai importante funcții ale comunității de intelligence este aceea de a furniza analize ale informațiilor din toate sursele, deschise și secrete, și de a le grupa în cel mai scurt timp posibil (în era informațională, timpul este principalul inamic al utilității unei informații) într-o manieră utilă în raport cu strategia statului.

Cooperarea instituțiilor în cadrul comunității informative oferă câteva avantaje majore: asigură completarea și verificarea informațiilor; previne dezinformarea; evită suprapunerile și rivalitățile disfuncționale.

Necesitatea integrării activității de informații cu activitățile politice, diplomatice, militare, economice, tehnologice constituie un argument în susținerea consolidării unei Comunități Naționale de Informații, ca de altfel și nevoia de racordare la tendințele internaționale din domeniu.

Diversificarea și amplificarea amenințărilor conduc la nevoia înțelegerii globale a dinamicii mediului de securitate, ceea ce impune cooperare (*knowledge sharing*) și organizare integrată la nivel internațional (mod de lucru colaborativ), precum și deplasarea centrului de greutate spre analiza anticipativă (*early warning*).

Bibliografie

1. BARGER, G. Deborah, *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf.
2. DONNELLY, Chris, *Security in the 21st Century: New Challenges and New Responses*, Special Advisor for Central and Eastern European Affairs, June 2003, <http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030605a.htm>.
3. HAN, S. Laurențiu, *Intelligence și management informațional*, Editura ANI, București, 2011.
4. HATZIGEORGIOPOULOS, MYRTO, “The EU, NATO and Emerging Security Challenges in 2012”, *European Security Review*, May 2012, <http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publications-downloads/esr54-EU-NATOemergingchallenges-May%202012%20MH.pdf>.
5. KAGAN, Robert, “End of Dreams, Return of History”, in *Policy Review*, No. 144, July 2007, <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6136>.
6. MAIOR, George Cristian (coord.), *Un Război al Minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, București, 2010.
7. MAIOR, George Cristian, Sergei KONOPLYOV, *Cunoaștere strategică în zona extinsă a Mării Negre*, Editura RAO, București, 2011.
8. NATO HUMINT Centre of Intelligence, <http://www.natohcoe.org/>.
9. POPESCU, Adrian, „Managementul modern în cadrul organizațiilor de intelligence”, în *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 6 / decembrie 2011, <http://www.insi.ro/editii/RRSI--6-.pdf>.
10. RICHELSON, T. Jeffrey, *The US Intelligence Community*, published by Westview Press, copyright 2008, www.westviewpress.com.
11. ROSENAU, William, *Liaisons Dangereuses? Transatlantic Intelligence Cooperation and the Global War on Terrorism*, RAND Corporation Washington Office.
12. SCHREIER, Fred, *Trends and Challenges in International Security: An Inventory*, Geneva Centre for The Democratic Control of Armed Forces (DCAF), OCCASIONAL PAPER – №19, <http://www.dcaf.ch/Publications/Trends-and-Challenges-in-International-Security>.
13. SEBE, Marian, *Intelligence guvernamental și privat pentru competitivitate și securitate națională*, Editura ANI, București, 2009.
14. Strategia Națională de Apărare a Țării pentru

- perioada 2015 - 2019 – O Românie puternică în Europa și în lume -, București, 2015, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.
15. *The National Security Strategy of the United Kingdom, Security in an interdependent World*, Cabinet Office, March 2008, http://interactive.cabinetoffice.gov.uk/documents/security/national_security_strategy.pdf.
16. *Vision 2015. A Globally Networked and Integrated Intelligence Enterprise*, http://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/Vision_2015.pdf
17. WETZLING, Thorsten, *Intelligence Cooperation: Dimensions, Activities and Actors*, www.se2.dcaf.ch/serviceengine.

¹ Chris Donnelly, *Security in the 21st Century: New Challenges and New Responses*, Special Advisor for Central and Eastern European Affairs, June 2003, <http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030605a.htm>.

² Robert Kagan, „End of Dreams, Return of History”, in *Policy Review*, No. 144, July 2007, <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6136>.

³ Fred Schreier, *Trends and Challenges in International Security: An Inventory*, Geneva Centre for The Democratic Control of Armed Forces (DCAF), OCCASIONAL PAPER – №19, p. 94, <http://www.dcaf.ch/Publications/Trends-and-Challenges-in-International-Security>.

⁴ Myrto Hatzigeorgopoulos, *The EU, NATO and Emerging Security Challenges in 2012*, European Security Review, May 2012, <http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publications-downloads/esr54-EU-NATOemergingchallenges-May%202012%20MH.pdf>.

⁵ Sergiu Medar, „Serviciile române de informații în secolul XXI”, în George Cristian Maior (coord.), *Un Război al Minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, București, 2010, p. 309.

⁶ *Vision 2015 A Globally Networked and Integrated Intelligence Enterprise*, http://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/Vision_2015.pdf.

⁷ Deborah G. Barger, *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, p. 12, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf.

⁸ Ibidem.

⁹ *The National Security Strategy of the United Kingdom, Security in an interdependent World*, Cabinet Office, March 2008, http://interactive.cabinetoffice.gov.uk/documents/security/national_security_strategy.pdf.

¹⁰ Deborah G. Barger, op. cit., p. 12-13, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf

¹¹ Adrian Popescu, *Managementul modern în cadrul organizațiilor de intelligence*, în *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 6/decembrie 2011, p. 25, <http://www.insi.ro/editii/RRSI--6-.pdf>.

¹² Laurențiu S. Han, *Intelligence și management informațional*, Editura ANI, București, 2011, p. 204.

¹³ Marian Sebe, *Intelligence guvernamental și privat pentru competitivitate și securitate națională*, Editura ANI, București, 2009, p. 29.

¹⁴ Vezi pe larg Jeffrey T. Richelson, *The US Intelligence Community*, published by Westview Press, copyright 2008, www.westviewpress.com și *Reorganizing U.S. Domestic Intelligence- Assessing the Options*, RAND Corporation, <http://www.rand.org7pubs/monographs/M6767/>.

¹⁵ *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015 -2019, O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.

¹⁶ Ibidem, p. 19 – 20.

¹⁷ Cuvântul de deschidere al directorului Serviciului Român de Informații, Ambasador George Cristian Maior la Masa Rotundă „Societate, Democrație, Intelligence”, <http://www.sri.ro/societate-democratie-intelligence-masa-rotunda-organizata-de-serviciul-roman-de-informatii.html>.

¹⁸ George Cristian Maior, Sergei Konoplyov, *Cunoaștere strategică în zona extinsă a Mării Negre*, Editura RAO, București, 2011, p. 25.

¹⁹ Agenția de știri MEDIAFAX, INTERVIU - Maior: Un moment similar cu 11 septembrie este posibil. România are capacitatea de a se adapta, 11 septembrie 2014, <http://www.mediafax.ro/social/interviu-maior-un-moment-similar-cu-11-septembrie-este-posibil-romania-are-capacitatea-de-a-se-adapta-audio-13247777>.

²⁰ În ceea ce privește operațiunile curente ale Alianței, sprijinirea comandamentelor prin informații ce servesc la elaborarea de politici și strategii și sprijinirea statelor membre în pregătirea specialiștilor în intelligence.

²¹ NATO HUMINT Centre of Intelligence, <http://www.natohcoe.org/>.

²² William Rosenau, *Liaisons Dangereuses? Transatlantic Intelligence Cooperation and the Global War on Terrorism*, RAND Corporation Washington Office.

²³ Sergiu Medar, op. cit., p. 311.

²⁴ Marian Sebe, op. cit., p. 181.

ROLUL SISTEMELOR INFORMAȚIONALE ÎN PROCESUL DE LUARE A DECIZIEI

*Marius STRATULAT**

Abstract

The current article intends to put into discussion the complexity of the contemporary operational environment which implies that military operations are conducted according to decisions based on intelligence provided by varied technical means, personnel, procedures and techniques which are part of the informational system.

The quality of the decisions and military operations conducted is highly influenced by the use of robust and flexible informational systems, which comprise of various sensors and multiple means of validating the information gathered by those sensors.

Keywords: *information, decision, superiority, communications.*

Introducere

Sistemul informațional, ca element al sistemelor C4I, este reprezentat de ansamblul constituit din personalul, mijloacele, procedurile și tehnicile prin care se obțin și se prelucreează datele, prin care se transmit informațiile și produsele informative compartimentelor și persoanelor implicate în procesele de comandă și control. Rezultă că ciclul informativ începe prin formularea cerințelor specifice din procesele de comandă și control și se încheie cu furnizarea produselor informative¹.

Informația, în general, poate fi înțeleasă ca o comunicare, un mesaj ce aduce știri despre fapte, evenimente, obiecte, procese, acțiuni, fenomene care urmează a fi transmise, înțelese și acceptate în contextul unui scop definit. În sens mai larg, noțiunea de informație cuprinde toate știrile despre mediul înconjurător sau, mai bine spus, care se obțin în interacțiunea lui cu mediul.

Superioritatea informațională este vitală și de o importanță crescândă pentru succesul militar. Superioritatea informațională permite forțelor să evite surprinderea, să ia decizii rapide, să aleagă locul și momentul angajării inamicului, să execute manevre precise, să modeleze câmpul de luptă pentru obținerea rezultatelor decisive.

Sistemul informațional - abordări conceptuale

Din multitudinea de definiții date unui sistem oarecare, privit din perspectiva activității de conducere, se poate considera că *sistemul* reprezintă un complex de elemente structurate, interdependente și interconectate, constituind un ansamblu unitar care funcționează într-un mediu dat, în vederea îndeplinirii unui scop (obiectiv) determinat. Sistemul poate fi definit prin trei aspecte esențiale și anume: *structură, funcționare și scop (funcție)*.

Structura este dată de mulțimea elementelor în interacțiune și funcțiunile reprezentate de ansamblul de compartimente determinate de influențele exterioare.

Funcționarea este definită de regulile care determină relațiile dintre elementele sistemului pentru care s-a constituit și funcționează acesta, cu mențiunea că între structură și funcționare există o strânsă legătură și, în aceste condiții, sistemul mai poate fi definit ca *ansamblul elementelor componente și al relațiilor ce se stabilesc între respectivele elemente*.

Scopul reprezintă un concept care are o importanță specifică în teoria generală a sistemelor și care a fost relevată, mai ales, în legătură cu modelul de sistem organic, care presupune o

^{*} *Autorul este expert în Ministerul Apărării Naționale.*

mulțime relativ numeroasă de elemente aflate în relații determinate, formând o totalitate organizată, orientată spre realizarea anumitor finalități. Activitățile prin care se realizează finalitățile sistemului reprezintă funcția sa, aceasta constând în mulțimea de interacțiuni prin care se realizează relația sistemului (subsistemului) cu mediul și cu sistemul ierarhic superior². Pentru descrierea completă a unui sistem și a evoluției acestuia se apelează și la alte elemente, dintre care, cele mai importante fiind *starea sistemului* și *legea sa de mișcare și de organizare*.

Starea unui sistem este expresia elementelor lui componente și a relațiilor acestuia (interne și externe) la un moment dat și se consideră determinată atunci când, cunoscând datele de intrare în sistem, se dispune de suficiente informații privind elementele componente și relațiile sistemului, pe baza cărora se pot determina elementele de ieșire ale acestuia.

Conducerea eficientă a oricărui domeniu social nu poate fi concepută fără organizarea rațională a unui sistem informațional, adică fără a pune la punct o circulație rapidă, armonioasă și sigură a informațiilor referitoare la starea sistemului condus și a modului în care el acționează. Deci, pentru a imprima un caracter eficient procesului de conducere este necesară organizarea unui sistem informațional care să corespundă condițiilor concrete existente într-o etapă sau alta de dezvoltare a sistemului, necesităților cunoașterii situației și a realităților.

Conducerea eficientelor - ca orice proces dinamic complex, supus legilor ciberneticii - poate fi prezentat ca un proces neîntrerupt de colectare, transmitere, prelucrare, redare și utilizare a informațiilor, în cadrul căruia un loc important îl au informațiile din domeniul tactic și operativ. Calitatea și valoarea deciziilor depind în mare măsură de natura informațiilor, caracterizată prin: precizie, oportunitate, acuratețe și completitudine.

Drept urmare, sistemul informațional poate fi definit ca reprezentând ansamblul informațiilor, fluxurilor informaționale, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor menite să contribuie la realizarea principalelor obiective. Concret, sistemul informațional apare ca un

complex de oameni și de activități practice, de echipamente și de proceduri orientat către modelarea proceselor de conducere cu ajutorul unor operații de prelucrare a informațiilor, bazat pe folosirea metodelor și mijloacelor tehnice, cu preponderență automatizate.

Cunoașterea proprietăților sistemelor este deosebit de utilă în analiza sistemelor, în fazele de investigare, modelare și proiectare.

Proprietățile *externe* ale sistemelor sunt puse în evidență în relațiile sistemului cu mediul în care acesta se manifestă:

- *dinamicitatea* - reprezintă atât transformările care au loc în interiorul sistemului, cât și pe cele care au loc între sistem și mediul de existență;
- *deschiderea* - reprezintă proprietatea de interacțiune dintre un sistem și mediul său de existență;
- *complexitatea* - este o proprietate obiectivă a sistemelor care depinde atât de structura acestuia, cât și de comportamentul său; numărul elementelor (componentelor);
- *caracterul aleatoriu (stochastic)* - este specific sistemelor în care intrările în sistem, procesele interne și ieșirile din sistem urmează legi stochastice (Poisson, Gamma, exponențiale, normale, logaritmice etc.);
- *autoreglarea* - exprimă capacitatea unui sistem de a reacționa la perturbații externe sau interne; este specifică sistemelor cibernetice care au cel puțin o buclă de reglare și care acționează la punerea în evidență a unor abateri (erori) de la starea de normalitate definită (standard);
- *caracterul informațional - decizional* - este o proprietate ce aparține numai sistemelor cu autoreglare; *informația* reprezintă elementul de bază al oricărui proces de conducere; *procesul decizional* reprezintă o succesiune de proceduri, cel puțin trei: *decizia*, *acțiunea* și *efectul (consecința)*:
 - *decizia* - reprezintă opțiunea pentru o anumită variantă de acțiune;
 - *acțiunea* - reprezintă modul de punere în practică al deciziei;
 - *consecința* este rezultatul acțiunii asupra sistemului ca urmare a deciziei.

- *caracterul antientropic* - este proprietatea sistemelor cibernetice de perfecționare a conducerii (reglării) și a reducerii gradului de dezorganizare internă, prin ameliorarea proprietăților structurale, informațional - decizionale și a schimbului de informații cu mediul.

Proprietățile *interne* depind, în cea mai mare măsură, atât de structura, cât și de natura intercon condiționărilor dintre subsistemele componente. Acestea ar putea fi:

- *observabilitatea* - este proprietatea prin care, cunoscând mărimile de intrare și de ieșire, se poate deduce succesiunea de stări (sau parte din ele) prin care a trecut sistemul;
- *controlabilitatea sistemului și a stărilor* este proprietatea prin care, cunoscând intrările sau comenzile și starea la un moment dat, se poate genera starea sistemului la momentul următor
- *sensibilitatea* - este posibilitatea pe care o au componentele vectorului de stare de a răspunde sau nu la anumite modificări ale intrărilor;
- *stabilitatea* - proprietatea unui sistem de a reveni la o stare de echilibru, având același set de valori ale vectorului de stare pe o perioadă de timp, după ce s-a înlăturat cauza internă (externă);
- *adaptabilitatea* - proprietatea prin care sistemele răspund prin anumite ieșiri la anumite intrări date;
- *compozabilitatea și decompozabilitatea* reprezintă proprietatea unui sistem de a se compune dintr-un număr finit de subsisteme, respectiv de a se descompune în același mod;
- *structurabilitatea* - proprietatea ca orice sistem să aibă o structură specifică; menținerea structurii reprezintă menținerea naturii calitative a sistemului;
- *finitudinea* - proprietatea sistemelor de a fi finite, ceea ce înseamnă că spațiile intrărilor, ieșirilor și ale stărilor sunt finite.

Relațiile stabilite în cadrul sistemului militar conferă acestuia o structură în care se pot distinge trei subsisteme, cărora le revin anumite funcții de conducere, de execuție și informaționale.

Subsistemului de conducere îi revine ca sarcină transformarea informațiilor cu privire la starea sistemului în decizii corespunzătoare condițiilor confruntării acestuia cu mediul, precum și planificarea, organizarea, coordonarea și controlul măsurilor ce au menirea să ducă la îndeplinirea acestor decizii.

Subsistemul de execuție, a cărui menire constă în îndeplinirea efectivă a deciziilor (hotărârilor), în vederea îndeplinirii scopului fundamental al sistemului.

Subsistemul informațional, constituit în scopul asigurării legăturii informațional-decizionale dintre subsistemul de conducere și cel de execuție.

Majoritatea specialiștilor au desemnat următoarele elemente caracteristice de bază ale structurii sistemului informațional: data, informația, fluxul informațional, circuitul informațional, rețeaua informațională, procedura informațională, mijloacele de tratare a informațiilor, precum și rolul și locul sistemului informațional.

Data este orice noțiune (entitate), reprezentată convențional prin număr, mărime, relație etc., care servește la rezolvarea unei probleme sau care este obținută printr-o activitate de cercetare, urmând a fi supusă ulterior proceselor de prelucrare la diferite intervale de timp. Semnificația transmisă omului în urma prelucrării datelor constituie *informația*. Din această precizare reiese și funcția sistemului informațional, concretizată în culegerea datelor despre sistemul condus (sistemul operațional) și furnizarea de informații sistemului decizional (conducere). Prin *informație* se înțelege termenul ce definește elementele de noutate despre un obiect (fenomen, proces etc.) care pot fi reprezentate simbolic și prelucrate. Ca produs al diferitelor procese informaționale, informația reprezintă elementul de cunoaștere, definit prin semnificația, utilitatea și funcțiile sale în cadrul mecanismului de conducere și funcționare al grupărilor de forțe. La aceste caracteristici de bază se mai pot adăuga și altele precum oportunitate, veridicitate, stare, cantitatea de informații, vârsta, timp de răspuns, frecvență, suport informațional etc., ce contribuie la o definiție completă a noțiunii de informație și a calității ei. Prin transmiterea

informației către beneficiar se creează condițiile pentru valorificarea ei, respectiv se asigură posibilitatea utilizării în procesul decisional sau de execuție independent de natura purtătorului de informație și procedeele folosite pentru culegerea, transmiterea, prelucrarea și memorarea lor.

Conținutul *fluxului informațional* îl formează documentele și comunicările scrise sau verbale exprimate într-un volum de date. De regulă, acest volum este stabilit în mod statistic. În cadrul acestui volum de date trebuie luate în considerare nu numai datele purtătoare de informații formale (adică cele care în mod normal sunt stabilite prin regulamente și alte acte normative), ci și cele informale (de genul zvonurilor, ale celor care circulă între diferiți componenți, în baza unor relații, altele decât cele regulamentare). În conducerea grupărilor de forțe, fluxul informațional constituie elementul determinant al relaționării activităților în unitate, subunitate și compartimente. De aici rezultă că fluxul informațional prezintă o mare importanță în crearea unei structuri organizatorice relaționale. El poate fi considerat drept criteriu general pentru delimitarea componentelor. Semnificația psihosocială a fluxurilor informaționale constă în faptul că întărește coeziunea între participanți și le oferă posibilitatea de a-și împărți forțele și mijloacele pentru a-și realiza atribuțiile.

Circuitul informațional poate fi definit ca fiind drumul (traectoria) pe care circulă o informație de la generarea până la arhivarea sau distrugerea sa, în funcție de caracteristicile organizatorice ale emițătorilor și beneficiarilor de informație. Acesta se clasifică după caracteristicile organizatorice, traiectoria de vehiculare a informațiilor (fluxurilor) și constituie mijlocul de vehiculare a fluxurilor informaționale care are, comparativ cu acestea, o mai mare stabilitate. Prin dinamica, lungimea și viteza lor, circuitele și fluxurile informaționale dau forma sistemului informațional, acestea fiind esențiale pentru funcționarea sa.

Rețeaua informațională este constituită din ansamblul organelor de conducere ale unui comandament de mare unitate și a unei unități subordonate, între care au loc schimburi de informații. Prin utilizarea acesteia se asigură îndeplinirea sarcinilor de conducere de către personalul statelor majore și se realizează un

echilibru dinamic între activitățile de conducere și cele de execuție. Formele de rețele informaționale definesc pentru fiecare eșalon de conducere, gradul de accesibilitate a informației.

Procedura informațională constă dintr-un ansamblu de elemente prin care se stabilesc suptorii de informații utilizați, ordinea operațiilor și mijloacelor de tratare a informațiilor și operațiile concrete ce se aplică asupra informațiilor împreună cu modelele și formele de calcul utilizabile la culegerea, înregistrarea, transmiterea și prelucrarea informațiilor. La rândul său, calitatea procedurilor informaționale este dată de măsura în care se asigură satisfacerea cerințelor de informații ale beneficiarilor (cadre de conducere sau de execuție, destinatari externi), acestea reflectând cel mai bine progresele în realizarea sistemelor informaționale prin creșterea gradului lor de formalizare și sofisticare, precum și economicitatea lor. Conținutul procedurilor reflectă necesitățile decizionale și de informare ale managerilor pentru exercitarea atribuțiilor ce le revin.

Performanțele funcționale ale sistemului informațional sunt condiționate, într-o mare măsură, de suportul tehnic al sistemului informațional, respectiv și către mijloacele de colectare, prelucrare și transmitere a informațiilor.

Rolul sistemului informațional este de a oferi elementele de cunoaștere necesare comandantului și statului major pentru conducerea cu eficiență a unității militare. Informațiile sunt necesare pentru previzionarea obiectivelor și mijloacelor de realizare a lor, adoptarea deciziilor, asigurarea unei organizări raționale, antrenarea subordonaților la realizarea sarcinilor, evaluarea rezultatelor obținute, precizarea direcțiilor și modalităților de sporire a eficienței activităților ce se desfășoară în unitate³.

În practica conducerii unității militare, sistemul informațional reprezintă premisa deciziilor ce se adoptă la nivelul statului major. În acest context, se formulează cerințele cu privire la modul, cuprinsul și periodicitatea informațiilor ce urmează a fi furnizate prin sistemul informațional. Se pornește de la premisa: calitatea informațiilor și modul lor de prelucrare influențează calitatea deciziilor și prin aceasta eficiența procesului de pregătire de luptă a unității militare. Sistemul informațional reprezintă liantul între sistemul de conducere și cel de execuție, dintre comandant și subordonați.

Rolul sistemului informațional în exercitarea conducerii și obținerea victoriei

În practica de conducere a oricăror structuri organizatorice, sistemul informațional trebuie să fie riguros elaborat, mereu revăzut și perfecționat. El poate fi considerat un domeniu particular al teoriei și practicii conducerii. De cantitatea și calitatea informațiilor culese și procesate depinde arta de a conduce o organizație militară în vederea obținerii victoriei.

Actul conducerii se realizează în triunghiul „**Informație-Decizie-Acțiune**”.

O conducere eficientă se realizează pe baza deținerii de către decident a unei rețele de informații, cu comunicări pe orizontală și pe verticală, care să-i pună la dispoziție, într-un volum suficient, informații cu privire la fapte ce caracterizează procesul dat.

Nu orice comunicare sau mesaj este, din punct de vedere al conducerii, o informație. Pentru ca informația să se înscrie în exigențele actului de comandă trebuie să răspundă unor cerințe și să prezinte interes; să răspundă unei necesități, să nu fie redundantă, să fie completă, concretă și concentrată, să fie exactă, precisă, recentă și oportună, și să fie verificabilă.

Concluzionând, putem defini informația pentru decizie ca un mesaj real, conținând date noi de cunoaștere, în măsură să influențeze asupra realizării finale a scopului propus în sistemul de condus. Informația parcurge anumite canale de comunicații până la utilizator. Comunicația asigură, de fapt, circuitul informației și, dacă este bine realizată, activitatea sistemului este productivă⁴.

Rolul fundamental al sistemelor informaționale este acela de a asigura, în timp util și în condiții de siguranță maximă, informații relevante la eșaloanele interesate pentru a permite forțelor să le valorifice în îndeplinirea obiectivelor în toate formele acțiunilor militare. Sistemul de sprijin al comenzii și controlului asigură comandantului mijloacele necesare pentru exercitarea autorității și conducerii forțelor subordonate și a celor primite în sprijin, în scopul îndeplinirii misiunii.

Superioritatea informațională – factor determinant în succesul operațiilor militare

Componenta informațională a câmpului de luptă modern a suferit mari transformări în timp, trecând de la stadiul de liant al conducerii la

nivelul de element al acțiunii militare. Această componentă joacă deja un rol esențial în ceea ce se numește precizia loviturilor, acuratețea selectării țintelor, concentrarea efortului loviturilor, ghidarea în spațiul de luptă etc⁵.

O analiză a informației vitale în domeniul militar trebuie să pornească de la faptul că obiectivul este reprezentat de obținerea *avantajului informațional* și, în final, obținerea victoriei față de adversar. În acest sens, se poate vorbi de o anume ierarhizare pe trei niveluri ale avantajului informațional, fiecare nivel reprezentând atât o atitudine, cât și o percepție, iar aceste niveluri sunt: *superioritate informațională*, *dominație informațională* și *supremație informațională*⁶.

Manifestarea unuia sau a altuia dintre cele trei niveluri depinde în mare măsură de nivelul tehnologic al celor în dispută, coroborat cu gradul de educație și instruire, cu parametrii de calitate ai comandamentelor și statelor majore, caracteristicile culturale, religioase, psiho-comportamentale generale ale factorului uman. Este greu de definit care sunt elementele care decid nivelul avantajului informațional și, cu atât mai mult, al exprimării cuantificate a unor anume posibile stări, sau de exprimare riguroasă în anume plaje de analiză.

Conceptul cel mai vehiculat și poate și cel mai realist în acest moment este cel de *superioritate informațională*, care poate fi definit ca fiind „capacitatea de a derula toate procesele ciclului informațional într-un interval de timp mai mic decât al adversarului cu un grad de securitate mai mare”⁷.

Desigur, se cunosc și alte definiții, cum ar fi: „Superioritatea informațională este o stare a dezechilibrului în favoarea unei părți în domeniul informațional care este obținută prin aptitudinea de a da informația adecvată la persoanele care au nevoie de ea, la timpul oportun, în forma corespunzătoare, concomitent cu interzicerea la adversar a abilității de a face la fel”⁸.

Potrivit unor specialiști militari, „atenția comandanților asupra raportului C4I/Superioritate informațională a crescut foarte mult”, iar “superioritatea informațională este vitală și de o importanță crescândă pentru succesul militar”⁹. Deci, opinia generală este că superioritatea informațională trebuie văzută ca un scop ce trebuie atins. Ea include capacitatea pentru cunoașterea în

timp cvasi-real a disponerii și activităților forțelor proprii, ale adversarului și ale forțelor neutre în întreaga zonă a acțiunilor militare.

Studiul făcut de “The Defense Science Board”, susținând ideea necesității obținerii superiorității informaționale, stabilește o legătură logică cu operațiile informaționale/războiul informațional¹⁰. Prin urmare, când scopul obținerii superiorității informaționale este declarat, el poate fi îndeplinit în primul rând prin desfășurarea acțiunilor de război informațional, permițând forțelor să-și atingă obiectivele în toată gama și pe tot timpul operațiilor militare.

Analistii militari evidențiază rolul superiorității informaționale în contextul mutațiilor calitative ce vizează creșterea puterii de prelucrare a informațiilor, creșterea capacității de prelucrare a software-ului, realizarea superiorității în cunoaștere prin doctrine, instruire, educație și utilizarea instrumentelor de cunoaștere superioare, display holografic, mijloace vizuale de luare a deciziilor inteligente.

Dacă în domeniul fizic este clar vizibilă o poziție de superioritate, în cel informațional situația este foarte diferită. Domeniul informațional este intangibil, iar cunoașterea faptului dacă s-a obținut sau nu superioritatea informațională nu se poate face imediat, ci numai prin intermediul rezultatelor obținute.

Utilizarea tehnologiei informației și comunicării sporește într-o măsură fără precedent posibilitățile forțelor militare de a acționa rapid, eficient și eficace pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. Aceste posibilități permit obținerea victoriei ce rezultă din realizarea unui înalt grad de integrare a forțelor, dând posibilitatea de a substitui o parte din latura energetică cu informația și din abilitatea de a manevra informația în schimbul manevrei de forțe și mijloace.

Conceptul de *superioritate informațională* este unul preponderent comparativ. Mai mult, valoarea sa rezultă din rezultatele militare pe care le poate favoriza. În acest sens, ea este similară cu superioritatea aeriană sau controlul maritim, situație în care rezultatele nu sunt valoroase pentru ele însele, ci pentru a face mai eficace acțiunile extinse ofensive și defensive ale forțelor proprii.

Obținerea superiorității informaționale crește viteza de comandă, creează noi opțiuni și dau eficacitate cursurilor de acțiune selectate.

Aceasta permite finalizarea cu succes a acțiunilor militare, mai rapid și cu cost mai mic. Rezultatul este creșterea ritmului de desfășurare a acțiunilor militare și devansarea sau degradarea inițiativelor și opțiunilor adversarului. Menținerea unei poziții informaționale avantajoase și dezvoltarea ulterioară a acestora în una de superioritate sau chiar de supremație informațională este posibilă prin desfășurarea inteligentă a acțiunilor de război informațional.

Realizarea superiorității informaționale cuprinde două componente egale ca importanță, și anume: acumularea și protecția capacităților informaționale proprii și degradarea capacităților informaționale ale adversarului.

Considerăm că într-un teatru de acțiuni militare, o putere militară va realiza *superioritatea informațională* pentru întreaga zonă de operații sau pe unele direcții dacă îndeplinește următoarele condiții:

- are capacitatea de a accesa o cantitate mare de informații, din mai multe surse și medii (politic, social, religios etc.), cu privire la adversar și la trupele proprii, informații necesare actului de comandă și control desfășurată în zona de responsabilitate a forțelor angajate;
- reduce posibilitățile de utilizare a informațiilor false sau cu valoare nulă de interes prin folosirea unor tehnici și proceduri eficiente de culegere și autentificare;
- sistemul de senzori de culegere, de prelucrare și de transmitere a informațiilor pe canale de comunicații în diferite forme și formate este performant;
- sistemul de comunicații folosit are capacitatea de a vehicula în timp scurt întregul flux de informații, atât pe verticală, cât și pe orizontală;
- structurile de comandă au capacitatea de a utiliza informațiile avute la dispoziție, pentru elaborarea deciziilor, astfel încât să devanseze acțiunile probabile ale adversarului;
- este asigurat un nivel ridicat de protecție și securitate a datelor și informațiilor despre trupele proprii și despre acțiunile acestora.

În acest context, este semnificativ de subliniat că perfecționările tehnologice au dus la creșterea considerabilă a calității, preciziei și oportunității informațiilor puse la dispoziția structurilor de informații, precum și a produselor informative destinate utilizării de către comandamente și de alți factorii de decizie politico-militară.

Concluzii

Informația va avea un rol tot mai important ca element de multiplicare a puterii, permițând reducerea timpului necesar adoptării deciziilor optime și lovirii eficiente și decisive a adversarului. „Realizarea superiorității informaționale este scopul dominant al activității de informații pentru apărare, prin obținerea, prelucrarea și furnizarea de produse finite de informații, către autoritățile naționale aliate și parteneri”¹¹.

Putem aprecia că avantajul general este rezultanta sintetică a unui număr de avantaje relativ particulare unor domenii specifice. Aceasta ne face să recunoaștem necesitatea dezvoltării unui întreg pachet de capacități care să integreze capacitățile din domeniile fizic, informațional și cognitiv, pentru ca, prin sinergia rezultată, să ducă la un avantaj operațional general, indispensabil succesului în acțiunile militare. O componentă a acestor capacități este cea informațională. Avantajul informațional devine o condiție a succesului general.

Bibliografie

1. ALEXANDRESCU Margareta și Dorinel, *Spațiul sud-est european în contextul globalizării*, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București, 2007;
2. LUCA Gheorghe, *Spațiul sud-est european în contextul globalizării*, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București;
3. PREJA Corneliiu, *Spațiul sud-est european în contextul globalizării*, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București, 2007;
4. ARMISTEAD L., *Information Operations: Warfare and the Hard Reality of the Soft Power*, Ed. Brassey's, Inc., Washington, DC, 2004;
5. DAVID S. Alberts, *Understanding information age warfare*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, august 2001;
6. ARTHUR L. Money, *C3I, C4 ISR, Information Superiority*, Washington D.C., Pentagon, 11 mai, 1998;
7. Department of Defense, Defense Science Board, vol.1/1998, Joint Operations Superiority in the 21st Century, Washington, 1998;
8. Strategia de transformare a Armatei României, București 2007.

¹ Joint Doctrine Encyclopedia, 1997.

² Constantinescu, P., Sisteme ierarhizate, Editura Academiei, București, 1986, p.11.

³ Margareta și Dorinel Alexandrescu, „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București, 2007, pp. 345-350.

⁴ Gheorghe Luca, „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București, 2007, p. 444.

⁵ Corneliiu Preja, „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”, Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională-Strategii XXI, 12-13 aprilie 2007, Editura UNAp, București, 2007, pp. 686-690.

⁶ *Superioritate* - Stare a ceea ce este superior; faptul de a fi superior; *Dominație* - Faptul de a domina, de a-și exercita influența sau stăpânirea; putere, stăpânire, influență exercitate asupra cuiva sau a ceva; *Supremație* - Superioritate absolută unită cu autoritate și putere; poziție dominantă; preponderență, Dicționarul explicativ al limbii române, 1998.

⁷ L. Armistead, *Information Operations: Warfare and the Hard Reality of the Soft Power*, Ed. Brassey's, Inc., Washington, DC, 2004, p.17.

⁸ David S. Alberts ș.a., *Understanding information age warfare*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, august 2001, pp. 53-54.

⁹ Arthur L. Money, *C3I, C4 ISR, Information Superiority*, Washington D.C., Pentagon, 1998, pp. 4, 18.

¹⁰ Department of Defense, „Defense Science Board”, vol.1/1998, Joint Operations Superiority in the 21st Century, Washington, 1998, p. 52.

¹¹ *Strategia de transformare a Armatei României*, București, 2007, p. 23.

SUBVERSIUNEA, INSTRUMENT AL INFLUENȚĂRII SOCIALE

Cornel CUCU*

Abstract

Today, subversion will be defined and characterized as an information warfare tool. Recent regional security incidents shows that means, motive, and opportunity exist for subversion, that this threat is real, and that it represents a significant vulnerability.

With the existing evidence for the reality of the threat, it is possible to conclude that those responsible for critical national and military systems would be negligent by failing to address the subversion threat.

Keywords: subversion, information warfare, propaganda, social influence, impact.

Motto: „A comunica și a influența
formează una și aceeași acțiune”.

Alex Mucchielli

Cunoașterea fenomenului *subversiunii* are o importanță deosebită pentru structurile de informații. Subversiunea este o parte a unui război neconvențional și de actualitate în mediul de securitate regional și global, cu acțiuni de influență asupra militarului/individului, dar și a organizațiilor militare/populațiilor.

Acțiunile subversive nu constituie o noutate absolută, acestea fiind cunoscute încă din antichitate. În ultimul capitol al lucrării „Arta Războiului”, intitulat *Folosirea agenților secreți*, Sun Tzu vorbea despre „directorul spionajului național, (...) ofițer care conducea operațiunile în străinătate”, și care reprezintă „autoritatea tradiției pentru a sublinia legitimitatea spionajului și subversiunii, care sunt contrare spiritului confucianist”¹.

Cuvântul subversiune provine din latinescul *subvertere* – *întoarce* și se referă la contrazicerea sau *reluarea sub altă formă* a unor valori sau principii. În accepțiune generală, subversiunea este definită ca fiind o „*acțiune care urmărește răsturnarea, subminarea ordinii de stat sau care periclitează, subminează ordinea stabilită*”².

O abordare remarcabilă a subversiunii a fost prezentată într-un regulament al Marelui Stat Major, în anul 1941, care menționa că acțiunea subversivă se manifestă, în general, prin:

- *propagandă dăunătoare, urmărind zdruncinarea moraliului armatei și națiunii;*
- *diferite curente politice, sociale, religioase etc., urmărind zdruncinarea unității naționale ori a actualei așezări de stat;*

*Expert în probleme de securitate națională în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

- *acte de sabotaj, urmărind a paraliza sau micșora anume activități în legătură cu apărarea națională;*
- *acte de terorism, urmărind micșorarea puterii de rezistență, morale și materiale a națiunii, prin atentate ori prin distrugerea unor lucrări sau instalațiuni de importanță vitală pentru apărarea națională*³.

În statele membre NATO, ultimele două tipuri de acțiuni sunt tratate, în prezent, ca domenii de combatere distincte în cadrul activității de intelligence. În concepția NATO subversiunea este definită ca „*acțiunea menită să slăbească puterea militară, economică sau politică a unei națiuni, prin subminarea moralului, loialității sau încrederii cetățenilor ei*”⁴.

În terminologia militară subversiunea era definită ca „*acțiune întreprinsă în ascuns, care pune în pericol ordinea internă a statului. Acțiunile de subversiune sunt deseori inițiate și încurajate de puteri străine, în timp de război sau în perioadele de tensiune diplomatică, având ca obiectiv subminarea regimului unui stat și înlocuirea sa cu un altul convenabil puterilor interesate. Subversiunea constituie o practică contrară normelor și principiilor dreptului internațional contemporan*”⁵.

În prezent, subversiunea se dezvoltă prin **alterarea informației reale**, fapt ce poate avea impact asupra populațiilor și/sau forțelor implicate din zona de criză/conflict ori într-o altă zonă considerată țintă. Astfel, obținerea rezultatelor așteptate de către inițiatorul acțiunilor subversive prin influențarea maselor și asigurarea sprijinului opiniei publice naționale și internaționale poate fi obținută cu un **consum redus de resurse umane, materiale și financiare**. În acest tip de acțiuni o aparentă legitimitate poate fi obținută printr-un proces subtil de influențare, derulat, în principal, prin mass-media clasice, combinat cu oportunitățile dezvoltate în rețeaua Internet, prin aplicațiile specifice domeniului social-media.

În accepțiunea noastră, subversiunea reprezintă un **ansamblu de acțiuni de influențare desfășurate de structurile specializate ale unei entități ostile, în scopul slăbirii puterii politice, economice sau militare prin mass-media, social-media, activități cultural-științifice, pentru atingerea unor obiective de tipul subminării moralului, loialității sau încrederii populației**

sau a militarilor ori angajaților din structurile de forță ale statului. De exemplu, promovarea sistematică a unor mesaje care vizează scăderea loialității individuale sau colective are ca intenție dezbinarea membrilor unei colectivități sau structuri militare. Acest gen de acțiuni sunt greu de detectat și de contracarat, în condițiile normale ale societăților democratice, unde libertatea de exprimare și de asociere este un mod de comportare normal. Acțiunile reușite de subversiune au la bază alte acțiuni anterioare de spionaj-trădare, compromitere, corupție, de regulă, construite pe slăbiciuni ori nemulțumiri individuale sau ale maselor.

Așadar, subversiunea, ca instrument al războiului informațional, presupune **influențarea moralului și reducerea încrederii populației dintr-un spațiu definit**, dar și a personalului din instituțiile de forță ale statului, și are ca scop **generarea sentimentului de panică, dezorganizarea conducerii, susținerea unei mișcări sociale de rezistență sau insurgență, pentru a constrânge sau a submina ordinea de drept din stat**. Putem considera subversiunea ca o acțiune care generează amenințări de securitate la adresa structurilor militare ori a colectivităților. **Subversiunea prinde contur pe fondul unor slăbiciuni, frustrări, amplificarea unor nemulțumiri, concomitent cu acțiuni de influențare prin ideologii, toate dezvoltându-se în contextul unei slabe culturi de securitate ori a unor condiții de trai deficitare**. Astfel, putem considera subversiunea ca o acțiune care generează amenințări de securitate la adresa structurilor militare ori a colectivităților.

Înainte de declanșării acțiunilor subversive de către un serviciu de informații ostil, acesta urmărește să identifice **potențialele ținte** pe care se poate sprijini. De obicei, acestea sunt persoane care pot fi convinse prin acțiuni de corupere, mituire, amenințare sau prin crearea unor „*capcane*”, astfel încât să acționeze în favoarea serviciilor de informații adverse. Persoanele vizate, de regulă, prezintă următoarele tipuri de vulnerabilități: „*problemele financiare sau cu dificultăți în achitarea unor credite, implicați în acțiuni infracționale, homosexuali, comportamente imorale – trecute sau prezente, abuz de droguri sau alcool, infidelitate conjugală, lăudăroși și palavragii, instabilitate emoțională/mentală, caracter fragil/slab, prietenii relative*”⁶.

Totodată, considerăm subversiunea și ca o acțiune prin care se încearcă anularea reacțiilor în rândurile majorității unei comunități și/sau impunerea tăcerii, care exprimă acordul social aparent necesar grupului sau persoanei interesate de această lipsă de reacție. Scopul acțiunilor subversive este „hipnotizarea maselor și inhibarea capacității de reacție la acțiuni atipice față de care, în mod obișnuit, populația ar fi reacționat”⁷.

Vladimir Volkoff observă că acțiunile revoluționare sunt bazate în întregime pe tactici subversive, prin care se încearcă ruptura între conducerea unei populații și populația respectivă.

Colectivitățile pot fi paralizate prin crearea unor suspiciuni și ipostaze, pe care Volkoff le stipulează ca tehnici ale subversiunii⁸, astfel:

- strecurarea informației că printre noi se află un trădător, prin informații tendențioase, documente provenind de la inamic și dovedind că se cunosc anumite proiecte ale grupului, jocul dublu al scurgerii intenționate de informații și prin acuzarea grupului în urma detectării acestora etc.;
- insinuarea și demonstrarea, pe cât posibil, că liderii urmăresc interese personale, servindu-se de grup;
- intensificarea nevoilor și intereselor divergente ale subgrupurilor din interiorul unei comunități politice;

- accentuarea și dramatizarea luptelor pentru preluarea conducerii, având ca scop scindarea grupului;
- furnizarea de informații referitoare la relațiile personale – familiale, profesionale, de vecinătate ale unor membri influenți ai grupului, care i-ar pune în legătură cu „*dușmanii națiunii*”;
- investigarea trecutului personal în stilul anchetelor polițienești este, de asemenea, sursă pentru astfel de acțiuni de destabilizare a încrederii în anumite persoane, grupuri, consilii de conducere sau administrație, instituții ale statului etc.;
- sesizarea unei vulnerabilități maxime sau înscenarea unui eșec al grupului, cu insinuarea că se datorează acțiunii personale secrete a unuia dintre membri, sau unei decizii despre care șeful sau persoana respectivă știa că va fi fatală. În caz de eșec, întregul grup este demoralizat și „*gata să delireze*” pe tema cauzelor acestui eșec sau ale acestei amenințări externe. Volkoff observă că informația tendențioasă poate fi relansată în astfel de situații cu mult mai mare succes;
- destabilizarea concurenților, utilizarea calomniilor, ațâțarea unor populații întregi împotriva unui inamic comun construit, defăimarea și distrugerea simbolurilor sociale prin minciuni repetate, spionajul, șantajul sunt și ele scheme de acțiune socială care produc informații necesare destabilizării unui grup sau unei populații mai largi, prin crearea contextului de non-implicare sau non-acțiune.

Toate aceste moduri de acțiune au ca scop influențarea climatului social și/sau organizațional în interesul unor entități ostile orientate spre modificarea acțiunilor și manifestărilor unui grup sau națiuni și a ordinii constituționale. De obicei, influența socială este asociată cu relațiile de putere și control social.

În literatura de specialitate, influența socială este caracterizată ca „*pilon central un sistem integrat de comunicare publică instituțională, utilizând dimensiuni de timp, volum, formă și valoare de adevăr, ca variabile dependente, este scopul final al întregului demers teoretic întreprins*”⁹. Influențarea se păstrează ca fenomen constant, atât în acțiunile de comunicare cu scop declarat, cât și în acțiunile de comunicare defective de scop.

Influențarea, ca o abordare pozitivă, reprezintă un fapt social de comunicare deschisă. Influența, dintr-o perspectivă negativă, este o acțiune care folosește tehnicile propagandei negre, fiind mai subtilă decât aceasta, unde tactica influențării constă în folosirea de agitatori pentru a destabiliza un anumit context social și politic. De exemplu, acreditarea ideii că există o „ruptură între generații ori categorii socio-profesionale” pentru a crea un conflict între părți ale unei populații este o acțiune de influențare în care se folosesc intermediari – persoane sau grupuri, care susțin puncte de vedere diferite și care construiesc identități sociale pentru sine și pentru cealaltă parte aflată într-un context conflictual. Diferența dintre generații sau între categorii socio-profesionale este un fapt social care nu are nevoie de cercetări speciale.

De regulă, sunt exploatate intențiile protestatelor în rândul tinerilor rebeli din social-media, regăsiți în zona urbană. Dincolo de caracterul acțional, aparent spontan, apar sloganuri provocatoare și nu trebuie subestimat pericolul la care se expun tinerii care „tulbură ordinea publică” ori acele grupuri conduse de lideri informali constituiți în formațiuni tip „galerie sportivă”. Despre acest gen de manifestări, astăzi se poate spune că acțiunile subversive de tipul „protest sells” se derulează după tipul rețetei de succes „sex sells”. Deturnarea intențiilor subversive ale tinerilor pot

fi contracarate doar printr-o cultură de securitate profesionistă, expunerea unor valori reale și de lungă durată. Nu se pot scoate profituri în urma acțiunilor subversive dacă se ține cont de logica internă a istoriei unei națiuni și continuitatea valorilor morale, culturale, științifice etc.

Printre cele mai uzitate tehnici de subversiune, pot fi evidențiate următoarele:

- propaganda (albă, neagră, gri), agitația, demonstrațiile, protestele de stradă etc.;
- utilizarea unor instituții oficiale, de acoperire care să mascheze activitățile reale;
- întrebuintarea „agenților de influență”;
- crearea unui climat de suspiciune sau disoluție, care să conducă la discreditarea elitelor și valorilor unei națiuni;
- răspândirea zvonurilor false sau adevăruri deformate care să conducă la erodarea încrederii în lideri sau în aliați.

Deși inițierea și desfășurarea acțiunilor subversive nu sunt la vedere, în final acestea au efecte în spațiul public, sunt caracterizate de anonimitate, mobilitate, ritm și performanță.

După cum s-a observat în diverse situații sau evenimente sociale, există un pericol al propagandei de „atmosferă/imponderabilitate”, care este mai subtilă și mai ascunsă, însușiri care o fac mai pătrunzătoare la nivelul mentalului colectiv. De obicei, toate acestea au ca scop manipularea, discreditarea, intoxicarea, influențarea, inducerea în eroare, dezinformarea

unui grup țintă de persoane/populații. Acțiunile subversive pot ataca toate sectoarele de activitate ale unei națiuni, de regulă, aceste acțiuni sunt continue, chiar dacă efectele lor nu s-au făcut vizibile și exploatează orice stare defavorabilă, fie ea locală sau generală.

În concluzie, explicitarea noțiunii de subversiune se află în strânsă legătură cu conceptul de putere, M. Foucault afirmând că „unde este putere, este și rezistență”¹⁰. Subversiunea implică răsturnarea convențiilor, fie ele politice, sociale, militare, culturale, religioase, morale sau de orice altă natură, precum și a ideilor preconceptuate asupra modului de funcționare a unui sistem social.

Structurile de intelligence trebuie să recunoască slăbiciunile ce pot fi exploatate de către serviciile de informații adverse și să folosească aceste slăbiciuni în obținerea de informații care să protejeze structurile militare, în ansamblul lor.

De regulă, contracararea subversiunii cuprinde un ansamblu de activități care pot preveni sau neutraliza acțiunile subversive prin dezvoltarea culturii de securitate, soluționarea presiunilor din interiorul sistemului ori lansarea unor campanii de informare în mass-media, la presiuni din exteriorul sistemului, astfel încât să combată eventualele zvonuri sau adevăruri distorsionate.

În contextul evoluțiilor geopolitice din ultimele trei decenii, într-o lume aparent calmă și lipsită de război în forma clasică, **subversiunea este cel mai larg răspândită și constituie o**

amenințare asimetrică periculoasă la adresa securității, folosind tehnici greu de depistat în faze incipiente. Contracararea acțiunilor subversive se realizează printr-o cunoaștere continuă a inițiatorilor mesajelor și a potențialelor canale de diseminare pentru limitarea efectelor și nerealizarea impactului scontat în rândul maselor.

Bibliografie:

1. BRETON, Philippe, *Manipularea cuvântului*, Editura Institutul European, 2006.
2. DIACONU, Mădălina, *Arta stradală între vandalism, subversiune și muzealizare*, Numarul 539, august 2010.
3. KAPFERER, Jean-Noel, *Zvonurile*, Editura Humanitas, București, 1993.
4. TZU, Sun, *Arta Războiului*, Editura Antet XX Press, București, 1994.
5. VOLKOFF, Vladimir, *Dezinformarea - armă de război*, Editura Incitatus, București, 2000.

Surse online:

1. <https://nso.nato.int>.
2. <http://elkorg-projects.blogspot.ro/2005/06/horia-radu-patapievici-subversiunea.html>, accesat 11.12.2015.
3. <http://iac.dtic.mil>.
4. <http://elkorg-projects.blogspot.ro/2005/06/horia-radu-patapievici-subversiunea.html>.
5. <http://cpoalelungi.blogspot.ro/2010/04/4-pasi-de-rasturnare-unui-stat-fara-se.html>.
6. <http://brainly.ro/tema/466471>.
7. <http://www.lapunkt.ro/2014/11/20/n-steinhardt-gramatica-subversiunii-culturale/>.
8. <http://frontdelacontre-subversion.hautetfort.com/archive/2015/06/13/julius-evola-l-histoire-secrete-de-la-subversion-5639335.html>.
9. http://www.romlit.ro/strategiile_subversivitatii.

¹ Sun Tzu, *Arta Războiului*, Editura Antet XX Press, București, 1994, p. 92.

² www.dexonline.ro, accesat la 26.01.2016.

³ A-5, *Regulament de informații și contrainformații*, Marele Stat Major, Editura Bucovina I.E. Torouțiu, București, 1941, p. 33.

⁴ <https://nso.nato.int/natoterm/web.mvc>, accesat la 26.01.2016.

⁵ gl.lt. Stelian Staicu, ș.a., *Lexicon Militar*, Editura Militară, București, 1980, p. 639.

⁶ http://sfalx.com/h_intell_manual.htm, accesat la 26.01.2016, LN324-91 Counter Intelligence, p. 123.

⁷ Vladimir Volkoff, *Dezinformarea - armă de război*, Editura Incitatus, București, 2000, p. 109.

⁸ Ibidem pp. 121-122.

⁹ Mircea Dan, *Managementul influențării sociale în conflictele moderne*, Editura TopForm, București, 2009, p. 9.

¹⁰ Apud. Elena-Iuliana Bindileu, *Subversion of Discourses in David Lodge's Novels*, teză de doctorat, Universitatea București, 2012, Traducere din originalul “[w]here there is power, there is resistance”, Michel Foucault, *The History of Sexuality*, Volume I: An Introduction, transl. from the French by Robert Hurley, New York: Vintage Books [Fr 1976], 1978, p. 95.

CONȘTIENTIZAREA – COMPONENTĂ SUPERIOARĂ A GÂNDIRII ANALITICE

Raluca STĂNESCU*

Abstract

Today's transnational threats confront analysts with something more than mysteries. This type of issues could be called shapeless mysteries and "complexities" and are sometimes mentioned as "wicked problems" or simply "messes". They come without history or shape. Therefore, relatively small actors are to respond to a shifting set of situational factors. Compared to enigmas, they do not necessarily repeat in any established pattern and are not amenable to predictive analysis. Those characteristics describe many transnational targets, like terrorists – small groups forming and reforming, seeking to find vulnerabilities, thus adapting constantly and interacting in ways that may be new.

For complexities, the challenge is to employ sensemaking¹. Exactly how to accomplish and apply sensemaking is still unknown and mostly relies on each analyst. Sensemaking departs from the postwar tradition of Sherman Kent, in which analysis meant "the process of separating something into its constituent elements". Sensemaking also blurs the bright line between intelligence and policy, for, ideally, the two would try to make sense together; sometimes disaggregating events, sometimes aggregating multiple perspectives, always entertaining new hypotheses, all against the recognition that dramatic failure or success might occur at any moment.

Keywords: analysis, intelligence, sensemaking.

Motto: „Aventurați-vă cu îndrăzneală în absurditate. Absurditatea este absurdă doar atunci când noi nu am descoperit acea perspectivă din care ea capătă sens”.

Gary Zukav

Gândirea de tip intuitiv în procesul de conștientizare informativă

Care sunt sau care ar putea fi rolurile jucate de intuiția bazată pe aptitudini sau ale gândirii intuitive euristice? Mulți, dacă nu majoritatea experților din serviciile de informații, au avut o anume „presimțire” legată de o chestiune și de ceea ce urma să se întâmple. Aceste „intuiții” sunt uneori corecte, mai ales dacă la acestea se adaugă observarea în timp real și conștientiza situațională. Cu toate acestea, atunci când vine vorba despre conștientizare anticipativă², specialiștii din domeniu consideră că, în situațiile predictive, experții serviciilor de informații nu raționează mai bine decât cetățenii de rând.

Există o serie de motive pentru care așa stau lucrurile, dintre care, nu cel mai lipsit de importanță este cel legat de disponibilitatea dovezilor sau a informațiilor de interes. Un mit care persistă este legat de faptul că experții din serviciile de informații au acces la toate informațiile de care au nevoie, ba mai mult, pot obține orice informație sau toate informațiile necesare. Acest mit nu este doar fantasmagoric, dar este, cel mai probabil, foarte nedorit. Deși este adevărat că specialiștii care lucrează în serviciile de informații sunt adesea nevoiți să își elaboreze evaluările în baza unor informații trunchiate, eronate sau, uneori, chiar înșelătoare, cel puțin ei pot face asta.

* Autoarea este analist militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

A-i obliga pe aceștia să încerce să dea sens *tuturor* informațiilor de interes legate de o anumită chestiune nu ar face altceva decât să-i încarce în așa măsură încât să împiedice formularea celor mai generale constatări – în eventualitatea în care ar mai putea fi realizate astfel de constatări. În ultimul rând, complexitatea, ambiguitatea și incertitudinea sporesc pe măsură ce un material informativ trece de la etapa Descriptivă la cea Estimativă (sau Anticipativă).

În plus, experții din serviciile de informații concurează cu alte organizații de informații străine ai căror profesioniști ar putea fi la fel de abili în materie de acoperire a acțiunilor executate de facțiunile, grupările sau națiunile din care fac parte pe cât sunt experții noștri în înțelegerea acțiunilor derulate de aceștia. Uneori, un alt serviciu de informații poate fi, de fapt, mai bun. Și, asemenea unui eveniment sportiv regizat în detaliu, diferența dintre „valid” sau „conștient adevărat” în opoziție cu „invalid” sau „inconștient adevărat” – sau câteodată lipsit complet de conștiență – poate fi rezultatul hazardului.

Dacă experții din serviciile de informații chiar au sau nu abilități predictive comparativ cu angajații lipsiți de experiență, ar trebui să fie o chestiune verificabilă; cu toate acestea, este doar una dintre nenumăratele întrebări legate de conștiența informativă care rămân deschise datorită golurilor din baza empirică a teoriei psihologice privind evoluția conștientizării informative³.

Mulți dintre specialiștii din serviciile de informații activează în unul sau mai multe domenii⁴ - denumite domenii de Tip 2 - unde este mult mai dificil să emită definiții operaționale valide de identificare a experților. De exemplu, cum poate cineva să determine dacă un angajat dintr-un serviciu de informații este cu adevărat expert? Spre deosebire de domeniile de Tip 2, în domeniile de Tip 1 această chestiune poate fi determinată relativ facil. Printre criteriile definitorii sunt anii de experiență și vastitatea

orizontului, dar și acea evoluție cuantificabilă și un anume statut în cadrul rețelelor sociale (spre exemplu, expertul este acea persoană pe care trebuie să o abordezi pentru a primi răspuns la orice problemă de specialitate)⁵.

Cu toate acestea, așa cum menționează Kahneman sau Klein, nu este și cazul „experților” care trebuie să lucreze în afara domeniilor lor preferate sau în cadrul unor domenii instabile și care nu asigură indicațiile sau feedback-ul necesar pentru calibrare⁶.

Întrucât domeniile de Tip 2 sunt cele în care principalele obiective presupun înțelegerea și predicția activităților realizate de indivizi sau grupuri, acuratețea și precizia sunt evazive. Ca urmare, domeniile de Tip 2 sunt, de asemenea, caracterizate prin sarcini care implică lipsa unui feedback oportun și insuficiența sprijinului în adoptarea deciziilor. Mai mult, dacă subiectul aflat în studiu nu cunoaște el însuși ce acțiuni urmează să întreprindă, cum ar putea altcineva să previzioneze acest lucru? De aceea, este vreo surpriză faptul că, în astfel de domenii, intuiția este limitată din punct de vedere al utilității? Așadar, ce ar trebui să facă experții din serviciile de informații?

Trebuie subliniat faptul că, deși erorile supraestimative din conștientizarea informativă sunt inacceptabile, erorile de subestimare sunt chiar și mai puțin tolerate. *Este de dorit să fii avertizat și să te fi înșelat în previziunile tale decât să nu fii avertizat deloc și să te fi înșelat.* Alarmerile false sunt mai bune decât eșecurile. Un avertisment cu privire la încercarea unui individ de a detona o bombă într-o stație de metrou – care ulterior nu se confirmă – generează de departe mai puțină rumoare (DACĂ va avea un astfel de efect!) - comparativ cu eșecul de a avertiza cu privire la un individ care, de fapt, chiar plănuiește să detoneze un avion de linie și, prin intermediul

pentru a schimba un bec?” al cărei răspuns este: „De trei: unul pentru a constata că becul s-a ars, unul pentru a nu-l schimba și un al treilea pentru a suporta consecințele”.

Mijloace de obținere a anticipării: cantitatea versus calitatea informațiilor

Dar cum rămâne cu goana frenetică după culegerea unui volum cât mai mare de informații? Studiul efectuat de către Paul Slovic, în anul 1973, cu privire la credibilitatea unor autori de cărți care încearcă să aducă tot mai multă informație în produsele lor a demonstrat că o astfel de abordare nu sporește exactitatea conținuturilor⁷.

conștienței anticipative, creează premisele de a-l prinde preventiv. În primul caz, avertizarea poate fi chiar văzută ca o măsură prin care atacul a fost prevenit. Potențialul terorist a fost alungat pentru că planurile sale au fost deconspirate.

Din păcate, această prejudecată legată de alarme false îmbracă masca jocului de blam, demoralizând experții din serviciile de informații. Așa s-a ajuns la crearea percepției de inevitabilitate a eșecului, parțial surprinsă în gluma seacă „De câți analiști este nevoie

Suntem cu toții conștienți că sfera informațiilor excede domeniul intelligence, cu atât mai mult pe cel al informațiilor pentru apărare, regăsindu-se indubitabil în toate palierele vieții cotidiene. Așadar, depășind sfera analizei de intelligence, Myers constată exact efectul contrariu, și anume, faptul că, în situația în care medicilor le sunt puse la dispoziție informații suplimentare din dosarele medicale sau notițe ale discuțiilor medic-pacient, aceasta conduce inevitabil la reducerea abilității doctorilor de a emite diagnostice corecte⁸.

Întrebarea care se pune este „*de câtă informație este nevoie?*” O altă întrebare conexasă ar fi „*cum ar putea cineva să știe asta dinainte?*” Se poate concluziona că, în ciuda unui volum mare de informație, validitatea intuiției pentru domeniul de Tip 2 nu poate fi stabilită.

Nu este nicidecum evident că, aducând un volum mai mare de informații despre o anumită problemă, va determina analistul să o soluționeze mai ușor. Extinzând studiile privind modalitățile de obținere a anticipării, dar și pentru a cerceta aparenta problemă de sub-utilizare a informației, Phelps și Shanteau (1978) au folosit două metode care au vizat examinarea strategiilor utilizate de evaluatorii de animale vii⁹. În primul caz, evaluatorilor le-au fost prezentate fotografii cu femele porc pentru a le aprecia pe fiecare din punct de vedere al caracteristicilor de înmulțire. Rezultatele au indicat aceleași limitări constatate și în cadrul altor studii, fiecare evaluator bazându-se doar pe câțiva dintre cei 11 posibili indicatori (greutate, lungime, grosimea stratului de carne, densitatea structurii osoase, mers etc.).

În cea de-a doua situație, evaluatorilor le-au fost prezentate verbal (ca parte a unor presupuse convorbiri telefonice) descrieri ale raselor, enumerându-se nivelurile celor 11 indicatori caracteristici. În acest caz, analiza raționamentelor pentru stabilirea calităților de reproducere a dezvăluit un model subtil: evaluatorii au utilizat între 9 și 11 indicatori care au tins să interacționeze. Combinate cu rezultatele post-experimentale ale unui interviu, raționamentele au demonstrat o strategie subiacentă care implică două etape de integrare a informației: măsurile sunt asimilate raționamentelor intermediare care includ chiar și mărimea și calitatea cărnii; abia după aceea, aceste judecăți sunt combinate într-un raționament complet.

Diferențele dintre rezultatele celor două cazuri sunt izbitoare. În cazul imaginilor care reprezentau animale vii, atributele pentru stimulul relevant au fost corelate în mod firesc și perceptiv (de exemplu, animalele înalte tind să fie mai grele și mai late). De aceea, deși un evaluator poate să fi perceput toți indicatorii, doar un indicator semnificativ ar putea fi util, în mod explicit, pentru a genera un raționament intermediar dat. Pe de altă parte, în cazul descrierilor verbale,

indicatorii au fost prezentați separat, expertul fiind nevoit să treacă prin aceștia în mod gradual, iar efectele intercorelării indicatorilor au fost cât se poate de elocvente.

Benjamin Kleinmuntz a obținut un rezultat similar utilizând jocul celor „Douăzeci de întrebări” și un set de teste pentru a conferi consistență interviurilor purtate cu medicii neurologi interni și rezidenți¹⁰. Desigur, experimentul a indicat o mare diferență în ceea ce privește acuratețea diagnosticelor, dar și din punct de vedere al numărului de întrebări referitoare la simptomatologia fiecărui caz în parte. Pentru a diagnostica un caz, experții au adresat mai puține întrebări și au petrecut mai puțin timp în căutarea unor ipoteze greșite. Într-adevăr, specialiștii au avut tendința de a pune întrebări legate de simptomele care aduceau un plus de informații pe partea de diagnostic, încercând să confirme, astfel, propriile ipoteze și să reflecte o „economie de efort”¹¹.

Metode de validare a anticipării și înțelegerii ulterioare

Oamenii – atât practicienii din serviciile de informații, cât și beneficiarii acestora – evaluează judecățile pe care le-au acumulat prin înțelegerea ulterioară. Potrivit lui Mark și Stephanie Pezzo, aceștia consideră „că cineva ar putea să prezică mult mai corect evenimentele trecute decât este nevoie de fapt”¹². Astfel, înțelegerea ulterioară apare cel puțin parțial pentru că, așa cum oamenii conștientizează evenimentele „surprinzătoare sau negative”, „raționamentele care favorizează rezultatul sunt consolidate, iar raționamentele care conduc la rezultate alternative sunt diminuate”¹³. În plus, în înțelegerea ulterioară, toate faptele relevante pot fi cunoscute, în timp ce în cazul anticipării nu poate fi vorba despre așa ceva. Dar evaluarea „erorilor” din înțelegerea ulterioară așază într-un con de umbră o idee importantă lansată de către Taleb: *Greșelile pot fi stabilite ca fiind greșeli prin ceea ce se cunoștea la momentul în care acestea au fost comise și doar de către autorul respectivei greșeli*¹⁴. Cu alte cuvinte, erorile trebuie evaluate din perspectivele anticipării. Și, văzute din aceste perspective, ar putea să nu mai pară deloc greșeli.

Aplicat la conștientizare, acest fapt presupune ca așa-numitele erori și eșecuri informative să fie, în fapt, bine judecate și bazate pe raționamente viabile, bazate pe ceea ce se cunoștea înainte de luarea deciziei. Cu siguranță, atunci când sunt privite prin prisma înțelegerii ulterioare, ele par greșite. Dar din punct de vedere al anticipării și privite prin prisma abilităților deținute de persoana care conștientizează, ele sunt corecte și valide. Cum poate fi diminuată această problemă persistentă? O metodă ar fi transformarea conștientizării într-un proces cât mai deliberat și profund. Astfel, se poate ajunge la reducerea sistematică a erorilor și eșecurilor, fiind analizate și evaluate mai multe posibilități alternative. Cu toate acestea, atingerea unui astfel de obiectiv presupune ca practica subiacentă să fie corectă. În cele din urmă, presupune ca dovezile cheie să fie cognoscibile și cunoscute.

Validarea și aplicarea conștientizării informative

Ce altceva mai contribuie la validarea conștientizării? Dacă o metodă dă greș în ceea ce se presupune că ar trebui să facă, o putem considera incorectă? O astfel de întrebare s-a născut în legătură cu metoda Analizei Ipotezelor Concurente (Analysis of Competing Hypotheses/ACH). Richards Heuer Jr. a elaborat, inițial, metoda pentru detectarea și diminuarea încercărilor de dezmințire sau inducere în eroare întreprinse de adversar¹⁵. ACH forțează analiza mai multor explicații, predicții sau fenomene alternative¹⁶. De asemenea, obligă la analiza întregului set de dovezi, nu doar a atuurilor care sprijină o anumită ipoteză favorizată de către analist. Există o convingere potrivit căreia ACH diminuează ceea ce este cunoscut drept „Prejudicata de confirmare”, prin care oamenii caută să demonstreze o ipoteză preferată printr-o expunere selectivă sau o percepție selectivă. Se presupune că astfel de acțiuni sunt menite să determine oamenii să gândească într-o manieră care să infirme. Aceștia folosesc dovezile avute la dispoziție pentru a demonta treptat cât mai multe dintre ipotezele existente. Cu toate acestea, un studiu realizat

de MITRE nu a reușit să demonstreze faptul că prejudicata de confirmare este eliminată în totalitate¹⁷. Atât demersul MITRE, cât și un alt studiu anterior acestuia, realizat de către Robert Folker, student al NDIC, sugerează într-adevăr că ACH este valoroasă atunci când este aplicată de către analiștii de intelligence aflați la început de carieră. Robert Folker a încercat chiar să demonstreze faptul că metoda ACH nu vine în sprijinul specialiștilor¹⁸. Așadar, este ea o metodă validă pentru conștientizarea informativă?

Poate că este. Metoda în sine determină analiza în detaliu a problemei și a dovezilor conexe acestuia prin generarea unor explicații sau predicții alternative și a organizării dovezilor. De asemenea, solicită persoanei care face conștientizarea să stabilească diagnosticarea fiecărei dovezi. În anumite variante ale metodei, dovada este luată în considerare în funcție de sursă și relevanță. Unele aplicații computerizate ale ACH, care sunt încă în curs de testare pentru a fi implementate la nivelul Comunității de informații din SUA, analizează posibilitatea ca persoana care conștientizează să fi omis explicația relevantă și, cel mai probabil, și cea corectă. De aceea, poate scoate la iveală o *conștientizare* mult mai vastă și, totodată, mai detaliată a problemei.

ACH merge chiar mai departe și explicitează faptul că dovada este valabilă pentru mai multe ipoteze. Dacă cea mai probabilă ipoteză este considerată a fi cea care are cele mai puține dovezi împotriva, o analiză mai amplă și mai corectă ar putea dezvălui că o explicație alternativă este la fel de posibilă, dacă nu chiar mai posibilă, decât explicația favorizată. *Sinteza dovezilor și interpretările* subsecvente, în lumina ipotezelor multiple, sunt, de asemenea, mult mai profunde decât atunci când nicio astfel de metodă oficială nu este aplicată.

Într-adevăr, experimentul modest realizat de Robert Folker în aplicarea unor metode calitative structurate – mai ales ACH – pentru analiza unor probleme informative a indicat faptul că «analiștii care aplică o metodă structurată pentru o problemă informativă – în acest caz, testarea ipotezelor– obțin rezultate mult mai bune decât analiștii care se bazează pe „analiza ca artă” sau pe o abordare intuitivă»¹⁹. Altfel spus, Folker a

demonstrat, în mod experimental, că metoda îmbunătățește calitatea rezultatelor muncii practicienilor. Studiul lui Folker indică faptul că „informațiile pot căpăta mai multă valoare informativă dacă în munca de analiză se investește timp și efort”²⁰.

O variație referitoare la implementarea ACH asigură mijloacele structurate pentru evenimentele aflate în curs de desfășurare. Așa cum este aplicată de către profesorii și studenții Institutului pentru Studii Informative din cadrul Colegiului Mercyhurst, practicienii încep cu o întrebare de nivel înalt și utilizează iterații secvențiale ale ACH pentru a elimina explicațiile alternative²¹. Următoarea etapă preia ipotezele „cu potențial” și le dezvoltă ulterior. Se efectuează încă o rundă în care sunt reluate aceste ipoteze considerate „cu potențial” și dezvoltate încă o dată. Aceste succesiuni pot genera o serie întreagă de explicații ramificate, dar intervine rolul experienței autorului pentru a clarifica problema în mod eficient și tranșant. În cel mai rău caz, structurarea înăscută a acestei metode lasă persoana care conștientizează cu o înțelegere profundă a problemei; în cel mai bun caz, sunt determinate cam două eventualități și posibili indicatori aferenți acestora. Ulterior, pot fi trasate sarcini, se poate trece la acțiune și pot fi efectuate calcule mai exacte pe măsură ce problema evoluează.

Rămâne, însă, aceeași întrebare: Este metoda validă? Această întrebare generează o serie întreagă de discuții în rândul profesioniștilor. Atunci când este utilizată corect, metoda inițiază fără îndoială o evaluare și mai profundă a problemelor²². Dovezile sunt analizate în mod distinct și separat. Explicațiile alternative pentru aceste fenomene sunt luate serios în considerare. Sunt descoperite noi posibilități. Chiar și echipa sceptică de la MITRE a observat o oarecare validitate a metodei, prin care „evaluarea de către analist a noilor dovezi a fost afectată în mod semnificativ de convingerile pe care acesta le deținea la momentul primirii dovezilor. Ca atare, dovezilor care confirmă anumite convingeri de moment le-a fost conferit un grad mai mare de credibilitate comparativ cu dovezile care infirmă ipoteza agreată. Cu toate acestea, convingerile avute la un anumit moment dat nu au influențat evaluarea referitoare la posibilitatea ca o dovadă să confirme sau să demonteze o ipoteză”²³.

Adecvarea, flexibilitatea și ușurința utilizării sunt alte criterii care trebuie stabilite în legătură cu diferitele metode de conștientizare. Dacă metoda facilitează anticiparea, analiza, sinteza, interpretarea sau o combinație între procesele de căutare și înțelegere, este necesară o serie de mijloace care să operaționalizeze procedurile de validare așa încât specialiștii de intelligence să își poată spori eficiența și precizia.

Concluzii

În anul 2004, Congresul american îndemna Comunitatea de informații să aplice „Analiza Alternativă” pentru elaborarea deliberărilor informative. În prezent, metodele de analiză structurată sunt predate tuturor analiștilor tineri care doresc să aplice conștientizarea în activitatea lor²⁴. Mulți alți analiști experimentați sunt instruiți pentru aplicarea unor astfel de metode de analiză.

Johnston remarca faptul că există „cel puțin 160” (metode de analiză)... Ceea ce lipsește, însă, este o doctrină analitică standardizată. De aceea, niciun cercetător nu poate susține că metoda X este cea mai eficace pentru soluționarea cazului 1, sau metoda Y este cea mai potrivită pentru soluționarea cazului 2”²⁵. Potrivit celor menționate anterior, o astfel de doctrină decurge din acceptarea faptului că metodele sunt valide. Cu alte cuvinte, s-a demonstrat *empiric* că aceste metode chiar fac ceea ce pretind că fac. Această doctrină propune un meniu de opțiuni de conștientizare în funcție de obiectivul persoanei care face conștientizarea. Actuala abordare, în care validitatea este dedusă de către profesioniștii din serviciile de informații doar pentru că lor li s-au predat aceste metode în centrele de instruire, este insuficientă deoarece, în plan interior, pentru determinarea validității, este nevoie de mult mai mult. În plus, nu se cunoaște cu exactitate ce metode sunt adecvate și pentru care situații. Acreditarea ideii potrivit căreia „noi mereu am procedat așa” este lipsită de consistență, dar rămâne în continuare specifică „mentalității analitice din breasla corporatistă”.

Heuer remarca faptul că „pot apărea erori și eșecuri informative”²⁶. O implicație a acestei afirmații ar fi faptul că, în momentul apariției unui eșec informativ major, decidenții nu pot invoca „lipsa de competență a angajaților”. Cu toate acestea, fără validarea unor reguli ale metodei și fără o taxonomie clară care să determine utilizarea acesteia, experții serviciilor de informații vor rămâne paralizați în eforturile lor de a semnaliza amenințările, sporind astfel posibilitatea apariției erorii și eșecului. Ar fi rezonabil să concluzionăm că factorii decidenți nu vor permite serviciilor de informații să comită eșecuri similare celor petrecute în anul 2001, fără a suporta repercusiuni severe²⁷.

Din perspectivă analitică, multe dintre problemele acestui secol sunt considerate a fi „vicioase” prin faptul că sunt prost definite și prea puțin înțelese, având obiective multiple care trebuie aprofundate în limite severe de timp; mizele și riscurile sunt mari, iar eșecurile nu sunt acceptate. Pentru a crește conștientizarea situațională, simpla creare a înțelegerii unor astfel de chestiuni complexe nu este de ajuns. Pe de altă parte, o abordare de tipul conștientizării atente reușește mai mult, activând validarea holistică, intensă, a unui scenariu complex, aflat în desfășurare. Această tehnică macrocognitivă asigură evoluția cunoașterii reale.

Există experți care consideră că, pentru a avea succes în surprinderea strategică – de altfel, un deziderat al tuturor serviciilor de informații – organizațiile trebuie să fie imaginative și sistematice pentru că nimeni nu poate anticipa surprinderea strategică fără a fi imaginativ, iar rezultatele nu vor fi credibile fără a fi sistematice. Un proces critic și atent de conștientizare creează cadrul favorabil pentru ca informația să se ridice deasupra zgomotului și să atragă atenția decidenților, pentru ca apoi, în baza acestor decizii, să se poată trece la întreprinderea unor acțiuni concrete. Cu alte cuvinte, conștientizarea oferă cele mai bune mijloace pentru înțelegerea aspectelor cunoscute sau cunoscibile. Materialele informative poate că ar trebui să se rezume doar la a prezenta anumite aspecte care se referă la momentul prezent, respectând astfel punctul de vedere susținut de Taleb care consideră că, pentru a previziona viitorul, o persoană trebuie să se aplece deja în viitor.

Utilizarea pe scară largă a paradigmei de conștientizare, în care experții de informații trec de la o perspectivă reduționistă, analitică, la includerea formală a altor elemente specifice conștientizării – sinteză și interpretare – sporește valoarea descoperirilor informative. Angajarea în conștientizarea macrocognitivă, utilizarea punctelor de sprijin pentru construirea opțiunilor, precum și gestionarea atenției și incertitudinii, creează o abordare care va îmbunătăți comunicarea cu beneficiarii informațiilor. Un astfel de proces complex generează puncte de vedere diferite; aspectele absurde sunt transformate în cunoștințe

vitale, strategice și anticipative care facilitează adoptarea unor hotărâri mai bune de către decidenți.

După cum nota Pierre Baumard în 1994, „Indivizii acționează în baza unor informații incomplete și adesea cu niveluri îndoielnice de credibilitate. Sub presiunea termenelor limită care se apropie sau a gradului crescut de urgență, indivizii caută să apeleze la cele mai simple mijloace pentru a reduce complexitatea potrivit criteriilor în baza cărora ei vor fi judecați *pe plan local*”.

Trecerea la o nouă paradigmă presupune o acțiune revoluționară din partea unei forțe de muncă revoluționare. Conștientizarea agresivă, profundă, reprezintă calea către obținerea acestei schimbări de paradigmă și ar putea solicita un amestec diferit de abilități și capacități decât cele utilizate în prezent de analiști. Cu siguranță presupune o diversitate mai mare și mai autentică. Înțelegerea provocărilor secolului XXI implică o gândire originală cât mai riguroasă și atentă, oferind, totodată, mijloacele pentru crearea acelui tip absolut necesar de gândire.

Ideea de a menține comunitatea neschimbată este inacceptabilă: implicațiile posibilității de a greși sunt mult prea teribile. Dezvoltarea unei practici validate de conștientizare atentă a informațiilor, deși nu poate fi considerată o rețetă universală, reprezintă un prim pas necesar pentru pătrunderea aspectelor de neînțeles. Rezultatele studiilor în domeniul conștientizării ar putea face lumină asupra modului în care se poate aplica aceasta de o manieră cât mai funcțională sau practică. Acest demers către o practică profesională autentică de informații poate realmente să contureze provocările la adresa securității naționale din secolul XXI.

Bibliografie:

1. HOFFMAN, Robert R., „Biased about Biases: The Theory of the Handicapped Mind in the Psychology of Intelligence Analysis”; Prezentarea Aplicației pentru „Sprijinul proiecțiilor pentru analiștii de intelligence”, S. Potter Chair în „Dezbaterile celei de a 48-a Reuniuni Anuale a Factorilor Umani și a Societății de Ergonomie” (Santa Monica, CA, 2005).
2. HOFFMAN, Robert R., “How Can Expertise be Defined?: Implications of Research from Cognitive Psychology”, în Robin Williams, Wendy Faulkner și James Fleck, edițiile Exploring Expertise (New York, MacMillan, 1998).
3. KAHNEMAN Daniel și Klein Gary, “Conditions for Intuitive Expertise: A Failure to Disagree”, American Psychologist 64, nr. 6, septembrie 2009.
4. SLOVIC, Paul, “Behavioral Problems of Adhering to a Decision Policy”, Lucrare prezentată în cadrul Institutului pentru Cercetare Financiară Cantitativă, Napa, CA, mai 1973.
5. FISCHOFF, Baruch, “For Those Condemned to Study the Past: Heuristics and Biases in Hindsight” în Daniel Kahneman, Paul Slovic și Amos Tversky, *Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1982.
6. MYERS, David G., *Intuition: Its Powers and Perils*, New Haven, CT: Yale University Press, 2002.
7. GROVE, William M. și alții, „Clinical Versus Mechanical Prediction: A Meta-Analysis”, *Psychological Assessment*, vol. 12, nr. 1, 2000.
8. PHELPS, R. H. și Shanteau, James, „Livestock Judges: How Much Information Can an Expert Use?”, *Organizational Behavior and Human Performance*, 21, 1978.
9. KLEINMUNTZ, Benjamin, „The Processing of Clinical Information by Man and Machine”, în *Formal Representations of Human Judgment*, New York, NY: Wiley, 1968.
10. SCRIBNER, Sylvia, *Studying Working Intelligence. Everyday Cognition: Its Development in Social Context*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984.
11. SCRIBNER, Sylvia, „Thinking in Action: Some Characteristics of Practical Thought” în *Mind and Social Practice: Selected Writings of Sylvia Scribner*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1997.
12. ERICSSON, K. Anders, Charness Neil, Hoffman Robert R. și FELTOVICH, Paul J., *Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.
13. HOFFMAN, Robert R. și MILITELLO, Laura Grace, *Perspectives on Cognitive Task Analysis: Historical Origins and Modern Communities of Practice*, Boca Raton, FL: CRC Press/Taylor și Francis, 2008.
14. PEZZO, Mark V. și PEZZO, Stephanie P., “Making Sense of Failure: A Motivated Model of Hindsight Bias”, *Social Cognition*, vol. 25, nr. 1, 2007.

15. WASSERMAN David, LEMPERT Richard O. și HASTIE, Reid, „Hindsight and Causality”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 17, nr. 1, februarie 1991.
16. TALEB, Nassim Nicholas, *Fooled by Randomness: The Hidden Role of Chance in Life and in the Markets*, a doua ediție revizuită, New York, NY: Random House, Inc., 2008
17. CHAMBERLIN, Thomas C., „The Method of Multiple Working Hypotheses”, *Science*, vol. 15 (seria veche), nr. 366, 7 februarie 1890;
18. JONES, Morgan D., *The Thinker Toolkit: 14 Powerful Techniques for Problem Solving*, ediția revizuită, New York, NY: Crown Publishing, 1998.
19. HEUER, Richard J., Jr., *Psychology of Intelligence Analysis*, Washington DC, Center for the Study of Intelligence, 1999.
20. CHEIKES, Brant A., BROWN Mark J., LEHNER Paul E. și ADELMAN Leonard, „Confirmation Bias in Complex Analyses”, Mitre Technical Report, MTR 04B0000017, Bedford, MA: Mitre, 2004.
21. FOLKER Robert D., Jr., *Forțele Armate ale SUA, Intelligence Analysis in Theater Joint Intelligence Centers: An Experiment in Applying Structured Methods*, Lucrare ocazională nr. 7, Washington DC: Joint Military Intelligence College, 2000.
22. WHEATON, Kristan J. și alții, *Structured Analysis of Competing Hypotheses*, Erie, PA: Mercyhurst College, 2005.
23. JOHNSTON, Rob, *Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study*, Washington DC, Center for the Study of Intelligence, 2005.

¹ Termenul a fost preluat de la psihologul Karl Weick.

² Un sinonim apropiat este „predicție”. Cu toate acestea, termenul presupune un viitor care poate fi anticipat prin stabilirea probabilității ce poate fi determinată. Mai degrabă decât să facă astfel de jonglerii probabilistice, oamenii anticipează de regulă scale ale situațiilor. Acesta este sensul atribuit „conștientizării anticipative”.

³ Robert R. Hoffman, „*Biased about Biases: The Theory of the Handicapped Mind in the Psychology of Intelligence Analysis*”; Prezentarea Aplicației pentru „Sprijinul proiecțiilor pentru analiștii de intelligence”, S. Potter Chair în „Dezbaterile celei de-a 48-a Reuniuni Anuale a Factorilor Umani și a Societății de Ergonomie” (Santa Monica, CA, 2005), p. 409.

⁴ Abordarea lui Robert R. Hoffman este generalizată până la modelele de prognoză meteo – care, pe anumite scale, au devenit din ce în ce mai exacte. Ar fi înțelept să conchidem că, pentru domeniile simple de Tip 1, aceasta ar constitui o abordare potrivită. Situațiile se complică mai mult când ne referim la domeniile de Tip 2, dat fiind caracterul interesant și entuziasmul analistului pentru analizarea unor probleme misterioase. În acest caz, experimentarea inovativă rămâne cea mai sigură cale de a descoperi în ce măsură cartografierea cauzalității poate contribui la obținerea unui progres pe linia conștientizării informative în domeniile de Tip 2. Se pare că experții din serviciile de informații care au în responsabilitate domenii complexe de Tip 2 ar putea diminua efectele de încadrare prin intermediul unor astfel de grafice.

⁵ Robert R. Hoffman, „*How Can Expertise be Defined?: Implications of Research from Cognitive Psychology*”, Robin Williams, Wendy Faulkner și James Fleck (New York, MacMillan, 1998), p. 85.

⁶ Kahneman și Klein, *Intuitive Expertise*, p. 521.

⁷ Slovic, *Behavioral Problems*; idem Fischhoff, *Condemned to Study the Past*.

⁸ Myers, *Intuition*, 173-174. Vezi Grove și alții, „Clinical Versus Mechanical Prediction: A Meta-Analysis”, *Psychological Assessment*, vol. 12 (2000): 19-30. Paul Slovic a ajuns la aceleași concluzii în 1973 în cartea sa *Behavioral Problems*.

⁹ Phelps, R. H. și Shanteau, James, „Livestock Judges: How Much Information Can an Expert Use?”, *Organizational Behavior and Human Performance* 21, 1978.

¹⁰ Benjamin Kleinmuntz, „The Processing of Clinical Information by Man and Machine”, în *Formal Representations of Human Judgment* (New York, NY: Wiley, 1968), pp. 149-186.

¹¹ Domeniul judecății experților beneficiază de o literatură bogată. Spre exemplu, Sylvia Scribner, *Studying Working Intelligence*; Barbara Rogoff și Jean Lave, *Everyday Cognition: Its Development in Social Context* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984), 9-40; și Sylvia Scribner, *Thinking in Action: Some Characteristics of Practical Thought*; Ethel Tobach, Rachel Joffe Falmagne, Mary Brown Parlee, Laura M.W. Martin și Aggie Scribner Kapelman, *Mind and Social Practice: Selected Writings of Sylvia Scribner* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1997), 319-337; K. Anders Ericsson, Neil Charness, Robert R. Hoffman și Paul J. Feltovich, *Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006); și Robert R. Hoffman și Laura Grace Militello,

Perspectives on Cognitive Task Analysis: Historical Origins and Modern Communities of Practice (Boca Raton, FL: CRC Press/Taylor și Francis, 2008).

¹² Mark V. Pezzo și Stephanie P. Pezzo, "Making Sense of Failure: A Motivated Model of Hindsight Bias", *Social Cognition*, vol. 25, no. 1 (2007), 147. Citată aici ca Pezzo și Pezzo, "Making Sense of Failure".

¹³ Mark V. Pezzo și Stephanie P. Pezzo, „*Making Sense of Failure*”, pp. 148-149. Lucrarea elaborată de Pezzo și Pezzo are la bază un articol semnat de către David Wasserman, Richard O. Lempert și Reid Hastie – „*Hindsight and Causality*”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 17, no. 1 (February 1991), pp. 30-35.

¹⁴ Nassim Nicholas Taleb, *Foiled by Randomness: The Hidden Role of Chance in Life and in the Markets*, a doua ediție revizuită (New York, NY: Random House, Inc., 2004, 2008), p. 56.

¹⁵ Heuer nu a inventat această metodă. Utilizările anterioare ale ipotezelor multiple în cercetarea fenomenelor au aparținut lui Thomas C. Chamberlin, înainte de 1890. A se consulta Thomas C. Chamberlin, „Metoda Multiplelor Ipoteze de Lucru”, *Science*, vol. 15 (seria veche), nr. 366 (7 februarie 1890): 92-96. Un alt fost angajat al CIA, Morgan Jones, oferă o versiune a ACH pe care o denumeste testarea ipotezelor. A se consulta Morgan D. Jones, *The Thinker Toolkit: 14 Powerful Techniques for Problem Solving*, ediția revizuită (New York, NY: Crown Publishing, 1998). Tot în cartea lui Jones este utilizată sintagma de „analiză structurată”.

¹⁶ Heuer, *Psychology*, Capitolul 8.

¹⁷ Cheikes și alții, *Confirmation Bias*, iii.

¹⁸ M.m. Robert D. Folker, Jr., Forțele Armate ale SUA, *Intelligence Analysis in Theater Joint Intelligence Centers: An Experiment in Applying Structured Methods*, Occasional Paper Number Seven (Washington DC: Joint Military Intelligence College, 2000). Citat aici ca Folker, *Experiment*.

¹⁹ Folker, *Experiment*, 2.

²⁰ Idem.

²¹ Kris Wheaton și alții, *Structured Analysis of Competing Hypotheses* (Erie, PA: Mercyhurst College, 2005).

²² Chestiunea „utilizării corecte” este lipsită de trivialitate. Cei care conștientizează și sunt mai puțin scrupuloși, fără îndoială că sunt liberi să aleagă dovezi preferate și să treacă prin etapele de analizare a ipotezelor alternative. Apoi, de îndată ce au fost eliminate alternativele concurente, rămân exclusiv cele preferate. Dificultatea constă în ce trebuie făcut cu efectele produse de metodă.

²³ Cheikes și alții, *Confirmation Bias*, iii.

²⁴ Congresul SUA, Legea privind Reforma Informativă și Prevenirea Terorismului/2004 (IRTPA), 33. Sintagma „Analiză Alternativă” este folosită cu sensul de metode de analiză structurată.

²⁵ Johnston, *Analytic Culture*, xviii.

²⁶ Heuer, *Psychology*, p. 184.

²⁷ Un astfel de eșec informativ a survenit în data de 25.12.2009, după incidentul petrecut în spațiul aerian de deasupra orașului Detroit, Michigan (<<http://intelligence.senate.gov/100518/1225report.pdf>). Două zile după ce Senatul a emis raportul, 20.05.2010, Președintele a solicitat Directorului Comunității Naționale de Informații, Dennis Blair, să demisioneze. Chiar dacă încercarea de atac a fost împiedicată, este necesar ca experții serviciilor de informații să ia în considerare mai multe alternative și mai multe informații în speranța că vor remarca valoarea informativă a acestora. De asemenea, este recomandat ca analiștii să fie mai creativi.

